

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_206030

UNIVERSAL
LIBRARY

శ్రీ రఘు

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః

విరాటపర్వము - జంగమకథ.

ఇది,

వే. కు ప్ప స్వామి మొదలారివారి

~~1.831~~

జైమండ్ ముద్రాక్షరశాలయందు

~~1954~~

ముద్రింపించి ప్రకటింపబడినది

చ న్న ప ట్టణ ము

1929

విరాటపర్వము - జంగంకథ.

కాశీరారజ్యవిశాలవత్ భుజగశ్రేష్ఠోరుకయ్యాననత్ ।

కారుణ్యంబున నన్ను గావగడ శ్రీకారజ్యంబునవాడవా ।

ప్రారంభంబును బూర్తిశ్రేయమునైనా ప్రార్థింపరక్షింతుమా ।

భారంబున వారియందు నేనుగిరి నోపి లానిచు నొత్తెనా ।

క। ఇష్టఫలములకులక్ష్మిని । అష్టముశ్వర్యముననుగిరి పంపితివా ।

నిష్ప్రప్తిసుధార్థమవానిని । నిష్ప్రప్తిశక్తునునుగొన్నా క్షిరక్షిని ।

క। శుభము నైవిముందుగని । పుష్పినిని గొని ముందుగా నొక్కొక్కచేచా ।

రథికుశఫలములొసంగ వానిని గొన్నా బధ్ధి నేకు ధినిని పుష్టి ।

గణపతి ప్రార్థన.

యమమల్యాల్యాకారాగం - వీరతాళము.

గణనాయకా గజరాజముఖా గణనాయకా

ఫణిరాజభూష వరిజనపావ । క ।

నిష్ప్రప్తిమహిమను వేడినాడ - ధీప్రసిద్ధి శ్రీకారభక్తధారా । క ।

ఇలకథేకువాక్రీశబ్రోవగావ

శ్రీకారాగ్రామత వంకయంభుజులి । క ।

కవివిశానాశ్రమవర్ణన క్రతిజ్ఞానీతిములు.

ర క డ.

శ్రీకారాధానాలా శ్రీరజనవతిపాలా

అగమనీలమధారసపాలా అగణిగంగాకాలా

దావభూజన శాగచంద్రేలా సరయశోపిశాలా

ధేమవశైలా పురిస్తులభేలా వేలుగావనాలా

వంకజనాథ దయానిధేగపై అంకితి మొక్కుగానా

పాంకముగానాగ సర్కధజేయగ పూరినెట్లగానా

ప్రమదకశోకుని ముందుగమనమన ప్రార్థనము లింటి

కమలసంభవుని రాణిభారతి నమస్కరించిమించి

కాల్కివాసనసిహ్వాదులకు వందనమొనరించి
 తాల్మిబూనిబుధజనులవేడికా కాళిదాసులగొనియాడి
 తిక్కనపోతన భాస్కరాది కవిధీరులనుతిజేసి
 ముక్కువతో మరిఘంటోకర్తల మహిమనుదలపోసి
 నాటకపాటకగాయక కవిహాస వరులవ్రతంసిగిది
 కుటిలమానసుల నకహరించి భీమయ్యనువినుతించి
 వివడినాడుపూర్వోన్వయగరంబులను విశదకరుతుముందు
 లనఘులకెల్లను జనగ యాగ్యమను నగ్రకులంబునను
 ఆవని వెలయునార్యైలవఃశ శ్రీరాధిపుభాకగుణు
 క్రవిమలచిత్తుడు నీతికోవిదుడు బ్రహ్మవేత్తదాఱు
 సేవితహరికరతంత్రుడు శ్రీనరసింహదానజనుడ,
 దేవశిత్పతిధిపూజ్యునినన్ను ధీనర్కుడుమరుదూ
 హేచ్ఛుగనాంధ్రకవిత్వ వాటకమ తేర్చుగనివేటి
 నచ్చరిత్రుడగు భేనువకొండ పిచ్చయ్యకవివగుడు
 తరుణిరత్నముకవికమాంబయినను నీస్యనుపొల్లాడి
 కరమకతివ్రతకనకమాంబయినను భానుమణియందు
 మారుని నరేనుకుమారునిగాం వె గునూరకలదగమున
 పేరుగనాఖ్యమొనర్చుచు నుబ్బయి వెంకయ్యాఖ్యలనగా
 వరదవేంకయ చిన్నయ్యాఖ్యలన వారియందునేను
 నరహరిధిక్తుడ నార్యసమ్మతుడ నాల్గవరసయుడనూ
 కవిజనమిత్రుడ వేంకయ్యాఖ్యడను గాయకవినుతుడను
 తవిలియితిగానమలు రచించెడి ధర్మశాస్త్రనన్ను
 భారతమొకః ధశేయుమనుచునను ప్రార్థింపజూచి
 నేరచియింపగబూనితిజగము, దారకనృపకృతిగా
 నీటుగవిభూతిరేఖలుదీర్చి నిలుపుటంగీల్ దొడిగి
 పేటరుమాలలో పేటపాగలో పల్లెవాసులొనరదాల్చి
 తోడుగుమ్మటలో దట్టి మవంతుడు బాసుచుమరియొకడు
 పోడిమిగాచేబూనిసీతారాం భుజమున ధరియించి
 గజ్జెలుమావ్వలు అందెలాపనిముల ఘల్లనిమ్రోయగను
 ర్కుణలకయని నాట్యమ సలుపుచు తంబురమీటుచును

విరాటపర్వము - జంగంకథ.

సంగతిగానభవారిశెల్ల ప్రసంగపూర్వకముగా
 చెంగునదుముకుచుజంగంభీకథ జెప్పెనుచోద్యముగా
 శివమతస్తులకు జంగంబులకును జీవనధనమునగా
 అపనిధేనుగిరిశ్రీగోపాలుని అంకిత మొప్పుగనూ
 ప్రణవముతో శ్రీభారతము విరాటపర్వముగకుకథనూ
 రమణీయముగా మధురసోత్తిబర చుటల్కొరముననూ
 రగడలుదరువులు వద్యంబులుగా రచియింపదనిపుడూ
 జగతిప్రసిద్ధంబునది యీకథయగుటకు జేసిసేను
 పూర్వభాగము చెప్పలేదు యీసూక్తింబుననూ
 సర్వజనంబును యీవిదార్థమును సంగ్రహించగలరూ
 మున జనమేజయదొక్కమహా పురాణమునకుదిగోరి
 పనివశివ్యాస మునిగ్రహింపగలుగు బహుమోక్షకథనూ
 దురితివారంబగు భారతవంధి శత కథమాలొనగమునుచూ
 వరమపదిత్రులు పాడుకొనుచును కలమపెనగోరి
 ధేనువకొండిమురారిని మనమునధ్యానిము చేయుచును
 మానసోత్పనముగా జనమేజయమాననే ప్రకండపుడు॥

న. అపుడు జనమేజయుండు వ్యాసముహూనంద్రుని కెగు వ్రేలునరెడి
 యశిష్ఠుండగు వైశంపాయనునివలన వినుచున్న కథయగుట జేసివైశంపా
 యనుండు జనమేజయున కిట్లునెను.

క భావప్రారంభము.

చంద్రవంశి సావనుల కందురాజేంద్రునివశమునను
 ఇంద్రప్రస్థపుగంబునగుండిగి యష్టభోగములనీ
 పృథ్విగనకలయిశ్వ్యంబులతో కుగ్గదూగుచుండి
 ప్రాప్తవశంబునకీడిని తెలియక పాండవాగ్రజుడు
 దుర్మదాంధుడగు శత్రుని ఘటింపక జూరంబుననోడ
 దర్శరాజు తనరాజ్యము దుర్మోఢుని పాలుచేసి
 అతివనుగూగుకనన్నదమ్ములు అడివులకేతె
 అతిఘోరాటవులందువసింపి వెలెలనుననుభవిచి
 భూదేవూధుచుట్టుబెట్టుక పూజలొనర్చుచును
 కేదళిముగగువనవాసంబు ద్వాదశనిర్జములు

సముచితంబుగ జరిపిరివంజెండవత్సరమున
 ప్రహవమునవగాధర్మదేవతా బ్రత్యక్షంబయినా
 వదమూడవయేడజ్ఞాతవాసమునకు భంగములేకుండ
 వదపవినన్నతి శేసిచూయులు బడసిరిపాండవులూ
 అలరికుచునుగనుగను హోహూడా నడవులదిగుచుగా
 స శోచూరిగనిగ్నిహోత్రములు సత్ప్రతి బ్రాహ్మణులూ
 కు-తీసుకలూ కరివేన్దిగలూ కోరికహోహూతి
 లూతిగలూ నడచి నడుచుచు హోహూతిగలూ పగివి
 భరించుచును దృష్టిలం గెడు భరిత్రుగాభవదూ
 నాగువక భేదవ శిరిగెడు గానిని సనకు కలవోసి

వ. బ్రహ్మసంధర్మరాజు వాసమస్తి నలుమీస బ్రహ్మతప సము ధూ
 సుతోత్తమంబు కరిగింపులది నవినములుగా నిట్లనియె

కీర్తన.

విశవము వ్యభు-దేవి మునివాధోత్తవలూరావిన్నకంబాటిగలదూ!
 ని! లింపులూ! మేము అనవులూ! నన్న-అనయనము బ్రాహ్మణజన శేకుగ
 శేకుగ! పరిగెచ్చులూ! గుమేరుగపుగవననూ! - అన్యోవ్యయగతుంటిమి!
 విశవన్న! వేటితో! వత్సెండ్లుగి! విన్ననయినుచువిడ నాడిపోవలసె!
 విశవ! రోభిను! మునుష్యచేష్టి! - మహ్యమయివిటిగా! క్రౌర్య
 ము! నమూ! నుబూ! నే! - కావ్యమ! కమలం! కారణమిది! వి!
 అర్జున! పుష్పవన! వా! భి! నడ రిచ్చటవ ర్మి! క! దగది! వదిలియుండ
 వలయు! వి!

క భ.

సాంబుల జమత్తల రామింకు నామిండశాయవలసె
 గండినదామ! నుచ్చవారిలి! నికి ము! నీమారు
 మభముగల్గిమ! కోరికెన్నియు సఫలమగుగాగలనూ
 ప్రభుడూ! ధర్మజాడఖి! గజ్యములు భద్రముగా నేలూ
 ప్రాకటంబు! సకలగుత్వర్యము బడయుచురికమారు
 మింకు నెల్లదైవములికనూ! మేలొసగుగాక
 అనుమపాండవోత్త! అను బ్రాహ్మసలూశీర్వదించి
 చనుదెంచి! తిమినిజవాసములకు చయ్యన శీరగనూ

లల,
 బయ్య

విరాటపర్వము - జంగంకథ.

౫

నాటరాగము - ఆదితాళము.

వెడలిరిపాంగురాజనతులు అజ్ఞాతములునల్పగి వెడలి వెడలి పాండ
ప్రతుకడలిచంగద్రులని పుడమివసులయేర్పడనిచందమున - గడగియొకవర్షము
నడగియవలరిపుజాలార్జునముగుతుమనిదయాబూని వెల కూరాత్ముడగు
కురువశేష్యులకు చెలియరానిగతి నాచరింపవలెను - యరిగ్యమునువిడిచి
గాతరియు ధిష్ణరాదులవ్వరాటుపురముజేరిగి వేల భూదైతును ధర్మగాణ
నిననిజసోగరులు పాంచాలనహితముగ - భేదముగువనవాసంబు ద్వాది
జాబ్బనులునల్పి తడుపరి వెల భరతకులాభరణములగు కుంతివరతనయు
లు ధనిధేవవారిముర హనునికృపాకరుని వెలరటాచల వరదునియది నరన
మ్మినధీరులు వెడలిరి

కథ.

అన్యువంత్తులగుచిపులదోడ్కొని యంతటభర్తగదూ
తయ్యచుభౌముడుద్రావతితానును దగ్గిరచటచుగడి
మందగమనమున వెడలిరి ఘోటకస్యందనములనెక్కి
అందరగుడుకకోకిమాత్రులపుడరుగు దెంచిరిపుడు
భానుడుగ్రంథగనశ్చటనిల్పిరి పాండవేయులపుడు
మానుకసిద్ధగనల్పిరి నేళివమనుజవరులులేచి
అవ్వసాధర్మతనూభవుండు తామాచరించువంగి
తప్పకతలనికిచారమునొందుచు ధనంజయునిజూచి
మనమేపురమియిగతినిదోడ్కొని చనుదెంచితిమేన
జనులకుకుంతితనయులయనింక చెప్పగపనిలేను
యక్కడజేగినకొరివరాజుల వేగులవారలకు
చక్కగచెలియగవచ్చునుదీనికి నడుపాయంబేమి
అనినధర్మరాజేంద్రునిగనుగొని యర్జునుడిట్లనియె
మనుజునాభమనసాలికిదైవము మించివాడుగనుక
నిర్మలచిత్తుడగుటనీకు సర్వార్థములకుమెచ్చి
ధర్మదేవతావరములొసంగి దానచేసేమనము
యెందునతిరిగినమనమనమని తెలియగ నవరింపవిగాను
యిందునందిమిమింతిధియంబును నందగ నేమిటికి
నడుమూడయేడజ్ఞాతము బనపదిముగగడుపుదము
విడితముగాకురుజేతముచుట్టుగ వెలయుజేతములలో

శూర సేనసాంచాలనుకథ సావీరదేశమందు
 అరయబాహ్నికసాశ్వమత్స్యదేశాదులసిరిమించి
 ఘనముగజనులకు వృద్ధినుభిక్షము గలిగియుండుననుచు
 పనిబడినేనునువిన్నవాడనై పరికినిసరనాథా
 యీదేశంబులలోపలనీమది కిన్నమైనయెడకూ
 భేదములెప్పునికలిగినతమ్ముని మోదమునోజూచి
 ధర్మతనూజుమరచితినిదినము నై వనరంబుననూ
 తమ్ముడనీవిపుడానతిచ్చి ధర్మదేశములలో
 నాకుజూడగామర్మమహీనతి నమ్మినవాడనచూ
 ప్రాకటముగధర్మాశ్మడరిపల భీకరుడినివిందూ
 అనికొల్లునకుబోవుట నానమ్మతమనివలెవానూ
 హిమతితోనర్జునుడు ధర్మజనకిట్లనిననుతింపె
 అన్నా యేనునువాడును నునప్రాప్తానుసారమన్నా
 అన్నికవృద్ధకలిక్ష్మడుమనమై అనుభవింకవలెనె
 రాజరాజమహారాజేంద్రుడు రాజపూజతుడవు
 రాజనుయోహయ మేధయాగములు తేజమమర జేసి
 ధారుణిలోపలకీర్తిసుకృతియు ధన్యుడవై వడసి
 పేరువహించినదొడ్డవాడవు బహునుకుమారుడవు
 సన్నుతికెక్కినధర్మపరుండవు సత్యాచారుడవు
 పన్నుగనాశ్రితపద్వజనులకు వాణిజారీమీపూ
 నట్టుగమీరతిభోగిభూసుర పక్షపాతివీపూ
 యిట్టివాడవై యురులనుసేవు యిపుడెట్లుగొలచెదపూ
 నిన్నుమేముసేవింపుమనుండుము మన్ననసేముగనూ
 అన్నానీవొకనరునకు బాసిన వపుటవోర్వగలమా
 అనుచువిషాదమునొందినగునుగొని నయ్యజాతవైరి
 అనుజానకిట్లనిపల్కె ధేనుగిరి హరినిమడిపడలచి

ప॥ అట్టియెడధర్మజుండు తమ్మునినెమ్మనంబున బుట్టిన జాట్టినజాలిం
 ద్ద్రుంచుననిగొగిటనుంచుచు క్రస్తుతకార్యనిరూపణ దిశమరయనిట్లనియె.

౩॥ సన్యాసివేషమునరాజన్యుని గనియిపుడునేనుసభ్యత్వమున॥
 మాన్యుడనై పుణ్యాకథనిన్యాసమునర్తునతనివేమకతురగ॥

అనందభైరవిరాగము - అటతాళము.

విసరా దెల్పెదను వగవగనేటికి విసరాదెల్పెదనూ! వి! అనువుగాని
నేరనధికులమనరాదు జనుకాల మొకరీతిజరువవలసియుండు - వనజభవమ్మ
త్యనజయాదులకనుభవించదీరదిపుడు - నునులమనిశింకించినిచకనులకొడబ
డకున్న చెడుదురు! వి! భృతివిడజలదు కాగలపని! వతిగూడకగదు యతివేష
ముననేను - హితమతివై మత్స్యవతికేరికొలుతునమ్మదమువాటిల్ల గా - శ్రుతు
ల శాస్త్రపురాణములు బహుగతుల యితహానిములు దెలుపును - సతతము
నురాశేంద్రమనమునకతివినోదము లాచరించెద! వి! ఖ్యాతివేదెదనూ అ
తనికీధర్మసీతిదెల్పెదనూ - చాతుర్యముగ నేను వాదములాడును భూతలాధి
పుని ముట్పికబిత్తునిజేతు - జ్యోతిషంబుననిపుణుడనగ భూతభవిష్యద్వ
ర్తమానపుహేతువులు వర్ణించిపూర్ణజాతికము లేర్పరచువాడను! వి! మె
లకువనుండురంకుడవని పిలుచుకొందు చలగిసాముద్రిక శాస్త్రలక్షణుడై -
వెలయాగకరపాదతలములుబరికించియిలను భేరువకొండ పట్టణానిలయుడగ
మురవైరికథలన దెలిపివెంకటదాసపరిదునిదినదినముగొనియూడగలగక! వి!

వ. అమ్మహీధవుండు నీ వెవ్వరివాడవని యడిగెనేని నయ్యుధిప్తిరునా
స్థానకంఠితుడను వారరణ్యంబుపాలగుటచే నిట్లగుగుడెందినాడననినిప్పదిం
చెదనని భీమసేనుంజూచి ధర్మజుం డిట్లనియె.

క థ.

ఈగాంధీర్య గుణంబుగలిగిన యిమ్మహాబలుండు
సౌగంధికమునకై చనియత్తుల సంహరించిమించి
దృవదరాజసుతకొరిన పువ్వులపుడు దెచ్చియుచ్చి
కవటమానసుడయినజటాంతు గర్వమణియందు
ప్రాకటమునను బకానురుని బట్టిగూల్కినాడూ
యేకచక్రపురి జనులనుబ్రోదిన భీకరుడిసునుడూ
లాత్రాగృహమున మమ్మదరిని రక్షించినవాడూ
లక్షణవంతుడు వైరినూదనుడు రాజకుమారుండూ
ఆకటియోర్వగజాలడు యీమునుడిమితభాషగాడూ
లేకువచెడి భీముండొరులను నేతరుగొల్పువాడూ
ఆమనసెట్టులవచ్చును యితరుల నుదగిచాలడితడూ
భీమునిఆకలి గుర్రైగన్నము పెట్టువారిలెవ్వరుపో

నిబ్బరస్తుడతి నిర్బలచిత్తుడు నిశికోవిదుండు
గబ్బిరనంబుననుండుగాని యేకర్మమరుగడితమా
గట్టిరనంబున దిగులెరుంగకను చెలగుచున్నవాడూ
యిట్టివాడుమనభీముడుయిలరుల నెల్లుగొల్పువాడూ

భైరవిరాగం-అటలాళం.

అకటామనభీముడతి భీకరాకారుడొకనికొల్పినోపునా- వికటానంక
టనివనూ : మయావర్తమునాకంటకులుభృతరాష్ట్రమతులూ- కడుమర్మ
దులుసకలవిధములవెలికికాంచదిరికనుమనమతిజాగ్రతగ- వారికినదృశ్య
లమైచరించకెక్కటిలహృదయుడార్చనమృతుకలలాటాగేహదహనముగకు
ప్రాణరక్షకుడిచిడాయెమఁకు - అక్షిణబలుడుతానపుడు కీర్తిరాది రాక్ష
నులనుడకించెనురహిమించెను అకడిక్ష సోచకదైత్యుడొడరికణ్ణితికబడ
గూల్చెనిలనికటాక్షమున-యేకచక్రపురంబయిత్తులైధరనువర్ధిలై|| ౧|| మని
మూశిజనిర్బిది స్థితులూరిన గానుడువాని చిత్రగతులుకడువ సూధిజానూ
త్యునిగానెన్నగవచ్చు పుడమిజనులక వార్యదూ నిజశౌశ్మణుకడుదుమైసా
గంధికంబున గడిగియిత్తులనెదిరించములడచి - కృష్ణకుహలయినురనుమ
ములుబసించనుదెంచిన మహాబలుడకటా||

౪|| ఈమహాబలవంతుడగుభీమసేనుండమృహీకాంతునిజేరి గొలువడ
పివగతులెరుంగకుండా వర్తించుట దుష్టభంబని చింతాభరస్వాత్ముడై
యున్న భర్తజంబూచి నిట్లనియె|| (కథ)

వివవయ్యోయన్న గారూ నావిన్న కంబునొకటి
ఁనిబడినానై చింతశాయగాజనదిపూసవర్యూ
కంటకులగుభృతరాష్ట్రరనూజలగానకుండునట్లు
వంటవాడనై నేను మత్స్యభూవరునిజేరిగొల్తు
వాటముగాషడ్రసములుగూర్చియు వంటచేయగలనూ
పూటపూటకొకరుచియెక్కువగా పొంచుపరిచెదయ్య
తిమ్మగనంజాడువండి మత్స్యభూ కాంతునికనుదినము
సమ్మతిగా భుజియింపబెట్టెద సంతసమలరగనూ
చిత్తమరంజిలనట్లు దినిదినము చిత్రనిచిత్రముగా
క్రొత్తక్రొత్తరుచు లేర్పరుచుచుసతి కోరికదీగనూ
అపనినాథునికత్తిగొడ్డలియ్య మనుచునడుగవయ్య

వివరముగానాచేతనుభూపతి విభ్రమజెడగనూ
అరుదుగవడములచొయ్యేడికరములు నందునమిధులమర
సరసాన్నంబులు శాకపాకములు మనమునజేసెకనూ
స్థిరముగానాపనిదీర్చియడవికి నరుగుదెంచియందూ
శరభసింహశార్దూలంబులు మదకరులబట్టితెచ్చి
సలలితంబుగా జూపెకభూపతి సురసమండగనూ
మల్లునీగతిహరించెదజనవతి మనమునమెచ్చగనూ
అన్నిటసామాన్య్యడని సరవరుటచ్చరు వందగనూ
మన్నించగరాశేంద్రునివైరుల మదమడంచగలనూ
చేకొనిమునుపటివంటవారల చెలిమిజేయగలనూ
సాకల్యంబుగనందరిలోనే సంభాషింపుదునూ
బాహుబలంబున గొప్పవృక్షములు కట్టివెళ్ళింది
సాహసమొప్పుగ వంటకట్టెలకు చక్కగవిరకెడనూ
వరగనూరుపుట్లయినఘడియలో పాకముచేసెకనూ
ధరలోవంటల వారలుయితనికి సరిరారలమీను
వలలాతుండనే పేరువహించెద వారందరిలోనూ
యిలనుభేనుగిరిశారినిమనమున దలంచుచుందు శత్రువు

వ. అన్నానన్నా ధరణికాంతుడు నీవెవ్వరినాడవని యడిగనేని
పాండవాగ్రజనకు బానిసంబు చేయుచున్నవాడనని తెల్పెదననిన సంత
సింది ధర్మజుండు భీభత్సనాలోకింది యిట్లనియె.

క థ.

సకలలోకములు విజయముచేసిన సవ్యసాచియపుడు
అకుటిలచిత్తుడు సురులక జేయుం దమిరిబలాధిపుడు
ద్రువిడువొసర్చిన ముల్కైయింలేమును దునిమ్మవైచివాడు
సృపవరులచ్చరువందగ ద్రౌపది తెచ్చియిచ్చినాడు
కాండవనమువహించిబహిచే కరుణబసినాడు
దండిబలాధ్యులకాలజేయుల ధరణీగూర్చినాడు
అమరేంద్రుని సింహాసనమున కాసీచుండాయె
కమలభవాదులు గాననిశంభుని కారుణ్యమువడసె
చిర్రసేనుడగు గంధర్వుడును చిక్కుపరచినాడు

నామా! యీగాంధీర్యము యీతనిశౌర్యమునాగరికంబున సరులకుదో
చును! మా! ఆకుటిలాభావమున అతిశయిల్లుచుచును. నకులుడునిల్చిననరక
లికాల్వన! మా! యిలనుధేచునగిరి నలయడాశోరియె. కలడు వెంకటాచ
లకవినుతుడేచల! మా! ద్రి!

వ యీబాలకుండితరిమా పుల నెట్టుగొలువగలదని విషాదంబు
నొందిన ధర్మజంజాది సహదేవుం డిట్లనియె

క థ.

పాపడువీడని నాకనిచింతల పనియేమిటికన్నా
యేవుమీరగా గోపనేషమున భూపాలునిగొలుతు
నశువులమందలు కాయనేర్తును బాహుబలంబుననూ
కిసిమనింగిన కండిమృగముల కడిసిగూల్చుగలనూ
లేగలగుంపుల గట్టివేయగా బాగుగ నెరుగుదును
గోగణంబులకు చీడలుపీడలు గోటమాటగలను
కడువడివంజలు జూపగదాయలు గట్టిపిండగలను
బడుగునశువులను నెలవెయ్యలతో బడులుచేయగలను
కలవర మొందెనత్రావులను గట్టివేయనేర్తు
చెలగుచుమందలు వేలకొడిగా గలుగజేయనేర్తు
భూమిశుడునను మెచ్చగనావుల పోషగాజేసెదను
ప్రేమతోడంట్రి పాలకుడనగా పేరువహించెదను
యొక్కడివాడవటంచునన్ను రాజేంద్రుడిడిగినన్ను
యొక్కవమందలు గలిగినధర్మజు డేలువాడినందూ
ధేనువశయిలమురారినిమనమున మూనకదలచుచును
మానవనాధుని గొల్పెదశత్రులు గాననివిధముననూ

వ. ఇట్లుపలికిన సహదేవుని పలుకులకు పరమానంద హృదయం
దై పాండివాగ్రజుండు ద్రౌపదినాలోకించి యిట్లనియె.

క థ.

ధీగుడలు న పాంచాలమహిపతిగారవంపురసయా
నారీరత్నముద్రాకడియేమన నేరసుతరలాక్షీ
నరమపత్రివర యెరులమానసము యెరుగజాలదబలా
హర్షముసేవింపుచుభర్తల యాజ్ఞకున్నసాధ్య

కరమరుదుగదానొంటిగనున్నది గాదుమధురాలు
దొరకనియానగరగబు యీచెలివరులగానకుండ
ఏమివృత్తిచేపుండనోపునో యెరుగజాలననినా
భామామణిపాంచాలియుధిష్ఠికుపాదములకు ముక్తి
కన్వరగంధివాలునలేది యాకాంతేయునిజూచి
అన్వదేమనివలకుచున్నది యాద్రాపదిచేవి

పా! ఈమహావతివ్రతయగు నిదియెట్లు వర్తింపగలదని చింతిపుచున్న
ధర్మనాదనునకు సాష్టాంగదండప్రణామగుబులాచరించి ద్రాపది యేమను
చున్నది.

కథ.

తేటవడంగా నాసవిష్టారము దెలిపెదప్రాణేశా
వటికినికువిచారము నేనిపు డీతరులెరుగకుండా
రాణివాసమున జేరిమహీవతి రాణినిగూల్చెదనూ
ప్రాణపదంబుగ నెక్కుడునేనాభామామణికడనూ
పొందుగవరిమళగంధములందుదు భూపాలునిసతికి
అందముగా సతిలాభరణంబులు సతివకుడాల్చెదనూ
మెరయగమణిమయహరింబులుబహు మెప్పుగగూల్చెదనూ
విరులసరింబులు గూల్చెదనింతులు విభ్రమమాదగనూ
ఏణిలోచన మర్చ్యునుహీవతి యింతికురులుదున్వి
నాణెముగా ఒడవేసిపూలసగు లమరింపకనేర్తు
యీదీరునపై రంధ్రిననుచు రాజేంద్రునిసతియింట
పాతివ్రత్యమునడిపెదభూపతి భార్యసంతసింపా
ననునివెవ్వరిదానవనుచు నానాతియడిగ నేని
మునునేద్రాపదిప్రాణసభిమణి సనుచువిన్నవెంతూ
వనివడిభేనువకొండమురారిని పార్థసమునరింతూ

పా! అని యిట్లు విన్నవించిన ప్రాణవల్లభివచనంబుల
సించి ధర్మరాజు తమ్ములతో యిట్లనియె.

కథ.

విచ్చలవిడిగానుండగనేటికి వినుడితమ్ములారా
యిచ్చటనుండగరాదుయింక యామాచ్చటలేమిటి

వైరవిరాగం-శాల్వతాళం.

ఎవరికై నా తరముకాదన్నయ్యా - మనజాడజెలియ! ఇవిధమునకు
నమందరము - పువ్వులబోడిదోడ్కొనియెది - రాటుపురముజొరగాన! ము
వ్వుయిల - వేల్పులరోనిజ్వనుచుతి జనములో! నవ! నిర్మలమతివగుటనిదున
త్కిర్మమునకు - మెచ్చిధర్మజేవర వర మొసంగిన - ధర కతమున - నేను
నమర్చములను - భేదించు! నవ! కార్యనజ్ఞత-చర్యమున - తివాగ్యము
లేదని - ధైర్యముతోధేనుకై లేకునిమర్యా-దనుగొనియాడుము. దుశ్శోధ
ను - నిలగూల్చుము!

కథ.

తడవుసేయగాతగదుచుత్పభూభవినిపురంబునకు
నెడలిపోదమికలెండులెండు వేవేగంబునమనము
కకటవేషములతోడవర్ష ములజరువలయుచునము
నపరివారపై లేముగానుండిను నమయముగాడికను
సారధులనుతురగంబులరథముల ద్వారకకనుపుదము
నాదక ద్రావడిపరిచారకులను వంటలవారలను
పాంచాలభూవరుని పురమానకు బాగువలయునిపుడు
అంచితముగ మనజాడలువీలు నడిగినవారలకు
యందెండుబోయిర్ కొంతేయులమేమిరుగమనగవలయు
ఇందుజరుగు మనవర్తమానముల నెవ్వరువినడగదు
అతిరహస్యమిది బయలుపరచవలదనుచు దిట్టపరిచి
అతివేగంబున వీరులసందరి నంతువలసియుండూ
అగ్నిహోత్రములు ద్రామ్యునివరముగ నవ్వగించసతనూ
యాజ్ఞ సేనతోమనమేగురమే యేగవలసియుండు
భువనమునమిటులుండుటకార్యము కాదనిధర్మశాండు
అనియ్యిదిధమున పలికినసోదరు కొనిముడిమిలది
గ్రక్కుతమితమే మరిచారకులునుకడువేగమువిలిచి
యొక్కడిచారలక్కడబంసిరి చక్కగపాండవులూ
అంతటద్రావడిదామ్యుసహితముగకుంతిజేనినుతులూ
కొంతదూరమిరుగుదెంచి దామ్యులనుకొనియాడుచునిలచి
మనమున ధేనునగిరిగోపాలుని మహిమ లెన్నుకొనుచు

వ! అవ్యుడుధర్మజుండు తమిరధరధ్వసారథులాడిగా ద్వారకాపురం బునకుంబంటి ద్రావడి సరిధారకులనువంటవారలను దృవదుపుట భేదనంబు నకుం బనిచి పురోహితుండగు దామ్యునిహితముగా పాండవేయులు కొంత కవ్వరుడెంచి దామ్యులకు ప్రదక్షిణనమస్కారం బాసర్చినంజూచి దామ్యుం డిట్లనియె

కాంభోజరాగం- అలతాళం.

ఏమిసేయగవచ్చు యీశ్వరా - సంకల్పమిట్లు గావలసియుండె-లు మృతరాజు- ఏడేడలోకములెల - పూమాన్యతేయాలసంచరించగవల సెయే! ప్రకటితమైనట్టి-భరతవంశమామె - పారావారచంద్రులై నలీలా భూవతులాచే- సన్నతులను బడిసిరకట- యీమహానీయులొకనిగొల్పగ వలసే! ఏ! అరూఢిగా భేరువాడీ గోపాలుని - కారణమునకు కర్తరాజేం ద్రులువరిచారుకాట తెలియయారారాజు వెంకటరాయవరదునిమహిమ! యేమి!

వ. అవ్యుడు దామ్యునిదర్శంత చింతాభరస్సాంతుడై తన్ను లా న యువశమింపుకొని నిట్టార్పులు నిగుడింపు పాండవేయుల చిక్కు మొగం తై యిట్లనియె.

కథ.

రాజరాజ మహారాజపూజకులు రాజేంద్రులుమీకు రాజసేవ ధర్మములు దెలిపెడ నరాకుమరివినుడు రాజనగళకు దీటుగట్టగ రాదుమండిరములు రాజకుసరిగా వేషము వేయగరాదు శేఖరుండు జనవతియొరులకు క్షోమలో సేయదలచియున్న విగయావార్తలుయొరులకు జెప్పటలేనకుప్రాణహాని అవనికాంతునిసభలోపెద్దగ నావరించగరాదు సవినయంబుగా కొలువువారిపై చాడిచెప్పరాదు యెవ్వడుకన్నుని ఆజ్ఞచేయునోయేమనునోయనుచు అవ్యుగభూవతిముఖమును బాచుచునుండవలయుబుధుడు హేయ్యుగనృపవరు జాజ్ఞసేయువని చిచ్చునైనజొచ్చి చెచ్చరధరణీకాంతుని కార్యముచేయవలసియుండు అధికునిసభలోనుండి సేవకుడై పమానవుండు అధికప్రసంగము జేయరాదు మాటాడకుండరాదు

సమయోచితముగ సంభాషణము నలుకవలసియుండు
 భూపాలునిసముఖంబున భారము జూపినమవరాదు
 ఏకనివాఙ్మహించిన షీతివతి'గుదారుశైవురాదు
 ఉర్వివాధుని నీగుణంబుల నుగ్గడించరాదు
 సర్వస్వతంత్రము గలిగినతనమదిగర్వించగరాదు
 మనుజువశ్యుని మనసుగురైరిగిమంచితనంబుననూ
 వినయముగాభయభక్తులతోనతివేడుకలలరగనూ
 కారుణ్యంబునగైకొనికాలము గడువవలయుమీరు
 కూరిమితోడను మత్స్యమహీపతిగొల్పువారుమీకు
 నానేర్చినవిధమంతా చెలిపితి మానవవతులారా
 ధేనువకొండమురారి కరుణమీ పైసయెట్లుకలదో

వ! అనియెట్లు తమకు రాజసేవ కథర్థంబుచెలిపిన కామ్యునిజాచి
 కరమానందహృదయుండై పాండవాగ్రహం డిట్లనియె.

గీ. మాకుతగురాజసేవధర్మముల నెల్ల విశదముగ చెల్పినాడవువిద్రవర్థ!
 చెలిగిభవదాక్షిణ్యసమలగువార! మనుధేయవకొండ చూధవునికృపను!

వ. మహాత్మాభవదీయూను మతంబులైనవృథ సేవకథర్థంబుచే అ
 జ్ఞాతవాసంబుగడిపినచ్చెద మంతవరకుఅగ్నిహోత్రంబులు భరియింపుమని
 ప్రార్థించుడు పాండవేయులు ద్రౌపదీసహితముగా హుతవహు నర్కు
 బురోహితుం బ్రదక్షిణనమస్కారంబు చేసినంగని కామ్యుం డిట్లనియె.

కథ.

జననాథోత్తమ బారధర్మమే జయమనినమ్మితిరి
 ఘనమగునాపదలొసర్చినసంపద లనుభవించగలరూ
 సకలదేశములునేలినధర్మజు సంలసించుగాక
 అంటాశత్రుసమూహముమీచేత హతమై చెడుగాక
 శాశ్వతమగు రాత్రైశ్వర్యంబులు శాసించురుగాక
 విశ్వములోభవదీయకీర్తులును వెల్లివిరియుగాక
 మేలుచేయగ పాల్పడిదై వముయ్యావాడగుగాక
 రాలగమీకును యజ్ఞఫలంబులు సంభవించుగాక
 అనుచు పాండవేయులను పురోహితుడాశీర్వాదించి
 వినయవిధేయముగా శాంతేయుల యనుమతులనుబోసి

కోరివిరాట్పురి జేరుటకై బహుదూరము నడచితిమి
 దొడిచెడియున్నది పాంచాలియత నిడువజాల దిక్కునా
 అడుగులిసివా నడుగుబెట్టవో యాజ్ఞ చేసినిపుడూ
 మోనుకరచ్చుని వలికినలన్నకు మ్రొక్కినలుండవుడూ
 భానురాంగియగు ద్రావడిజేనిని బట్టియెన్నుకొని
 కొంతదూరము మోసి తెచ్చి తానంతదించిననూ
 అంతకనూనుడు సహజేవునితో నతివెనుజెచ్చునగా
 అతడుకొంత దవ్వెత్త తెచ్చితా నలసియున్నవేళ
 అతిరయమునగని ధర్మతనూభవు డడ్డునునటులించి
 బాలుడుమనసహజేవుడు మోవగజాలడుపీవికనూ
 బాలామణియగు కృష్ణునుజెమ్మిక వట్టముదావునకూ
 అనినవల్లునుగు పుష్పలతాంగిని ఘనముగ నెత్తుకొని
 అనుజన్ములతోగూడవిరాట్పురి కనతిదూరముననూ
 చెలువమై శృంగారవనంబును జేరిపోయియందూ
 నెలతినశీతలోనికి తాతలమున నలునబంధనపుడూ
 వననిమీనముననున్న మర్త్యబూవరునిపురముజూచి
 వనివడితమ్ముని కిట్లనివలికెను పాండవాగ్రజుండూ

ప. అక్కడుఅర్జునుండుద్రావడి జేనినిబహుశీతోవేతంబయిన సరో
 వరంబు దాపుననొకవృక్షంబు క్రిందదింది మార్గాయానములులిచ్చుకొను
 చున్న విరాటపర్వంబుజూచి యిట్లయె.

క. చక్కనిచిక్కనిమేరులు, ముక్కోదండముశరము లివిశేషంబుల,
 దక్కగనాపురికేగిన, చక్కగదెలియవగు భేష్టనలహరిసాక్షి.

ప. ఓయితమ్ములారావట్టముసామీన్వయమునకువచ్చియున్నాము యి
 వ్వుడుమనదీ వేషములతోబాణతూణీర దనుర్ధారులమైయానగరంబుజేర
 జోయితిమేనిమనమహానీ యాకారింబులుజూచివీరుపాండురాజకుమారుల
 ని సకలజనంబులు దెలియటకునిస్సంశయంబయియందుకావునమనయాయు
 ధంబులయిచటనొకనిజని స్త్రులంబునదాచిపెట్టిమారు వేషభాసులమైయాపు
 టభేదంబునకుజేరబోవుడముసోదరులారా అంతలర్జునుండిట్లనియె.

గీ. భారుణీవరసిండు చిత్తంబుకొలది, నవధరింపుముశరణార్థ లనగమేము
 చెలగిభవదాష్టకొప్పున మెలగినార, మటనిధేనుకొండమ్మరానికృపనూ.

వ. అనిన ధర్మజుం డిట్లనియె.

గీ॥ మనకునాయుధవంశులు మరియుగలవు! అన్నియొక యెత్తుగాం
డివ మదియొకెత్తు! అట్టిమహాసీయసాధనంబట్టియున్న! నవ్యసాచనిచెలియ
నిస్సంశయంబు!

వ. ఈగాంఢీవము సాధునిచేతనుండెనేని అర్జునుండని తెలియుటకతి
నులభంబయియుండు యిమ్మహాసీయసాధనంబు లేతావుననుచిరోవుటకు
ప్రాణంబొత్పదైనను కాలముకొలదిమెలంగ వలయుననిభీయసేనుంజూచి ధ
ర్మజుం డిట్లనియె.

గీ॥ తమ్ముడామనకై దువరో చాచుటకును! మరుగుకనుగొనుటకై
లహరణమేల! వట్టణము జీరబోదమువవనతనయ! ధేనువాద్రీశుడగువాచు
దేవుకృపనూ!

రాగం - ఆటలాశం

గాంఢీవమును నెక్కుడించకై రములాడవే - భండనమున కమనవటల
భాస్కరుశుభాస్కరంబితే! గాంకడుసమాది నిష్ఠమున్నకణ్వమానిగేహ
మందుబాడమిన వేణునాగ్రమును బడసినకమలజవధించిన! గాం! యెరిగినా
నహాయమునను సురలవనముల నటుడహించిలరుడనిననునువ యుశ్వానరు
డుకరుణనొసంగినదగు! గాం! వనజాక్షుడు ధేనువకై లనానుదేవుడవుచా
లానినియకకని వెంకటచలవినుతుడు ఘనమచుచుమెచ్చిన! గాం!

వ. ఇట్లు ధర్మజుండు అనతిచ్చిన భీయసేనుడతి త్వరితగమనంబునంజ
నినలుదిక్కులుంజూచి నొక తావున ప్రేతభూపరిసరాంశ్యంబునందు స
మీకవృక్షంబుజూచియూ చెట్టుపై నాయుధంబును పెట్టిబోవచ్చుననియూ
హించి నిజసోదరుల నాచెట్టువద్దకు రమ్మనిపిలిచి ధర్మజుండుగాంచి భీయసే
నుండిట్లనియె.

క థ.

ధరణినాథమన ఆయుధవంతులుదాచిపెట్టదగిన
మరుగుననున్నది జమ్మిచెట్టురనిమండల మంటుచునూ
నిక్కివశాకలు ఆకళమేమో వ్రక్కలించునయ్యా
చొక్కముగా నలుదిక్కులుపేరువైచిక్కుబెనచినట్లు
రూపములెన్నోలక్షల మొత్తమురాశిజేసినట్లు
జొంపములాకుల ముండ్లువట్టమై జూడ భయంకరమై

మనమునభేను వగిరిగోపాలుని మహిమనులభాసి
తనకు యోగ్యమగు పుణ్యాశ్రమమున ధామ్యుడించునివసించె

వ. ఇట్లు కొంతేయులదీనించి అచ్చటనొక పుణ్యాశ్రమమందు అగ్ని
హోత్ర నిహితముగా ధామ్యుండు నివసించె తదనంతరంబు

కథ.

అవ్యయధామ్యుల వీడ్కొని పాండవులతివను కూడుకొని
నివులముగాగల యాశ్వమార్గముఁ దిది వేగమున నూ
పరగుననుడి శార్లవశోత్తర భాగంబున వెడలి
తరిమినది విరటువర పాంచాల భూభక్షిణ భాగముగా
శూరసేన సాల్వాది జేతములు జూచుకొనుచు దగ్గి
జోరు జేయుచు కాలిందీనది తీరంబరయుచు నూ
పశ్చిమదిక్కున కెదురుగ నడిచిరి పాండురాజును తులూ
మిత్స్య జేతమున కనతిదూరమున మహాదరణ్యమున నూ
కడు వేగంబున జొచ్చి యిరులకు కనువడరాకుండా
అడవుల మార్గమునందు విరాట్పురి కధిముఖులై వెడలి
రనుణీయంబులు కాంతారంబులు రయిమున దాటుచు నూ
కమలాకరములు కొండలు వాగులు ఘనమగు వృక్షములు
ఘనసారంబులు కర్జూరంబులు వన కాంచనతరులూ
వనసంబుజంబీరవృక్షములు బడిరి భూజములు
మాతులుంగహితాలరసాలత మాలవృక్షతతులు
చూతశీతతకాన్తూర భల్లారవృక్షతతులు
కుండకురంటఫలాశ భూజములు కోవిదారతతులూ
మందారంబులు సారిజాతముల ముదనమహిజములు
కుండరాళములు సింధువారము కడలిఫలతరులూ
చండనమరువకమల్లి కలేరువులు చంపకవృక్షములు
పొందుగ పుష్పఫలపేంజై భూజములొప్పుగ నూ
అందమైన కాంతారమునందు విహారమృగంబులనూ
శరభసింహ శార్దూలస్మగంబులు లేరుచర బృందములూ
కరణికరంబులు హరిణిసముదయ కారుమహిషములనూ
ఘోరమైన వ్యాఘ్రములు కడ్గకకంఠీరవముఖ్యములు

మారుమలరుళ్ళల్లాకమ్మగంటులు మార్జాలములనూ
పులుగులమొత్తమున్ననిచెప్పగ నలువలైసతరమా
కలకంకంటులు మదురామళములు గండభేరుండిములు
నీలకంకములుబక్కువపులుగులు నీరుకుక్కుములు
పాలకకుంతలగరుడబృందమా సాశ్వపుడగలనూ
బకములుపరికలు కాకముకములుతుకపికిరములు
సకలజంతుకాలములు కానలోకివిగగూయగనూ
మించియొకరిమాటాకరికిచట పిలుపించిననుచునపుడు
మించపాండవులు దాటిరివనములుపాంచాలినిగూడి
క్షీతిని భేనుగిరి శ్రీగోపాలుని చరితమెచ్చుకొనుచు
అతిత్వరితగనునమున సేగిరపుడన్నలుదమ్మలునూ

గీ॥ వనవిహారమృగంబుగ వైఖరియును॥ అమలమగునక్షిజాతబృంద
ములసాంపు॥ కరులతావువృథలసరోవరమటాది॥ గనుచుసంతిసమున
పాండులనయలపుడు॥

వ. అప్పుడుకొంతేయులు పాంచాలిసహితంబుగా కాననమార్గం
బునపోవుచునెడినెడినన్యాహరింబులకరీరయాత్రలునడుపుచు తిరిమిచెను
చున్నసమయంబున మార్గాయాసంబున నశువజాలకభర్తలకు నమస్కరిం
చి ద్రావడియిట్లనియె.

రాగం - ముఖారి - ఆటలాశము.

నడువజాలనీ యడవులలో ననునడువజోలే

కాశ్యపగడగడవడకి తడబడుచున్నవి॥ నడు॥

జరితోచక లేదుదాహమగ్గలమా యెవరుగులిడగ దెరలనెత్తురుదీలుచుచున్న
వికిరములలో॥ ని పొదలురాళ్ళముండైదురుదాకగ నాదువడయుగముతద
ములైసరములుచెదరికడలకగనివ్వవూ॥ నడ॥ కలగాదునాకనులుచీకటిమై
యిల్లమునురుల్లుమనిప్రాణములిల్ల డిల్లుచున్నది॥నడు॥ ఆయాసముదోచెఅ
య్యోనేనమంద॥ కాముమంలయుడస్సె వెంకిటరాయవరిదాడుత్రోవదె॥నడు॥

వ. ఇట్లు నడువజాలకవిలపించుచున్న పాంచాలీనిచూచితనమనంబు
నకరుణయు భేదంబునుజడిగొనుచుండిధర్మరాజునకులునితోయిట్లనియె.

కథ.

కూరిమిరమ్మడవిగరా మాద్రికొమారిక మనమిపుడు

కాశ్యపంబై వక్షిజాతముల కయిననలవిగాదు
 ఘాటముగాభూజాంతరాళమున గాలయినజౌరమా
 వట్టివగలు గాఢాంధకారమీచెట్టుమీదకోచ
 ఇట్టికోరంబయినదిమీకది తెవ్వరురాజాదు
 కట్టిభేనువగిరిగోపాలుని కరుణనుప్రార్థించి
 గట్టిగమనమీచెట్టునశిరములు పెట్టిపోదనుమ్యు

వా అన్నామనమీచెట్టుమీద నాయుధములుండి పోదనున్నపుడు.

క థ.

ధర్మరనూజుకళమీబూరుహము దాపుశేరినిలిచి
 తమ్ములగనుగొని శిరచాపంబులు దెమ్మనితీసుకొని
 శివాకారముగ నాయుధంబులను చేచ్చిమాపుగట్టి
 ఆవల్లయున్నదియనుచునవ్వి కినియచ్చటబడియున్నాడు
 చెచ్చినవసరపుచర్తమునవ్వును చెచ్చెరివోలుపించి
 కచ్చిలంబుగాచర్తమాయుధపు కట్టకుపోడిగించి
 తుప్పించినదొకితనుగనక్కడి చూచిధర్మజుండు
 నిష్క్రమియగావ్రేరిను దెమ్మనిజముగ దెప్పించి
 ధర్మజుడివ్వుదాచెట్టుకుచుట్టు ప్రదక్షిణ మొనరించి
 బ్రహ్మవిష్ణుభూతేశ్వరాదులను ప్రార్థనయొనరించి
 ధర్మదేవతనుభూసభంబును దలచునన్నుతించి
 సకలజేవతలసప్రదిక్పతుల నన్నుతందిమీద
 ఆకుటిలచిత్తుడిజాతెయిరి తానతిరయమునలేచి
 శిరచాపంబులుమోపునత్తుకొని చెట్టుమీదకెక్కి
 తిరుచుగ శాఖలుకలిగినకొమ్మకు వరగవ్రేలగట్టి

రాగం-మధ్యమావతి- అటలాశిట.

ఓ మహనియ్యసాధనులారమీకేమైకేమైనా సామాన్యముగనిండు
 సంచరించుజనులు యీసుహృదీద సున్నవియేమిటోమనిచూచువారికిపా
 ములయి కనుపించకున్నను తామరసంభవునాజ్ఞపున్నదిఓడివ్యాయుధము
 లారాధివ్యశారములారా తెవ్వరితమనభాస్కరు నికిరణములారాఅవ్యయ
 ప్రదులారా యాశ్వరునానమీకది సుమ్మునాకునునవ్వసాదికీడకనోయిల

కు-సాధ్యవడజనదికనుమరలుఁ ఓ! రారానీవేళలో క్రూరాత్మ తనరయి నయెగిరిబిల్వక తారిమారొక్కనడలది - వీరరాద్రాకారుడగుచు సమీరత నయుడుమిముగై కొన-జారవచ్చినమీరకృత్యకారులై కనుపించవలదిక! ఓ! సంకటమగువిషమునంజల్పరము గడతిలంకెతప్పకవచ్చే యాకలోనుండుడుశంకలేటికి మిన్నులైలమువెలయుము హరుడగు. తెంకటాచలపండితునివడవంకజంబులు సాక్షిమీరి!

క థ.

ఒక్కగకొంలేయగ్రజడప్పుడు వృక్షముదిగివచ్చి
తప్పుకమొక్కచుచెట్టుకుపిరల ప్రదక్షిణమొసరించి
ఘనుడగుధేనువగిరిగోపాలుని కారుణ్యముదలచి
అనుజ్ఞఁకట్లనియానతిచ్చి నపుడయ్యజాతవయిరి

ప! తమ్ములారా ప్రేతచర్మములచేతగట్టబడిభయావహంబై దుర్గంధంబయియున్న దీనిడకెవ్వరు రావోరు. దాయఁ సమీకంబుననున్న కళల కాకరులనుబిలచిధగ్గజండ్రిట్లనియె.

ప! ఇదిశతవృద్ధమౌజనని యివ్వడుస్సృత్యపు తెందునిట్లుచే! యుదుముకులప్రయుక్తమగుచున్న సనాతనధర్మమిత్తైరున్న । గడహనకర్తమొల్లమదిగానిదిగామమునిశ్చయించియో । మొదలిటివాఁనొనర్చు విధముగ కొనియాడితిమేమునియెడఁ ।

ప! ఒకాలకులారా శతవృద్ధయినమాలెల్లి చనిపోవుటచేత నీచెట్టు మీదపెట్టిపోవుచున్నాము. మేమొక సంగవత్సరమునకువచ్చిడహనక్రియలాచరించువారమిది మాపూర్వాచారంబని కవటంబులుచెలిపియొకరికొకరు నవ్వుకొనుచుజ్రాపరిదోష్కొని బయలుజేరిరపుడు!

క థ.

ఆయుధంబులనుభద్రకరచి వారచ్చోటునుబాసి
ఆయెలనాగనుగూడివిరాట్పురి కభిముఖులయి వెడలి
అందరుగిములై పోవుచ ధర్మజడనులకాదియునూ
మందమధురసెల్లాగుంబులతో మఱియునిట్లనియె
అనుజులారమననజ్ఞాతహాసం బాచరించు వేళ
మనలోమన మేగురమురహస్య ఎత్తనములభించుటకు
జయండు మొదలు జయంతుడువిజయుడు జయ త్రేనుడనగ
జయద్భులుండను పేర్లువరుసగా జెల్లవలయునునకూ

యితరులువిసకూడనివినుదుగు శ్రేష్ఠతరహస్యమునను
అతిముదమున పాంచాలియెదుట నిట్లచుచు దెలుపుకొనుచు
అంతటపాండుకులాభినుభాకరు లన్నలుదమ్ములను
సంతసమలరగ పుణ్యనదీజల స్నానంబులుజేసి
జేపపీఠ్యుమీ యర్చనములు పూజావిధులొనరించి
సావధానముగ నివ్వదైవముల సంప్రార్థనజేసి
ధరనుభేనుగిరిశ్రీగోపాలుని దలచిఁబ్రార్థించి
అరయవిష్ణు బ్రహ్మదిశంకరుని నభిమతిగాంచి

వ ఇట్లఖల దైవంబులఁగొని యూచి తదనంతరంబున కాంతేయగ్ర
ముండు ప్రాజ్ఞులుండయినెలచి నిటలరేటఁబుగితాంజలియొదిర్చుల చిత్తంబున
ధర్మజేవతలందలంచి యిట్లనియె

గీ. తం ద్రినాకుసేపు దయతోడనిచ్చిన, కరముచిత్తగింప వలయునీవు
తరుణమయినదింకతడవేలగఁగించు, మన్యుభేనుగిరిమురారి దయచు.

క. అకాశంబున యుగ్మిణి, యాకాగముజూపి నాడుచుచు జయ్యులక
జోకనుబ్రతికించితివవు, నీకుఁగ్రముత్కేదము ధర్మజేవతగుటగా.

వ. అనితానుమున్ను రూపసురవరటిచేరనిదగిన నాకునొక్కనరకోపర
తీరంబున ధర్ముండుతనకు జేసినమన్ననదోపవిన్నవించి నమస్కరించెనపుడు.

క థ.

ప్రాకటంబుగాధర్మతనూభవు డేకచిత్తమునను
లోకాధ్యక్షుణి యుగ్మిణిరీతి ననేకవిధంబుల గా
ధర్మజేవతనుప్రార్థించగను తత్ప్రభావముననూ
ధర్మతనూజని కున్నయునికితో తత్ప్రయంబునను
భాతవకములు నిభూతిలేఖ దండకమండలము
చేతఁఫలమును కాశ్యపాదుకలు జింకచర్మయమర
ధర్మరాజు నన్యాసివేషమున దనరుచుండగాను
తమ్ములుజూచియిదియాశ్చర్యంబని తలచుచున్న వేళ
అందరికన్నవిధంబులవేషము అనిరగలైనపుడు
అందుకుసంతసమందిరి పాండవులన్నదిమ్ములును
దైవకటాక్షం విదియనిదలచుచు దైవ్యంబులతోను
వేదిధములజేనువగిరికొరిని వినుతిజేసిరపుడు

న. ఇట్లు తమకు ధర్మజేతరతా కారుణ్యంబువలననష్టారవాసంకాదరించుటకు తగినవేషాబలభుటియించెనని మహానానోషముగ్నులై యుడిరా సమయంబున ధర్మజుండు తమ్ములతో నిట్లవిమో.

గీ. తమ్ములారమనకు ధర్మజేతకృత, వలనతగినవేషములు భుజించె
నొంటిగ మొక్క-డొకడుగాపురిజేర, కుంతిధేనుగిరిమురారిడయను.

వ. తమ్ములారా నేనుముందు బోవుచున్నాను మీరొక్క రొక్కరు గారందని తమ్ములకానతిచ్చి ధర్మతనయుడుబతులు జేరివచ్చునా సమయంబున విరాటరాజుకొలువిచ్చియుండె.

రాగం - ఆరభి - ఆదితాళం

కొలుపుశృంగారమై యున్నాడు విరాటరాజుమాధి! కొ! కొలుపు తీరసభికులను తారాళకలువలుదొరచెలువమర జనవతులకొలమెరుగునరిగెరవశాలువలు మైదంబువలియుచుమణియచు మాతాకంకారుడై కనకశిరీట మొప్పశిరమన తరణికరణిమెరయ దరణివగుడదె! కొ! ప్రవిమలమంతల గుమంత్రుల శ్రీతులు పారాణికపై రాధిక హితవరకవి నటచటగాయకులు నుతింపగ నవరత్న భదిరసింహాసనమున! కొ! శ్రీయుతుడగుధరధేనువుగిరి పురికారిచరితమ లువిచుచు వెంకటగాయసుతుని చేయకానియనమున! కొ!

వ. విరాటరాజుకొలువిచ్చియుండెనాసమయంబునతనసభకరుడెంచి యుద్ధిష్టిగుంజాచి భూవరుండు తనసభికులతో కల్లు మె

రాగం-దర్పారు-ఆదితాళము

ఎవరోయి మహానీయమూర్తి యింతప్రవిమలమగు తేజస్కూర్తి-న వఖండమలకాభినాధుడనెల్లు నవనికార నడకతోనడుచుచున్నాడు- వివరమేమొలెలియదు మువ్వరిలో నొకడనగ నెపుడు! ఎవ! గాత్రముతనుజాసనిక యాయచిత్రచామరములులేక ధాత్రివల్లభుడవడొ దైవయోగంబున యాత్మసేవకుడనగ పాత్రుడయిననుడె! చెత్తాత్రపంతుండీరని వెంటచువేత్ర హస్తాలులేకయున్నా! ఎవ! యెవరికిరీటములేని శిరమువన్నె దరిగిన వాళ్ళర్య కరము పరింపమణియయాబరకావిముక్తునికరణిగన్నడచూడనడుగ రాదు వినియరమునను ముత్యాలసరములుగురుపులంన్న వివరసిచూడూ! ఎవ! భూపాలుడిదియే మొకానియిట్లురావసోద్రుని వేషముబూనిశ్రీపతియగు జేను శైలగోపాలుని తేపాకుడలచుచు తీవ్రముగానునకుదాపుచేరగవచ్చు వెంకటదాసవరదని నమ్మియున్నా! ఎవ!

వ.అనియ ఓ లాశ్చర్యమున గడవనలక్షకము దొరికి యుద్ధిష్ఠిరుంజూది
సమగినాగంబుగా మత్స్యముపేర్చు శత్రువును చంపిరి (అర్జునునియె).

٢٥

[illegible][illegible]

శ్రీ సీతా దేవి గర్భిణి : పోతూ పుట్టుమో శిశువ బయట నా
 రివ్వకుండా గాత్ర కర్మ బాధన పుట్టినది. రెన్నో కష్టం నా
 పది ముందుల చివరకును, తన శిశువు ధేనును శిశువుకృత్య
 మునుగిరి, మునుగిరి

५५

జననాథోత్తరముననుసారము జెప్పినట్లుగా
 ముఖ్యముగా "భగవద్గీత"లోని "అర్జునసంవాదము"లో
 ఆచార్యుని "అర్జునవిద్య" అనే పేరుతో
 వేదశాస్త్రపాఠానికిగానూ, శాస్త్రమునకు
 కోరికగా, గానూ తన గ్రంథమును సూచించుచున్నట్లు
 ధారుణి, కలకత్తా భాగ్యవతి పేరునకును

కాలిగనన్న యుధిష్ఠిరుం జెలదుచున్నవాడూ
కాలకర్మగతివలనను శొంకరుఖలులు నిన్ను విలిచి
బలవంతులనునఁ జటజూదమున బన్నిన నేనోడి
అలయక నాదుగృహంబులధనమును అకహరిం చినాడూ
వారిచేరవరిభీతి నొందుచు వనవాసము నలిపిరిగినాడూ
వారిక పూర్వలోనోక సంవత్సరము ప్రశంసలను వలసి
దుర్మదాంధునిగుభూపాలవలను నొలగికోలనినను
నిర్మలమతివనిసిమాఖంబున నిలువవచ్చినాను

రాగం - మరటి - ఆదిరాళం

పరివైచుమ్మోలు మామెరిసెనునిమిహిత - మతి వెన్నను నిశ్చిత మీ
దమధ్య సుమతికిని సేధ పతివై చుమ్మోలువారి నూతనోద్ధాగ స్నేహి
తులు మంత్రులతో శ్రీతుల్యనే నతి ను నమొగంగొమ్మచు భవగన
మరెంబుచు ప్రతంబుని దలంతు!

ప॥ కసిబడినోప్పిజనులు మొదలుగు భవగనలని యధీనముగా

నొనరించు నికృతకలునగా నని దిగములకు నొలి నెడవినుమించగా

ప॥ దినకరుచికినఁ పు సింహాసనమీన వసింబంపుచు ధరిణీవరి

మనుదనియగనుచు రాజ్యసుఖములు సేసె వింతునుగమించుచు నేజన!

ప॥ కరులుపాతులుగలపరిధివను ను పొందిన లాదిగరాగ

నకలాభరణంబులు సురభిగణంబులునిరితిమనివరివరివిధమాల వేడితి!

ప॥ ధరసురభివసుంధరధరవరిపురగారి మురహరుబరివరసుర తేర

అనుదుగానిన్నరళి - వెంకిటాచిలవరగునిగని నెలమునినుగాంతున!

కథ.

అవనివరసన్యాసికినాకీ యభిలార్థమేలా

వివరమెరుంగనివానికి రాజ్యమువిధమునా కేలా

యోమనుజోత్తమభోగము లెల్లను గోగవర్షమునేను

భూమిశయనమునుయే భుక్తయగు నాను యగలదిపును

యావిధమున నేనుండిపురాణము లేర్పడవివారితా

వేదిధములధేనునగిశిశౌరిని వినుతులుగా వింతా

ప॥ ఇలులకలికిన ధర్మజునకులుకలకు కరహంసందహృగయుండయి
విరాట్రాజులకు యిట్టులనియె!

గీ॥ నీమనోం వముగనందుభూమిదేవి! అనుదినమునకు బరియించిన

జాలు | సకలదురితాశవాః బుగా సత్కథలను దెలుపుధేనువనిరివానుదేవు
మహిమా |

సంధి - ౧౧ మత్స్యధర్మచేతుః పృథుధర్మజని | మత్స్యయున్నతావనమి
ద్వికూర్పుడబలచే | సపరివారగులానుసంప్రభుముగ | నుగువేళలో
భీమసేనుడుపచ్చే |

రాగం - సంతువరాళి - అటకాళిం.

భీమసేనుడువచ్చెను మాటకాట్టై భీమసేనుడువచ్చెను - భీమసేనుడు
వచ్చిభీమకాండూ - భీమము మత్స్యగురుశుకాల్వ | భీచిత్రవత్త్రము
మేనచెలుపుమీరగప్పి - చిత్రముచేలా, భాతి గావించేగా భీ చుట్టవ
ముఁ చేతబట్టి ఖడ్గము గాఢ బెట్టివెడలెను బా శక్తియున్నడనగా భీ నల్లనియు
దలుపెంపెల్లగనుగొనిధంబెల్లభుండుగుండెల్లాః భీ ముదా | భీ ము
ద్రుతంబులంహరిపడుది ప్పు మునగాతాపలి వెంటాట్టి మునగదూనిగొని
యాడె | భీ |

పా ఇలలగుదెంచుచున్న భీమసేనుగొని సభిముగో విరాయిం
డిట్టులనియె |

రాగం - సునిర్మలరసి - అటకాళిం.

యవదోవచ్చేదే 'దో' యాబు ౧౩ తుద్యోదోవచ్చే | యివ్వననుదర
సప్తదీప్రులసేలజాలినవాకు నెల్లంబు సన్నగబలి కప్రయూడరు
దెంచుచున్నా | డా | తోనియోగింపిం | యో రూకముధరించినభూతి
య తానిరసూనియోగింపిం | దా | యున్న 'ఫా'యూ ౧౩ తమగుకని
లాలఘుతగంబయినకొను విశా తముజూపగల్గు | మే | కానమూపీలస
మానము - యిలన నిలిగిన సభిధాన బునినుబ్రధానము మానదనుడరి
భీకరుడనమానవేత్రిముడినదగునా మానుకాహు పని శేలలమానపుడుగా
నెంచవలదు | యే | రాణునుబద్ధు నెడంబు సరిపూర్ణమవ్వనప్రాయుడు
పరులక జేయుదుధీరయుక్తు - ధర్మధేనువరిహరికా ము నెల్లనిరిగినయవిధే
యుడయిచను దెంచు వెంట రాయవరగు దెరుగవలె | డా | దవ్యదో |

(౧౬)

సభికలంబయివచ్చేపురుషుల జూడమాడిగిమ్మ
త్రిభువనములలో నెంచవలసినది భీమదోకడుగిలజా
ఘోరాకారముగనుగొనగానా గుండెలవినిపోయె
అప్రరాసీనివిశాలవక్ష మే మదృశమోనమా

అకర్మాటంబయిన నేత్రములు ఆజానుబాహులునూ
భీకరుడినునుడిందులజూచుట కేశార్జునుగలదో
నరుడనియూబలవంతుని నామదినమ్మజాలనయ్య
ధరధేనుగిరిశ్రీగోపాలండెయగ వలయువీని

ప॥ ఇటులనమస్కరించి భీమసేనుంజూచి విరాటుగడిట్టానయె॥

౪॥ యెయ్యదివదేశము కుల॥ మెయ్యెదినినానుధేయమెయ్యదిచపుమా॥

౦॥ యొడకొచ్చినకార్యమ॥ నెయ్యదియొధేనుగిరిశ్రీమేనుగలదా॥

ప॥ ఇటుండెగ॥ మెయ్యెమాపాలంజూచి భీమసేనుగడిట్టానయె॥

రంగం- హిందూస్తానకాపి - అది.

నూకడిట్టుడందురూ- ను నూపూట్టుడందురూ॥ నూపోడన
ములుజింపాసాఫల్లముగను వస్త్రసోపేతిముగనుచేరు సాతినారులేరూ॥
నూ॥ చాలగామసాలబెట్టె గోలింపినట్టిగారమేలే ముద్దలిపితిన్నచాలున
ని పాండునుతులు॥ నూ॥ నూరుపుట్లలియ్యముసంభారముతో సయ్యముగా
నాపేరు జెప్పినంతెలోనుమూరమలే తెలుగుగ॥ నూ॥ దండిదండపిండి
పంటలొండనాకుపటిభూ ముండలమున లేరలుచు పాండునుతులు మెచ్చి
నన్నూ॥ నూ॥ మరువక ధేని పకొండముదగ్గోపాలుపి యది॥ నెరనమ్మ వెం
కటరాయ వగదానిగోసయ్యాడినన్నూ॥ నూ॥

(కథ)

దేవా నావలజాతీవాడనా తెరగల్గిని విశేషం
ప్రారణ్యంబుగమాసి నెసెంద్ర) స్త్రీస్త్రపురంబుననా
మానవేంద్రుడగు ధర్మరాజు సన్యాసంబుగ బడిన
అనంతగ్రామంబున నాపంబున నాచరించువాడ
మల్లులెనంబుననొకపడసితి మన్నెదొరిలపడ్డ
పెల్లుగ జెలగుచునావలలాంకుడనే పేరునహించుటని
జాతతనంబుననన్నను జగతినాధునాకు
దుర్భదలగుకొరవ్రుతేగ్గిన దుస్తాంత్రింబుననూ
కర్తవశంబునకుంటిలినయులు కావనవలే గాగా
వుండినుపాయమూలేక నేను భూమండలమునతిరిగి
దండివాడననిన్నుగొల్వగ దరలిన్నాను
నిక్కమునన్నుభరింపగల్గితె నిల్వనునుచు జెప్పు

యక్క-డిమాటసతలదితి వేని గ్రక్కునబామ్మనుమూ
జోజోనిటులనిపలికిన భీమునిజూచివిరటుటపుమా
సాకముచేసేకొద్దిననికి నీచెపాల్పడ కిమిటికి
నాకలిమికిరాజ్యముచేయు నాధునిజేసెననూ
యేకిచక్రముగ నేరియనిన కొంతయుగడిలులనియె
లొకటికునలకు సామర్థ్యగగా నభవర్యకేనూ
సమ్మోసినులరగనగుట లొకచోగి నీర్వరది
భూజనర్యజలన ఆమేమిసచి పొమ్మనిసిలవిన్ను
వాపేరంటబెట్టులైన నరుసకుల న పారూ
భిజను లొకనొక్కడకేను బ్రగ్గళనేర్తుకయ్యా

౧౧ అయ్యుని నోభీష్టప్రకారం బటువలె నటచాండ్రకథిపుడవై
యొకమని మన సస్యకర్తలుచేసి గాతెంబింపవనొకంబా

రాగము-పల్లవి- అది.

పేరియొకని క్రిడివెడలవచ్చేలిభగమైన కొల్లి కిమూదూరగా
డికట్టగట్టితనమెజాడలడమనట్టి వై విడగూడివైచి చుట్టులెగముపొడమిచెడ
గొట్టియలన గొనియొక భజమాలకు ముటుగడించుమీనువరచి తొడగి
కిదురనుమొగి నీడుకల విరాట్రాజుకళకలంబు చేడియిభివము నాట్యము
గడచుగి పేరి నొడులసొంపలయగ వెనుకను విడనము కొమరు భావి
ముజేసనలలపై బెదురుబెట్టి ప్లువ పెటగుడి గ మలేకల్లు నెరిసిరులరిమి
కొల్పబెట్టుకొని తన మొదటిటిదగుమిట్టూ ప్లువడికొదగుమిమెడబంగరు
పటుం నిలుదలంచెయి పూసలదండలపడియొక మునుబుత్తిని సభికుల కె
దురు మెగదనచాంచుము జేయుచు పేరి నొకటి కులసరాకరించగలసొతు
మూలతను గాకువెరిచిసజ భీరిచదిలిచెరలులు చొకట్లుమరించి ము
క్కునలులాకిని ధరించచి కుంకుమురేఖ నొడుటయంచి శ్రీవలముకు పొ
గడిరగ వనడపు జొత్తిల నిది ప్రాకిటముగికన్నులు యెప్పిడమును బా
ర్వారియు కాటుకదీర్చిన నరులారా కనుగొని వలుగాకులు నవ్వగి పేరి వ
రగాంభీర్యవాగరికిము జెంచుయు ధరిధేయసిరి మురహు మురీతా బర
గున పురిచేరగా నరులచ్చెనువడి కినిసరిగా వేమముధరించెను హరిగా ద
లకుగ నరుడిపు డిగయ రిగా మబ్బున మదుగుండిన మూర్తాడుని పగిదిసపు
రుగిప్పిన నిక్రవలెను పాల్పడిపరిటుసి కిడిరిగె మెరిటాచల వరదుని
వదసంస్కరణము జేయుచు పేరి

కథ.

అవ్వకుపాద్యుడు వెడలెనుజనముల కాళ్ళర్యంబుగనూ
 యొప్పిడిమగుకాళిందముదూలగ గొప్పచీరగట్టి
 శీకరకరిములత్రుళ ప్రమగు చొకట్లమించి
 దేకువబడగాఁకన్నులకాటుక తీరుగిదిద్దుకొని
 ఘనమగుదేహముకాంతికిమాటుగ కంచుకంబుదొడగి
 బనిబడికతము మెచ్చుటకంకగానయ్యెననవరించి
 సవరణవెడలగ చవులఁమర్చెనుపనడపు జొత్తునూ
 చక్కగదీసెనుపాకటశలపై నెక్కరింటచటుల
 చక్కనిగాంభీర్యాతిశయంబులు చిక్కువరుచుకొని
 మంచుబొడవగా మరుగున వెడలెమార్తాండునిభాతి
 లంచితంబుగ నిపురుగప్పిన అగ్నిహోత్రురీతి
 వేడుకార్థమగువేషధారియగు విష్ణుదేవుడనిగా
 బేడిరూపమున విరటునిగొల్వగ భీభత్సవనచ్చే
 ప్రభుడగుభేనుఁగొండయారాని భావంబునదలచి
 సభవారెల్లనుజూడగనటునటు సంచరింకదొడగె

స|| ఇటుల బేడిగనంబుంజనుడెంచి యుచ్చట సంచరించుచున్న అ
 ర్జునుజూచి భూవరుండి నలయె||

మ|| పసితా వేషముగల్గి యున్నయది శిల్పంబాచుచలదంబుగా మ
 నిరూపించుచును భావతయగ్గోషత్వముగాజనె|| బునుశోభిల్లెనునెవ్వ
 డో యొకజనత్పూజ్యుండుక్రీడాధిపతి|| స్థానరంధ్రాల్పినరూపుగావలయుమీ
 రూపింపుడొనట్లగు||

స|| ఇటుల సేకపిథంబులుగా శుగ్గలింపుచున్న పార్థుండాచార్యు
 డెంచి విరాటరాజుం గాంచి యిట్లులనియె||

క|| కన్నుకొల్వగవచ్చితి|| కన్నియలకునాటకరుణక పోపుచువిద్య
 న్పుత్రమన్నామెంబుబృ|| హస్తలయనుచేరు వాడనటునీవాడా||

స|| ఇటుల కలికిన పార్థుని కలుకులకు విరాట్రాజు డిట్లనియె||

కథ.

అహస్తిమహానియ్యూహమున కాళ్ళర్యంబాయె
 రావలదండమును దీర్చుత్సంబును కరువగువక్షమునూ

పున్నమచంద్రుజ్జ్వలవదన మంబుజదళములుకనులు
 ఉన్నతంబుగనిరెండవ మరుడినియెన్నవచ్చునిన్ను
 పోడిమిగానర్వలక్షణములతో పొందుగనిర్మించి
 వాడిచెండగానిన్నువిభాత్రుడు వేడిచేసెనయ్యె
 మత్స్యదేశమునకధిపునిజేయు దిమనుచునిన్నుజూచి
 నిశ్చయించితిమిమాయత్నము నిష్క్రియలైపోయె
 అనినమత్స్యభూకాంతునిగనుగొని అర్జునుడిట్లనియె
 వినవయ్యా జననాయక యేమిటి విన్నవించువాడా
 పనిబడినాకడనాడరూపమున హరించినలేదు
 పనికిమాలి మొగపోడిమియున్నది పద్మతులనుశప్పి
 స పూర్వోక్తకర్మవశము కావ మొకటిగలిగె
 భూపాలోత్తమధరలోనేను నపుగనకుడనైతి
 పుడమిజనగబులు నవ్వగరాజ్యము భోగమునాకేలా
 కడుతులకభినయనాట్యముజెప్పుగ బ్రతుకుచాసనేను
 అభిమదములకే నవ్వాడిగానన యభ్యసించినాను
 అభినయంబులనునృత్యములైశవ మాదిగాగనేను
 కోరికలరగదండలానకము ఈండలి మొదలయిన
 లేరణిబులనకళలనొరురుగుదు బ్రేరణమొసగుదును
 వన్నగశృతవాద్యము నగిగిములన్ని నేర్చినాను
 ఇన్ని తెరంగులశిక్షయొనర్చెద కన్ని మలకునేనూ
 ద్రావతిసన్యాసగుబునుయనునే నాపురమునగదూ
 యేపుమీరగానాట్యగురువునవి యెన్నబడినవాడా
 మంచివాడననినిన్నుగొల్వ జనుచెంచినానుభూపాలా
 వంచనేమిలేదాజ్ఞయొనగుము వలసినట్లుయనగా
 వినిధరణీవరుడవ్వుతననిజ తనయనుకరించి
 వినయముతోడబృహన్నలకవ్వుడు పనితనుజూపించి
 మహిధేవువగిరి శ్రీగోపాలునిమహిమచప్రాధ్నించి

న! అయ్యా బృహన్నల యీతరుణి ముద్దులవట్టిదీనిచేరుపుత్తరని
 చెప్పుచుండురు నీవు నేర్చిన విద్యలన్నియు దీనికి శిక్షయనిమనవి పూర్వక

ముగా పుత్రరహస్తంబా బృహన్నలచేతి కొప్పుగించి యింకాకొండరకన్ని యల రప్పించి అగదరిని బృహన్నలతోడ నాట్యశాలకు బంపించిన తదంతరంబా!

ఉ॥ అం॥ జనుల్ సమల్లఘన చారుని శోచననల్ నిజోజ్వలాం గంబునకిరీటితోడన ముఖములుగా జనుడెది దైవ । యో॥ బున భూ విభుడ దుర । గంబులుడేరిగ బదిచూడక॥

ప॥ ఆస్థానముజేర జనుడెది ఘోటంబుల నపలక్ష్యముచున్నన మిలునింగినుంగొన భూవరుండు సభికులతో నిట్లనియె॥

క॥ తురగ బుజ్జాదివిధ॥ బరయగ తడవ్వ విద్యయగుచుపుణశ॥ శుభ్రణముగలవాడగుట । ధుమ్మూర్తి కన్యాకమా స్వత్రుడగునెపుడు॥

ప॥ అప॥ కే॥ విధ॥ బు॥ యుగ్గలింపుచున్న విరాట్రా జనముఖముల నగనుడెది నకులం నిట్లనియె॥

ద ర పు.

అశ్వశిక్షకుడుగదుగు కరపాలవల నన్వశ్వశిక్షకుడ గుగు॥ అశ్వ వి ద్యానిపుణుడను భవదశ్వములకేనాటగరుపుచున్నోసి భరింపనోపునువి శ్వమున నేరుబడసితి॥ అ॥ నాటనుంకి వేడచుధర్మ నుల హయ పుల ఆట కరవినవాడనూ ప అరుగగ పొడునాతు నివాసపు పానాగి ధర నా పాటివాడ అచువినిచిజూచుదేగ బతుకైచ్చితి॥ అ॥ కడమచా త్రక్షణపు లూరణ రంగగమ ము మొదలు పుల న పుణ్యదివంగ శి॥ అ నోపు దునెదుర వేరి లంగురుగివిద్యావిదకుతోడి జూలోకుల గానమునుపె టు । నేర్పించెడ॥ అ॥

కథ

అవనివల్లభ తెలిపె వినుమీ శశ్వశిక్షకుడనూ ప్రవిమలమణియగుధర్మతనూజడ పెందిననూతుడనూ ఆరాకేంద్రనిగ్జ్ఞాబులకే ఆటచెప్పినాను శారుణ్యంబుచుదాసుగ్రంధియని పేరబరగినాను హరులకునయలలక్షణంబును హయ ప్రమాణములూ కరమగురూపముగర్భములింగిత శారణములుకొన్ని హయధిమూహములవయసు ప్రమాణములడిగినవివరింపు నయముగ యేజాతియేశిక్ష నాటజెప్పినలనూ పొందుగగిరపుచుగ అ॥ బుల న పొషింపగ నేర్తు అందముగా తురగంబుల్లనెల్ల పనందునే నుగలనూ

బుద్ధశత్రుములకు వాయుగమనముల నద్దతినెల్లెడ నూ
యొద్దములో నాచేతజూడగ విరుద్ధ బయిదోచూ
అనియ్యావిధమున బలికినగుగొని అశ్వశిక్షకునితో
ఘనముగ నెన్నానించి మత్స్యభూ జనపరు డిట్లనియె
పురుషముఖ్యునిగ రవపుచ్చడ బరసిచూడగా నూ
తురగశిక్షకుండనుచు నెంచగా దోచ లేదునాకు
నీదువున్నతమునీ సౌందర్యము నీగాంభీర్యమునూ
నీదువయ్యారమునీదురాజనము నీముఖవోర్వరమూ
నిన్నుజూడగ నఖిలరాజ్యములు నేలంటకన్లు శత్రూ
యొన్నగ నీచంబశ్వశిక్షవని యేటికిగోరితివి
ధీరవర్యనీకయినచందమును దెల్పెదవినవయ్యా
కోరికతో యువరాజువనగ నాకొలుపులోనుండు
నకలధనంబునకధిపతివగుటకు నన్నుతించుచునగా
నకులుడు యిట్లనిపల్క దొడంగెను నరనాథునిచూచి
అవనినాథులయొద్దగ తాలకు నాటజెప్పవారు
యువరాజ్యమునాకేటికియోదని నోపజాలనధిపా
దిమ్మరితనమునచేత చేతములు తిరిగియలసి నేనూ
ధర్మజనంతటివాడవంచువిని దాపుజేరి నేను
ముమ్మాటికినివ్వచూయనా మమ్మునిల్చుచు మూర్త
సమ్మతిలేదనిమాటకుశీఢ్రుమె పొమ్మనిసెలవిమ్ము
నరగునవెల్పెదనాజ్ఞనొసంగుము నరవరేణ్యయిపుడు
ధరసుధేరుగిరిశ్రీగోపాలుని కరుణయెట్లుగలదో

న॥ ఇట్లు పలికి నకులు నింజూచి విరటుకల్యాణంద భరితాంత కరు
ణుండై నిట్లనియె॥

గీ॥ మానవోత్తమసీమధానముగను అశ్వశాలలకిధిపతివై రదీను॥

పరిజనంబులనీయాజ్ఞబరగుచుండ హరులరక్షింప నేగుముపురుషముఖ్యా॥

న॥ విరాట్రాజుట్లనతిచ్చి నకులుండునుగుఱిముల సావధుజేరితత్వ
రిజనంబుల కధినాథుండై చెలగుచుండ నట్టియెడ॥

క॥ పావనశాంతత్వమునిజ భావంబునసూక్ష్మరసయునుప్రకటంబులుగా॥

నావిధుడుమనుజవేషుం॥ డైవచ్చెను శిభిరీరమయ్యెడువనగ॥

కథ.

కోరికతోనహదేవుడొచ్చును గోపవేషముననూ
వీరునిభుజమున పెయ్యలదామేని త్రేలుచునుండగను
తలుగులుపోదివోచుకనునిడువోని తెలగొలనుబూని
వలుపులుతలతాళ్ళగ్భగంబుగా మొలకుజుట్టుకొని
అంబటిదుత్తనుగడ్డగొడ్డలిని నపుడుచేతబూని
కంబడిమునుకమరించిమగ్న్యభూ కాంతునిసభకేగి
మహినిధేయగిరిశ్రీగోపాలుని మహిమనుడలపోసి
సహదేవుడిటువలికెనువిరటుని సంప్రార్థనజేసి

ప! ఇట్లుగోపవేషంబున చనుదెంచిసంకూచి భూపాలుం దతినిరూ
పాతీతయంబునకు వాత్సర్యంబందిచూచుచుండ సహదేవుండు మందస్మిత
నుండరవదనారవిందుండగుచు సత్స్యవసుంధరా కాంతునింగాంచి వందనం
బాచరించి మందమధురనల్లాపముతో నిట్లనియె

రాగం - ముఖారి - ఆటతాళము.

ఆలాగావరినిరాచోద్ర - సేనాలగావరిని! పాలసముద్రమువంటి
వతులమందలు గాది కాలకర్మము కొలది నీలాగువచ్చితి బాగా ముద్దిం
చి ధర్మజాడలువాడను చేరుతొలి పాలుడుదురు మత్స్యగరణిపాలకా
నినుగొలువ వచ్చితి! ఆ! సరసాధాపనుచు! నీవనుమండలను గాయము
నుచు- అరమరేటి! మొదపులది వృద్ధిగా పాడికరుగ తెన్నడు బీడారిజేర
రాకుండ సురభులను తెటగెటిగి మెకములు గరువకుండ! లేగలు వలు
తెరగులను రక్షించినప్రతి సరిసికా చెడనిను దివమునునే! ఆ! కంచిగో
వులను బెడరులు దీర్చికట్టి వేసెదను వంచకల్యాణుల మించిన దయతోను
పెంచి మందలుగా గలిం దెద నాబోతు వంకరిముపై గాలి నాఘ్రాణిం
చి నంతనే గొడ్లకయినను అంచితంబుగ చూలియై వ్రసవించునే పోషిం
చుమాడలు! ఆ! పులులుచురావు నాచేరంబు పొడవెల్లిపోవు- చెలిగి బ
డుగులనేడరిచేల పెయ్యలార్చి దొలగివారెకు నేర్పునలిగి మేకులనేర్తు
నిలలితంబుగ భేరుగరిపురిసలయుడవు వసుమయిమహిమలుదలుచుచుం
డుదు వెంకటాచల దాసవరదుని నబ్బువాడము! ఆ!

కథ.

సరసాధోత్తమగొల్లపాడవని సమృద్ధిబాలసయ్య
గరవపుచందమామాడగరుండవ మరుమనగవచ్చు

రాజునిలాసవిరాజితంబున రాజసంబుజాడ
 రాజమాన్యదపు రాజరాజమహా రాజకుమారుడవు
 లరయమర్చ్యమహీ కలమేలుట కర్ణుడనయియుండి
 కొమరాలినవశుమంజలుగాచే కుత్సికంబుబ్రతుకు
 కొరగానేటికినిజముగధరలో గొప్పవాడివీవె
 నీరోత్రమనీకకుచందమునే విన్నవించునుచూ
 డత్రమనాహనకట్టులాముధము మొత్తంబులుకొన్ని
 సొత్తుగనీపాల్ జేసెదనీవిక సుతసమలరగనూ
 యిప్పుడునారాజ్య బున నీమదికివైమైనచోట
 గొప్పనిలయ మొక లేర్పరుచుకొని కొమరుమిగులగను
 నాడుబలంబులకెల్లను సేనానాథుడవనీవు
 మోదమునోనిపుండుమనిన మత్స్యభూద మునుజుని
 తహతహ జెందుమతనమును నది డయివక్ర్యంబును
 సహదేవుండిటుబల్కెను ధుర సుభాషణములను

రాగం - హిందుస్తాని కాఫి - ఆదితాళము.

నేనోపనేనోపను సేవాధికత్యనేనోప నేనోప నేనోపనూహనవేద్ర
 నీకు సమాధానమైనదిల్లునన్ను కూడగానియడగాతె కానిపోనిమాట
 లేలా నే! తెల్లవారివేళను పేవేగలేచికట్లుఅయినదోమోకను చల్ల
 జానుకొని సద్దిరెల్ల దానిపాలముదిగి యిట్లుబట్టచేతగాని గొల్లవానికేల
 నయ్యో! నే! కీటారికనమునకు గోపకులువారో చోలారునునమునకు
 అలమందగాతు బాగాపాలుపిండి తెత్తుకొనిరాలో కలకబట్టిసంగరాలు
 జేయసంకవాడి! నే! కచ్చమోకములగూలులు - పొగవేటుకశుమచ్చి
 కతోబిల్తును - వచ్చిపాలుతాగినోటి పిచ్చికినురానేసి వచ్చిరిమోమరుగ
 నట్టి పిచ్చిగొల్లవాడనయ్యో! నే! భూరిసంచారుడనుమోడగాలికి మారు
 మసిలేనివాడను - భారుణిధేరువగిరిమురారిని సేవించుగాని నేరనిఅధి
 కారమేల - క్రూరధర్మమరుగనయ్యో! నేనోప!

క థ.

నా నేర్చినవిధమంతయుచెల్పెద మా నకవివనయ్యా
 హీనకులంబునబుట్టినవాడను భూనాయక నేనూ
 ఆడవిమూర్ఖుడనునపులవద్ద సేవాధికత్యమేలా
 జడయక పోలములుదిగడువారికి సాఖ్యములేమిటి!

నాగరికవ్యవహారకాండమరి నాచనికాడయ్యా
 గోగణంబులనుగాచుకబ్రతికే గొల్లవాడనేను
 మన్ననతోడుత ధర్మజాడాపుల మంతగాచినాను
 కన్నగనన్నతికరుణతోనేలిరి పాండురాజనుతులు
 కరుణతోడనన్నేలిసరాజులు కానలపాలయిరి
 దరితోచు నేనేదేశములు తిరిగితిరిగియలశి
 ధర్మజాడంబటివాడనుచునీ చాపుజేరినాను
 నిర్మలమైనన్నికొలిచెదను నిక్కముగానేను
 శ్రీకృతియగుధరిధేవునగిరి గోపాలునిసత్కృతను
 సీతకుమందలుగాచుక బ్రతికెదభూపవర్యనేను
 మరియటుబల్కిన సహజేవుని మత్స్యమహీపరుడూ
 కరమరుదుగతిగగోపులమందలు గాచువారికెల్లా
 అధిపుడవయినపుండుమనితా సపుడుమాద్రుమశుడూ
 కృధివికటికినమస్కరించితా సధికసంతసమున
 ధేనువశయిలమురారిమనమున ధ్యానముజేయుచును
 ధేనుగణంబులగాయుతునికి సహజేవుడుజనుదెంచే

రాగం - మధ్యమావతి - అటతాళం.

వెడలెపాంచాలధేహీతనయూ - సయిరంధ్ర నేషముననా వెడలిపాచ
 డకువచ్చినధరించియు కడుకుచములపై పల్కలముడపి నిజనడువడినడుర్గ
 తొడవు జొడిగియిడిబడవడగ పడినిపగిడినడుగులిడగ పుడమికడునలన
 కృతిగడంగెనని దొడింగగనుద్రాడది వెడలిపిహితమంటి నీకేళిగతి
 మెరయూచురితార కత్వరేఖ విరిగితనప్రతిమెరాయని రసమాకబరిభర
 మును వచ్చియుగరవపుచందము మడుగుపడక తలోడరినరితురులకర
 మున గొనిధరణి వరుణి తరుణికివ్వడలదియు గరంబలపుర్రాబు జొరనరు
 గగ వెడలిపాగ జేనువశయిలమురారి జేవరులచార్యమణి చెలువా
 ముగనజనములుగుజేరి కలుములచెలియూ యేనిమలకూతురో నలువసతి
 యుగాకయిలని దీనిసరినలతలుగలరా కలికినినింపులచెలివలె రాజులననగా
 నలరునొడవదిజెలగి వెంకటాచలవరదుని కలుమూరుగొనియాడుచు వెడలి

క థ.

రమణీమణిపాంచాలితనయూ సయిరంధ్ర నేషముననూ

ప్రముదముతో వత్తులరిగిన బయలుదేరిపోయా
 తప్పుగనలేనిదేవారము దమరుచున్న దెవడనూ
 పిప్పగోళ్ళచిక్కడిమేలా కొప్పుగనసరించి
 కురుచగునూపుచుపుట్టములనపై కుచ్చిగధరియించి
 గురుకుచములపై వల్లలాజనము గొప్పవదిటి వేసి
 మంచినవయ్యెదనగముదాలగా మేల్ మునుకమరించి
 పంచపాండవుల భార్యవిరాటుని వట్టమునాజేర
 ఇంతియొప్పిక మొయిల్ల ప్పిన యిందునికళయనగా
 కాంతిరూపు పెనుమంచుబరగిన కమలదళంబనగా
 దీన భావమునపొగలో వెల్లడి దీవకళిధంగి
 కాననంబునడ ధూళిబోరియు తిలకంబువిధంబునను
 తరుణిమణి యిదిరాక కాంతియని యొరులెరుంగకుండ
 నరసమయినతనముజ్వమును మరుగుపడిగనపుడు
 ఇందుని భాననగంధ కాదికా చందంబునుదాల్చి
 మందగమనమున రాజబజారున మానినిమణిరాగా
 ప్రదావదిగనుగొనినాపురికాంతులు వ్యారంబుననిచ్చి
 ఈ పెయెవ్వరాచూతమురమ్మని యింతులుయిట్లనిరి
 నూరబొట్టుగారచ్చమ్మ సుబ్బమ్మరారెచూలాము
 వారణాశివారెకమనరసమి వట్టేశేషమ్మ
 తిప్పనధ్యులలచ్చిచ్చమ్మ అనిమళ్ళలత్తి
 చారుబొట్ల వారాదెమ్మపిచ్చమ్మ చంద్రమాళిగపురూ
 వచ్చివులునువారక్కమ్మచుక్కమ్మ భారతులమ్మక్క
 పేల్లబొట్లగారప్పమ్మకప్పమ్మ పెద్దబోగులాంజా
 అప్పవధ్యులనాగమ్మజోగమ్మమిథాలకోటు
 చారుబోట్ల వారాదమ్మపిచ్చమ్మ చంద్రమాళిగారూ
 ఋచ్చికొండవారబ్బమ్మ దిబ్బమ్మ భువనరిలన్నమ్మ
 సోమయజులకొండమ్మ నూమోదరులమ్మ
 శీమలంబునూతిమ్మ శివగిరిశంకరమ్మ
 వకరికొకరూరమ్మనిపిలుచుచు వనితలంతగూడి
 ప్రకటితముగనిటుబల్కదొండగిరి పాంచాలినిజూచి

ఇంతలారయ్యావితలాడినను ఇట్లున్నచెనాకొ
కాంతలకేళమగల్గుచున్నది యెంతచక్కదనమో
సారీరత్నముజగన్మోహనా కారమనగవచ్చు
నాకారాయారేడులోకముల కద్భుతముకొమ్మ
భామలారయిదిరోగిణియని మదిభావించగవచ్చు
గాములరెడువరించినచాయను గాడలంతువచ్చు
అననూయాజేనుచు జెప్పగనరమర లేదమ్మా
వనితయగుంధతియనుటకుయికనూ పంచనలేదమ్మా
యీకమలానువనరగజాత్మర లోకులలోనింతా
గాకమనఃస్థులలోదీనిసరి కాంతామణిగలదా
నుందరాతిగియిదిధేనువగిరిపురి మందిరమ్మవెలయు
నందకుమారుని ప్రార్థనయును నరుగుడెంచెనపుడూ

ప॥ అనియిట్లు పురకాంతలు పాంచాలి చక్కదనంబున కచ్చెరువం
దుచుగుంపులంగూడి చంపకగంధియను ద్రావణినిజూచి యిట్లనిరి॥

యమునరాగం - దర్శ - ఏకతాళం.

ఎవ్వరిదానవో వివరింపనివెవ్వరి కువలయునేత్రి కులమే మొలెల్లు॥
య॥ సారసాక్షి నీపూరి పేరేమోకాని సారెకుజెన్న పేరేయి భామని॥
య॥ మొదపుత్రైల శ్రీమదవ గోపాలుని పద భక్తితోను బరదెంచి నా
పూ॥ య॥

ప॥ ఇట్లాడుచున్న యింతలూజూచి కొరతలేని స్వాంతమున కుంతి
కోడలేమనుచున్నది॥

క భ.

ధరలోకులమునుదాచనేనే దాసిదాననమ్మా
వరిచారకమునుజేసియూళ్ళలో బ్రతుకుచున్నదాన
ఎక్కడనున్ననగల్గియుంటే నాకక్కడనేయూరూ
ఒక్కచోటనాపూరుగలదనుచు టక్కులాడగలనా
బోటులారసైరంధ్రీకులంబున బుట్టివానునేనూ
మాటలేటికనాపేరిలలో యలినియదుదానా
వదితులార నెలజీతములెల్లను భర్తమడుగనమ్మా
కడుపుకూడుబెట్టికట్టజేరయిచ్చి కారుణ్యంబుననూ
నన్నుభరించినవారియింటివను లన్నిజేయగలనూ

యున్నతాప్రయోయలెదగకుండనే నుండగనోపుదును
కొమ్మలారమీరెన్నరైన రమ్మనరేమివ్వా
సమ్మతిగానానేర్చువిధంబున సకలవదులుజేతు

రాగం - ఆరభి - ఆదితాళం

శ్రీరామరామయీశ్వారివారోకరయినరారూ-రామ - నన్నుచేరని
వ్వరుయేమిసేయదునవాయిం! రామా! ధరణికురేంద్రీలతరుణులదినది
నాతల్లులారా పరిచారకముచేసి పంచానయూ డడవంతులారా! రామా!
శీతాంశుముఖులరాజీము యివ్వగలరూచేజెలారా ప్రితితోపెట్టిన పిడిక
డన్నము చాలుతరుణులారా! రామా! రారాన్యాయ రమ్మని పిలువారె
రమణులారా రామా! రాజయువతులునన్ను నిలువగ లేరూముగు నాలా
రాధరనుజైలశ్రీహరినిన్న సమ్మతిరామరామనన్ను దరిజేర్చు పెంకటా
వాసనన్ను! శ్రీ!

క థ

అనినప్రజాపతినిగనుగొనిభామను లాశ్వర్యంబునను
ఘనముగనిట్లవి పల్కిరితమలో పనితలలెగూడి
యేమిచోడ్యమిదినమ్మవచ్చునా యింతులారమమూ
భామామణియొకరింటివద్దలా బానిసంబుచేయూ
పొట్టకూటికై యుండుటనిజమా యింటనుండరాంగి
గట్టిగమనమికనమ్మజెల్లడిది వట్టిమాటలమ్మ
జెలుగుచునెఱుడుపురాంగనిట్లన చెప్పకొనుచుమదివి
యిలభేనువగ్గిరిశౌరివిధము తెలియవలయుననిరీ

ప! అనికనుంగొనుచు పౌరాంగనలు ముసరికొనుచుండ పాంచాల
కాజసంధనయా రాజమందిరంబు చక్కగ నరుగు నెమయంబున.

క థ.

మణిమయసౌభాగ్రంబున చిత్తరుమహలుమీడనుండి
ప్రణయసఖులతోగూడినుభేష్ట ప్రమదముతోనపుడూ
రాజనాజారముయెదురుగవచ్చే రాజముఖనిజాచి
తేజమలరగనింతులజూచి నుభేష్టయిట్లనియె
యొక్కడిదోయారరుణీరత్నము చక్కదనముగొసరె
యొక్కడినుండిదియొక్కడికేగ నిక్కడికొచ్చినదో
కోకిలమునుబాడలాంచినట్టియా కాకులచండమున

యోగలకండునిబట్టిరేతులు మూకలుగూడుకొని
 నుడతులారయాభానునుడులుయిటు కదలనివ్వలేదు
 పడవడియిచ్చటి శ్రీనివారిని పారజోలిమీరూ
 చేడలారాయిపుడమ నిచ్చటికిజోడుకరారమ్మ
 వేడుక నాతరలాక్షినినే జూడవలయుననగా
 అప్పుడునుధేష్టప్రాప్తునిచెప్పుక సతివలెజనుడెంచి
 ద్రువదరాజనందనుగూడుకొని యే తెంచెరివాయ

వ। ఇట్లుచనుడెంచిన పాంచాలరాజనందనంజూది శ్రీకయరాజనంద
 న యేమనుచున్నది.

సీ యథ రాజగమనసేవెవ్వరీదాన వేతలితండ్రులెవ్వ రేతరళనేత్రి నా
 తిసీకులగోత్రనామధేయములేనిసీపున్నయూరేదిసీరజాక్షి । కాంఠలశ్రీధ్ర
 మగల్గనజాడు నిన్నెట్లునృపించి నాడించువదన । నవమోహనాంగిరొడివి
 దిజకాంఠలొగాక మానవకన్యవామగువసేపు । యిందువచ్చిన కనియేమె
 నుండరాంగిమండరములంకరించెచందమునకు । విస్తయమ దోచెతెల్పవే
 వింతలాడి । ధరనుధేనువళయిలశ్రీహరిసీమహిమా ।

క। తల్లివరిజనకల్పక । వల్లీపై రంధ్రించు వచ్చితిమితిరం ।
 జల్లగనినునేగొల్పెడ । చల్లగడయ నేలవమ్మవల్ల వపాణి ।

రాగం - దర్శ - కీర్తన - ఆదిరాళం.

రాజముఖపైరంధ్రం - రమణిరోసన్నేలుము । రా । రాజీవనేత్రినుణి
 మయవిభ్రాజితగాత్రిమునునేరాజనగళ్యగోమలగుచును । రాజకాంఠలకు
 పూపులొనర్చెడు । రా । అతివరోచినవమ్మధవకనుమతి మెలగెవకొమ్మ - న
 నుసీనుతిరనవిహితమతివతులిరముగనుక్షి రితతివర సతిరగయికొనునెడ । రా ।
 వల్లవపాణిమర్మధరావల్లభరాణీ - సీమదిరఃజిల్లునుపనులెల్లను నావల్లను
 గొననెల్లసమునరల్లిడయగొను । రా । ధర్మావరునసినన్నాగరించుమని శరణ
 న్నాడరించుమని శరణన్నావరాణేటికననుభరించి గృహకనుజనసీగనుజనసీ ।
 రా । ధరనుజేనుగిరీపురీనివెలయుమురహనుని కరుణవరమభాగ్యవతియగుట
 రిగియరుగుడెంచితి వెంకటాచలవరదునిమరి నెరనమ్మననాని । రాజ ।

దోహరం.

పైవకార్యచయముప్రాప్తముడప్పహోదునిశ్చయము - ప్రావీణ్యంబుగ
 రాజనగళ్యతోపరిచారికమునుజేసిరి - భావంబునధేనుగిరికొరినిప్రార్థనములు

(6)

విరాటకశ్యము - బంగంకథ.

౪౧

గావించి, దైః ఘనముగ బ్రతినివదానదు ననునీకారుణ్యంబుననేను వనరగని
 టుజను దెంచితిమి, కడకుండుమనుటయొక్క మేల్కాథ యథక్తులతో నిన్నెగా
 త్వదభామతోనికడనుండి ప్రియమగుపనులను తేనెదనీచేయవినగలవనువం
 ది. దైః ॥ ౩॥ ద్రావతిమత్స్యభూపాలుని భార్యతోనేను మీయింట
 నుండివరిచా రికంబుచేయుదుననిపల్కిన నుభేష్ట యిట్లనియె॥

మా! ఓభామినీ నీవీటు జగన్నోహనాకారంబుగ నుండి నాయుంట
 పరిచారికము నెల్లునడ లోకులునన్ను నీవరిచాడేక గావించుట అచియ్యముం
 గాక నినుజాడగా నాడవారికీ భ్రమగల్గుచున్నది పురుషులు చూపించు
 ట నాశ్చర్యమూకొమ్ము॥

రాగం - కాంభోజి - ఆటలాశం.

నినుజాచి నామొగడుననువిడ నాడక ఘనముగ మన్నించునా వని
 తరోయీచక్కనిదన మొందుగలదమ్ముజననాయకుడుమునుచేయననునెత్త
 నివాడునిను! మగువారోనినుగూడితూరాశేంద్రుడునునన్ను పగదానిగా
 జాడదాటగవుమాలినధరణిధపునిజాచికంకమగనిజాచి తెరనకుముట్ట బుద్ధి
 యొనట్టు! నిను! పనివారుగలరిందుపని లేదుమాకునివనుకూలించవెపోవమ్మా
 కనకాంగినీదాసిరనమ నేగోరుట తలనుకట్టచు రాభ్యురాదెచ్చుకున్నట్లుచి
 త్రుజామ్యుచిత్తము మగవారిచిత్తము కరిగించదా మత్తేధగ మననీ
 మా య మాటలచేత తొత్తుననుచునచ్చిదొరసానినయ్యెపు! నిను! ఇలను
 భేరువ శయిల-యిందిరాధీశుని - పలుమారువినుతిగపును - కులుకులాడి
 నన్ను గొలువనచ్చితినిందువలదు వెంకటాచలవరదునిసాక్షిగా! నిను!

రాగం-దరువు-ఆటలాశం.

మొరమాటడిగితివమ్మా-రాజకాంతాలిదిమంచిఘనమేనటమ్మా!
 యం! వింతలాడినీదు - విభుజేగాడజడైన మొరనమునతో మాట్లాడగ
 లదా! యం! యిగిరిలోవినవమ్మనేను ధరణి కాంతుల- యిశ్వలాఘన మొంది
 నాను-యంతటిపనిదానగాను- దంతియానరొబుద్ధిమరతు రాంబునేను-కుం
 తికోడలిచేగ-గొనియాడబడితి! యం! పుట్టిందిరైరంధ్రీకులము - తాలిగ
 ట్టిందిననుజేవగంధర్వబలము- పట్టింది పతిభక్తిఫలమూ-మట్టుమీరిపరులు
 బట్టుటకీకను- నేనుట్టిగట్టుకనదుచూ-నూగుచున్నానా! యం! సింధూరవైరి
 సంక్రతులు-ఘనులుగంధర్వాలేవూరుగలయా- మత్సత్తులుబంధులాపువా
 లేసాతులు-అంధుడైనన్ను నిర్బంధపరచినవాని నందులు పెడిలించి చంపూ

దురభ్యా! యం! యాకాలమహిమే ముకాని-విసవోళిలవాణి- హరికృత
తేనవానిలోకులుచూడగాంచిరేని - కోళిలమునుగన్న కామూకలరీతి -
వాళిలజేరనిభన్నులవలెను! యం! మునుధేరువగిరి-కమలవతినిగొలిచెయన
ఘమనోహరులుయనుమతిని-నినుగొల్పనిందువచ్చితిని- అనుకూలమైచె న
న్నాదరించగిరమ్మా- వనిత వెంకటాచల-వరదుడుమహిమ! యంత!

వ. అనియిటుల జేవజారికంతయును సందియంబు దెలియం బలికిన
ద్రావరీసరిగొంది నుధేష్ట యిట్టులనియె.

కథ.

యెండమానవతి పెంతవతివ్రత పెంతనుగుణవమ్మా
యింతనానవని తెలియకనిన్ను నేనిట్టుబలికినాను
సన్నుతాంగినేదెలియకనిన్ను నేనన్నమాటలన్ని
కన్నడగానిమనమున తెట్టక మన్నించగడమ్మా
ఆలాగనాయంటనుండుమా కనుకూలంబయిన
బాలామణినివృంధినచాలును : నులుజేయవలెనా
యిన్నిదినంబులు శుభముగ నెచ్చట నున్నరానవమ్మా
వన్నెలాడిన వ్రష్టచండమున విన్నవి-చవమ్మా
వరిచారికమెవ్వరికిజేసిరివి భామామణియందూ
వరగదెల్పుము ధేనువగిరిగోపాలునిదయభోనూ

వ. అని యిటుల వలికిన నుధేష్టవలుకులు జలుకల కొలికియగు
పాంచాలి యక్కలకంటి యిట్టులనియె.

కథ

నళినదళాక్షిరొవినవెచ్చారకా నగరంబుననేనూ
తొలుతరాసినై దుక్కిణిజేవిని గొలిదిరిగొన్నాభ్య
సర్వభామకడవరిచారకమును సన్నితిగొన్నాభ్య
అత్యాదరమున ద్రావరిలిల్వగ నంతటజనుదెంచి
యింద్రద్రవ్యపురంబునద్రావతి యింటజేరినేను
చంద్రవదనపాంచాలిరాసినయి చెలగుచున్నదాన
కన్నతల్లివలెద్రావదినున్నది గారవమునలెంది
యిన్నిదినంబులు రససమానమున నేలెనుతరలాక్షి
వరువుగబ్రలికిన దాననునీచవు వసులకునేజాల

తడుచిరవినుమారాజకాంతలకుతలలుగట్టగలను
 విరులునరంబులుగ్రువ్వగనేర్తును పరిత విధములుగ
 మెనయుగనకలాభరణంబులు మేలుతరముగనొనరింతు
 కలకుములలరగనేర్తునుపరిమళ ఘుమ్ముఘుమ్మురనగ
 కలకంబునకళలాల్ప గాఢహువిధ తిలకంబుదిర్తు
 యిట్టివనులలో నేర్పరినైబల్ గుట్టువమలగుచును
 గట్టివారునైరంధ్రకులంబున బుటినానుతల్లి
 మట్టుగ బెరిగినాపేరిలలో మాలిమియనిదాన
 కట్టడిగుణముల దానగాను నేరట్టెరుంగనమ్మి
 సింధువైరిపరాక్రములావని ప్రసిద్ధులురణశూర్లు
 గంధర్వులునాశేపురుధర్తలు గలరధాత్రిలోన
 కుచ్చితాత్ములగుశత్రుసమూహము కుచ్చితరంబునను
 నుచ్చరించినాథర్తలరమ్మని మాయజాదమూడి
 లతితంత్రంబుననోడుబుచ్చి ధనమునుహరించునేళ
 పతులచెలగటను పగతులచేతులబట్టియాడ్వబడిరి
 అంతటపరిధవ మొంది నామనోహరులుగూడిసేను
 పంతులెక్కినద్వాదశాబ్దములు వనవాసమునల్పి
 అకుటిలచిత్తుల నామనోహరుల యనుమతులనుబడసి
 యొకవర్షమునేబ్రహ్మచర్యమును వ్రతమునల్పనలసి
 బ్రాహ్మత్యంతటిదానవనుచునీ బాపుచేరినానూ
 నీవనులన్నియు చేయుదునెవ్వరు రావనిలేదమ్మా
 డండిగనీమడికిష్టమయితే నన్నుండమనుచుతెచ్చ
 పెండియునీకను కూలముగామికి వెళ్ళునుచుచెచ్చ
 ధరజేనువగిరిశ్రీగోపాలుని కరుణగలిగియుంటె
 పరివారికనైమంచిరసంబున బ్రతుకనేర్తువమ్మా

న. అను బ్రాహ్మనింజూచి నుభేష్టచిత్తంబున సత్యానందభరితాంత,
 కరుణారాలు యిమ్మోహనాంగి యుచ్చటనున్న జాలునని పరిచారికం
 బునకు బ్రాహ్మి నుండుమనుచు యానతిచ్చె లేదనంతరంబు

క। ఇవిధముననయ్యేపురు సవ్వలదియగుకలజనులకజ్ఞాతముగా న
 వివరబుప్రాలప్రమదము నివ్వటిలవసించిరుచిత నీచత్వమునక।

న! అనినవినివారలనర్తనంబటమీదఁ బల్లినలెఱంగెఱంగింపుమనిజన
మేజయుండడిగిన!

క! కమలభవవినుతచరణాకమలామణిరనుగదురితకల్పవహరణా
వినులహృదయరవితరణ! సమయితమతిభేనుగిరి ప్రసన్నాభరణ!

క! వృధవీదుర్భరవరహర! వృధులగుణోధారసకలభువనా రామ
ధుత్తలభసంహార! బుధజనమందారి భేను కుధరివిహార!

గద్య! ఇదిశ్రీగోపాలకృష్ణకిరుణాఃటామీమణిలంకృతసకలవిజనముత్ర
భేనుఁకొండ పిచ్చయామాత్య పుత్రి సహజపాండిత్య వెంటాచల
నామాత్యక్షణిలంబైయున్న శ్రీమహాభారతి విరాటపర్వము
నందు ప్రథమాశ్వాసము సంపూర్ణము.

శుభముస్తు.

విరాటపర్వము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామ మణిరనుగని! వారికభజయింతునాదువాంఛలుదీరం!

జీగారీశుగోత్పది! గారవమాన భేనుగిరియారారి దలంతు!

కథ.

శ్రీభేనుగిరిరాయ యదుకులక్షీరాంబుధిసోమా
రాధాఃలపులసీమా సాగుణపరాజిత గుణసోమా
గోకళ మా రాజగదాధారా గోకులయందారా
పావనిదూరాఃరమోధారా కుద్ధచిత్తచోరా
దానిచకోరకచంద్రదానని భమచపూర్ణచంద్రా
వాసవినుతప్రచంద్రాపారి ఎరదానకీర్తిసాంద్రా
కరుణాకిరసురమాసకృపాలాకాంచనమృదుచేలా
ధరిభేనువగిరిశ్రీగోపాలా మురిళిగానలోలా

న! దేవాజనమేజయునకు వైశంపాయనుండిట్లనియె.

కథ.

మనమునసంకయమేటికిలేల్పెద జననాయకవినుమా

బనిబడివిరటునిపట్నము శేరగ పాండురాజనుతులు
 వసులకునట్టాతంబగుకాలము జరిపిరెట్టులనిన
 విషయముగాభయభక్తులతోడత విరటునిగొల్వనకు
 పాండవాగ్రహంజపుడుమర్త్యభూపాలునికొలువడసి
 వందీరజనములకధినాథుండై ప్రభుస్థానమునను
 నొప్పుగవరమానందకండళిగ హృదయుండయియుండె
 నొప్పుగ సర్వసంచారగణంబులకు మీడిసిశ్వరునకు
 ప్రమదమువృత్తిలునట్టివినోదము లమరజేయుచును
 సమయముగని వివిధోక్తులుమధుర ప్రసంగములాడగను
 అచ్చెరువందుచుమర్త్యమహీవరు డిచ్చినధనములను
 దెచ్చిదమ్ములకు నొసగుధర్మజా డెచ్చుగానునుడిలో
 ధరనుభేనుగిరిశ్రీగోపాలుని కరుణకుపాత్రుండై శ్రీ
 విరటునిగొల్వగ పాగెధర్మజాడు వేడుకలలరగనూ
 వంటలవాడై భీమసేనుడపు వసుధాధీశునకు
 కంటికింపుగకమ్మనిరుచిపాకంబు వేరువరచి
 యేవుమీరగరాజుకుభోజన సౌఖ్యంబొనరించు
 భూపాలుడుతన మనమునమెచ్చగ సూపాద్యక్షుండై
 తగినవడ్డభోజేతంబయిన పదార్థంబులలోన
 మిగిలినసంజాడు మొదలగుకూరలు మేలగుభక్ష్యములు
 అమ్మునెపానగయికొనియన్నకు తమ్ములకు బెట్టి
 సమ్మతితోడను మర్త్యమహీవరు నిన్నానముబడసి
 మనమునభేమవగిరిగోపాలుని మరువకడలచుచునూ
 వనివడిభీముడువిరటునింటలా భానిసంబుసేయ

వ. మూరుతనూనుం డివ్విధంబున మెలంగుచుండె.

క థ.

సెరనుడుపాడ్డుడు లేడిదూపంబున విరటునిదయబడసి
 తరుణులకభయనాట్యగీతములు గరపుచుబాగడాంపి
 హర్షముగనిమర్త్యధరావరు డెద్దుతమందగనూ
 వరమణిహరములాడిగమెలగు వస్త్రాభరణములు
 దెచ్చిముదంబునపాండవమధ్యముడు బహుమతి క్షేపగను

శ్రీహస్తంబుగా తనసోదరులను రయముగనిచ్చుచును
ధరనుభేనువగిరిశ్రీగోపాలుని దలచినన్ను తిండి
నరుడు బేడిరూపంబున మత్స్యభూవరునికొలుచుచుండె

వ. ఇద్విధంబున పార్థుండు విరటునింట కన్యల కభినయనాట్యం
బులు చెక్కుచు కపటవర్తనంబున మెలగుచుండె.

కథ.

నకులుడశ్వశిక్షకునివేషమున నరపాలునిజేరి
ప్రకటితముగతురంగంబులకాటల పలువిధమాలగరుప
హయశిక్షనిపుణుండనిజనరు టాశ్చర్యమునొంది
ప్రియముగవిచ్చిధనముసోదరుల విలపించిపెట్టి
ఉత్తమానిభేనువగిరిశ్రీ పుగుజోత్తమాప్రార్థించి
మెత్తదనంబులనమలుడువిరటుని చిత్తవృత్తిమెలగ

వ. ఇట్లు నకులుడు విరటునిగైకొని కొలువదసి మెలంగుచుండె.

కథ.

గొల్లనివలెసహజేవుడుధరణివల్లభుకటశీరి
సలలితంబుగఆవులగాయక సమ్మతించినిలచి
పాలనుజేసెనువిరటునిమండకు వేలకొలదిగాగ
చాలప్రియంబున రేపులుమాపులు పాలుపిండితెచ్చి
లగ్నలకందరికిచ్చుచుజనము కనునడరాకుండ
తిన్నదనంబునమత్స్యమహీనతి మన్ననబడయుచునూ
మహినిభేనుగిరిశ్రీగోపాలుని మహిమనుబాగుచును
సహజేవుడవిరటుని గోవులసంతనములగాడె

వ. ఇత్తైఅంగునసహజేవుండు విరటునినా రంబునప్రేమ ర్తింపుచుండె
సంతపించాలినుత మత్స్యమహీనతి భార్యవిద్యచేరి.

కథ.

అందితంబుగపనులు జేయుచు నతిమోదంబుననూ
పతులనుజూచుచుతరుణిరత్నము పాతివ్రత్యమున
తక్షణమువధేనుకొండిమురారిని సన్నుతింపుచుండె.

వ. ఇట్లు పాండవేయులు తమతమ నిర్ణయ వర్తనంబులమెలంగుచు

సకలజనంబులకు హృదయరంజనం బొనరించుచు తాల్చిగల్గి భయభక్తుల నుఖంబుననున్న సమయంబున.

కథ.

సకల వరిభవముగొల్పగావీరటుడు సభామంత్రివసున
 ప్రకటితంబగుమంత్రులౌశితులు వరివేష్టింపగను
 మండితముఖ్యులు మోడరులర్పగ నండజేరిపోగడ
 పాండవాగ్రజాండపుడుతనపురో భాగంబుననిలచి
 గారవమున సమయోక్తులుసలుపుచు గాచియున్నవేళ
 కోరికలలరగమత్స్యమహీవతి కొలువయియుండగను
 వీరుడుశూరుడు వివిధజేక సంచానుకమితబలుగు
 ఘోరాకారుడు సింహవిక్రముడు కుర్చితాత్మకులదూ
 గిల్లిజగడము దెచ్చియోర్వగల మల్లముఖ్యుడొకడు
 పెద్దులవచ్చినవీరటుని సభికుల భీతినొండగాను
 మత్స్యమహీవతివదననున్నయా మల్లవర్గమంత
 హాశ్చర్యముగావానిగనుగొని నిశ్చలతనలయిరి
 మచ్చికతోఎకగయినవానితో మాటలాడరియిరి
 విచ్చలవిడిగామల్లులుకన్నులు వచ్చిచూడరయిరి
 అత్తరు నేలకువగచతలలుపై నిత్రనేరరయిరి
 చిత్తములనుభీతిల్లుచుమల్లులు చిత్తద్యులరీతి
 తెల్లబోయు వారుండగవచ్చునా మల్లముఖ్యకపుతూ
 యల్లాసంబున సభాస్థానమున నుప్పొంగుచునిలచి
 మిడుగురులదరగరాజును గనుగొని మీసముదీటుచునూ
 కడుభీకరముగనిట్లనివలితెను పుడమీవతితోనూ
 షీతినాథోత్తమనానినిస్తారము చెప్పెదవినపయ్యా
 అతిబలాధ్యుడను నాకుకృథినితో ప్రతివీరుడు లేడూ
 ముడపుటనుగనుతుండముతిప్పి మహినివడగవైత
 కొడమసింహమును బాదినబట్టినే గుడ్డిచంపగలనూ
 అశులితంబుగా యొక్కొనినాపై నాజయెనర్చుటకు
 చతుస్సగరవలయితమగుభూ చక్రమందువలయు
 సకలజేతములజూచివచ్చినా నొకడయినాలేడూ

ప్రకటముగా బాహుశ్చరించినా బారినిల్యగలబా
 మాళవశీకయభోజమగధ నేపాళదేశములనూ
 చోళలింగపులింగగౌతమల యాళదేశములనూ
 శీరళపాండ్యదేహ శాశ్వీరదేశములనూ
 తూరసేనకురుపాంచాల సౌవీరదేశములనూ
 అంగయుగధరబర్బరకన్నడ ఆంధ్రదేశములనూ
 వంగవికర్బరుభేష్టస్వచ్ఛమై బంగారంబులనూ
 కొంగజకుంఠలమరాటలాటములు కోసలుదేశములూ
 టంకణివధత్రిగర్తర్హమురర్జరి కనకదు దేశములూ
 ఇన్నిదేశములుతిరిగి గల్పెద నేద్యుమీరగానూ
 నన్నెదిరించిన మునగాండ్రునే గన్నబాడగానూ
 మంచిదిసేసముఖంబుననుండెడి మల్లులలోనన్నూ
 మించినవాడొకడయిననన్ను నెదిరించగలిగితేన
 తక్షణముననాపాలికితొలుము ధరణీవరచంద్రా
 శివ తేసి నే నఖిలరాజుల ధర్మరించినానూ
 వసుధాధిపులనుమల్ల యుద్ధమున వంచనచేసితిని
 అనమాఖ్యులనమితబలాద్యుల నవహరించినాను
 అనివభేషుగిరి శ్రీగోపాలునికై న తెలువబోను

వ. అనియిట్లుమిట్టివడి బెట్టివంబుగాబలికిన జట్టిమల్లు ఏవచనంబులు
 విని ఏనినట్టెదుర నిల్యరోపుకురని తను మల్లులసమూహము భయగంఠిత
 మూర్తులు చాల్చియుండుటగని మర్శ్యమహీవరుండు నేడ్రుమోటువడి
 అత్యంత ఆశ్చర్యంబున చింతాభరస్వాంతుండఱు యున్న విరాట్రాజుం
 జూచి కంఠం డిట్లనియె.

క. ఏనినమార్కొనజాలెను! దానికడగువానిధర్మ తనయునిపురిలో!
 నానానియుద్ధలంఘలు! నేనొక్కనిగంటినిప్పు డిందులనిరెడు!

వ. అరేండు యిపుడుమనకు బానిసంబుజేయుచున్న వలలుండునున్న
 మల్లుని మిక్కువదక్కనివ్వక చక్రంబెట్టి స్మృతించగలడని వలికిన యుధి
 స్థిరువలుకులకు వరమానందహృదయుండై మర్శ్యమహీవరుండవుడూ.

కథ.

అతివేగంబున విరాట్రాజు తపహర్కారులబంపి

హిరణ్యునితో వలలాంకుని తోడ్కొని ఇప్పుడురమ్మనగా
 వారుబిల్వగ వరుగునవచ్చె నమీరనందనుండు
 కోరికతో స్వవదరునిగని నమిస్కార మొనర జేసి
 ఏమిదనో నాకానతిమ్మనుచు భీముడు వలికిననూ
 వేమరువలలాంకునితోనప్పుడు విరటుడ్పిలనియె
 ముచ్చటవేడ్క చెప్పెదవిన న రచ్చ జేయు వేళ
 వచ్చినమల్లుని వలలుడ గెనలగ నొప్పుననుచు గాని
 కంకుడుదెల్పగబిలచితివే వేకార్యమేమివీ
 నుంకణగింపుమటన్న గనుంగొనిమూరుతార్కజంకు
 అవరిమిలంబుగ మల్లజరచితాహవ్యళించినిది
 పవరివాదమురాజ మెచ్చగసంక్రమముననిలచి
 దండిమగండగుల ముఖ్యులకు గుండెభుళ్యనగా
 ఖండితంబుగా సింహనాదమును గ్రక్కెన జేయుచునూ
 కండ్లకొలంకులనిల్వలురాలగ కరువలినందనుడు
 పండ్లుగొరికియామల్లుల కనుగొని పటుర్రాముననూ
 వక చెయ్యిజూతామురమ్మనిమల్ల పంచన చేయగనూ
 పకవకనవ్రచువచ్చినమల్లుడు దవననుతునిబిటవ
 మల్ల ముఖ్యుడను భీమసేనుడునుమర్క భేగములను
 చల్లదంబులనుకాశికోటను చక్కగదిగియుచి
 అంతటభీముడుమనమున కొంతేనూగ్రహనకు మ్రొక్కి
 గంతువైచి బేరణముజేసి బ్రేకణమునబోలుచును
 మ్రొగ్గులుపాలుచు సాముదండెబలు మ్రొగ్గుగదీయుచును
 యగ్గలంబుగాసాదన చేయుచు నినలన దచుడు
 గజలాస్యమునపరిపిగొట్టుచు కరకులువిడళించి
 భుజస్పాలనజేయుచు భీముడుభూవరునకు మ్రొక్కి
 తిరిగిపోమ్మనెడుమల్లముఖ్యుడౌ వీరునాజ్ఞ బడసి
 ఇరువురొకరికొకటెదుగుగవచ్చి కరస్పర్శజేసి
 మరలుదునద్దరుభూతలము మన్న మొదటతీర్చి
 కొంతమన్నువై జల్లుకొనుచు బహుకోపాలోపము
 తోగంతులనొండొరుల దెనకులేమకరములు వైచుచును

ఎట్టజేలకామునగాండ్లిదయ యలలుదీరినిల్చి
 బుట్టినగనుగొనిభీమ సేనుడలు డిట్టనుచువల్కె
 భీమిరేకనన్నేదరిగెల్వనా పేరెరుంగవటరా
 భూతలముననతిబలవంతుడ ననిఖ్యాతినొందినాను
 తెలియగవున్నా వేమో వినరావలలుడనాపేరూ
 కలహమేయొకనిమిషములోని గర్వమడగచెడను
 ఆరభీకరుడను మేగుభీరుడను అమ్మాతెవిక్రముడా
 భగవీత కానముచిక్కబట్టిసేరాళమువై చెడనూ
 ఆతిశూరుగనియుగండు చందమిపుడానానతియిచ్చినానూ
 ప్రతివీరుడావై నాతో సరిగాబయలుదేరినావు
 గలుపలేవునాగురైరిగిరిట తొలగిపోమ్మవేగా
 వలవడితేనిను వడలిపెట్టనని తెలియుమునిక్కముగా
 ఎల్లవారునినుచుండగాతానపు డిట్టరిగలిగిననూ
 మల్లుడుయేమనివల్కదొడంగెను బూరుతనూనునిగో
 జోటిరనంటునమాటలతోనిట్లుప్రొద్దుపుచ్చనేలా
 కూటిమొద్దగాచెరగవేయునా వేయిగనుగొనుమూ
 అనియిట్లుపలికిన మల్లునిగనుగొని యనిరలచూపుచు
 కనలితోపమునమల్లుచరచియూ కలుపార్చినిధాకి
 వకవైచినవాడంతుటలేచియు పవనరనూపువుని
 క్కనువడిభుజమునదాతుచు భీమనివెడచిక్క
 క్కునవట్టొదిలించక భీమకు బాహుబలంబునను
 అట్టహాసమునన బిగొని సభవారెప్పుో మొగగిను
 ఇద్దరుజేసెడిపాదాటము ఇద్దరిహుంకృతులూ
 ఇద్దరిఒలమగుముష్టిహురిములు ఇద్దరిబెంగుటలూ
 ఇద్దరినర్చెడుసింహనాదములు ఇద్దరిరోషములూ
 వియద్గమనమున నెగరుధుమారమువిక్రమమునుజూచి
 భయభ్రాంతులై సభవారండరు పలకకుండిరపుడూ
 కరికరిగిరిచాతురుచలమున పిరుధియ్యునిరీతి
 హరిహరికలపడిపోరుచు నిరుదైవలెటుగనిచందమునా
 ఘోరముగానాతోనూ మూర్ఖునిపోరాడినరీతి

తారసిల్ల వ్యాఘ్రద్విధంబును మారుమనలినట్లూ
అనిలనుతుడుమల్లుడు పోరిన పోరితి ఘోరంబయ్యె
వనిబడియిట్లు బెసంగుచుచలమును పవననందనుఁడూ
మహినిజేనుగిరిశ్రీగోపాలుని మహిమనుదలపోసి
హాహ్యరేయని బ్రేకణమునమల్లుని నడసి పట్టెనపుడూ

ప॥ మఱియున నేగి తులనా జెట్టులు కొండొక నేపు వినోదము చేసి
భీము సేనుండవ్వుడు॥

గీ॥ కచ్చయమర బెట్టి కాళ్ళుచు చేతులును॥ ప్రేలము త్తగ జను లీలమెక
యూ॥ ముష్టిబల పునెరయముక్కున వారెను॥ నెత్తుగొలుక మల్లు నెత్తివైచె॥

కథ.

మారుతాత్మజుండతిరాద్రంబున మల్లునిబడవైచె
మారులేక పొర్లిండుచు వీపునమట్టి జేసినిలచి
మట్టిపడితి వేజెట్టితనంబిపు జెట్టులాయెననుచూ
వట్టినవట్టునువదలక భీమాగురుట్టుచున్న వేళా
వరిధవపడియామల్లుడుధరపై పాలొల్లాగి నూ
అరుదుగ భీమునిబాగుచునభి వారాహ వారమున
కడుభీకరమునవచ్చిమల్లు గర్వపడ బెసంగి
పడినవానివిడిపించగ భీమునిప్రసనసేతుగను
వరిధవవరిచితివిడువవచ్చునని వనసతనూభపుడూ
వరుపుగనింగిలుధరలోనాగురు తెరిగి తెరిగిచునుచూ
ముల్లుడుమల్లునివదలిపొట్టగా వాడింతటలేచి
అలుకదక్కితలవంచిలజ్జచే నరిగెన్మల్లుడపుడూ

ప॥ యివ్వధంబున మహాబలుఁబట్టి జెట్టిమల్లు నెట్టనగెల్పినం జూచి
విరాట్రాజుమెచ్చితనకిచ్చిన ధనంబులచ్చటియిద్ధిజనంబులకుబుచ్చివెట్టి నతని
నాననమునకుజనియె నంతి నొక్కనాడు మన్వేమహీనరుండు॥

కథ.

సంతసమందు చువిలలుండని బలవంతుడిచుచు నెంచి
యంతఃపురంబుననింతులుచూడగ నాశ్చర్యంబుననూ
ధరణికాంతుడునిలలురమ్మని కరగ బిల్వసంపె
కరభములను వ్యాఘ్రములను గజములకాద్యాలములను

కలచిమ్మగంబుతోడ బెనంగిన సకలజనముదూచి
 వింతగయున్నదిచూడయీ బలవంతుడెవ్వడనుచూ
 మంతనమునతమలోన తామువలుమారుచెప్పకొనుచు
 ఘనుడుకరుటలినందనుడవు ఆజనకతిమెచ్చగనూ
 నినదినమొక్కవినోదము చేయుచుధీరత్వంబునను
 మానవేంద్రుడగువిరాట్రాజు సన్మానంబుబడసి
 మానినిమణినిగూడకయుండెనుమంచితనంబునను
 వరమనుఖంబుననుండినేర్పుతో పాండురాజునుతులూ
 అరుదుగగతివయిదినములుకొరతగ సబ్దముగడుపుచునూ
 హరివరాక్రముడు మత్స్యమహీపతిమరిదికీచకుండు
 కరమరుదగతానొక్కనాడు సోదరినిబిలుచువాడై
 మహినిభేనుగి శ్రీగోపాలుని మహిమచెలియలేక
 మహదైశ్వర్యమధాంధుడు బహుకామాంధుగుకీచకుడూ

న! ఇటులపాండవులు శుక్లవస్తుధరాకాంతుని మందిరంబుననుం
 డి గతివయదినంబులు కొరతగానజ్ఞాతానం జానరించుచుండి నొక్కనా
 డు సింహబలుండగు కీచకుడు రినఅక్కయైన మదేష్టచూడదలంచి వెడలె
 నటమొటువలెను.

శ్రీరాగం-అటతాళం-మధ్యమావతి.

కీచకుండుచనుచెంచెనూ-తోడబుట్టుముంటికి-కీచకుడు! కీచకుండుచ
 నుచెంచెనాజనినేతనంబునకీగిలగు సచయోచితముగని అక్క గారినిచూచి
 వందనమొనెంచెనూ! కీచ! సరిగళాలువలమరగఁ ధరియించి సకలాభరణ
 భూషితులగఁ-ధరనుసిరిశౌర్యమును బలమెందరము తనకంటె నధి కుండ
 రయ్యగాలేడనుచు-ననిశమునొరులజవమునుపరిహసిం చెనూ! కీ! మదనమో
 హనకారుడై మేల్ముసుకువై చియు- మదగజేంద్రునిచూడయి- వడముల
 నూజంగారుపాగలుకడియిచి వడినడుకడు బెట్టిమునకు వర హేమ నివృధము
 లధరిత్రగిలిధ్వనులూడపుచుండగా! కీచ! ఖలుడుహరిబలుడొచ్చునూవినివీధి
 జనములుదొలగిమూలలజచ్చునూ సెలలితంబులునూ భేరువచలమురారి
 నితనమనంబు లేలవడొకసారైన వేంకటదాస వరదునిమహియెరుగని! కీచ
 కుండు చనుచెంచెనూ!

న! అప్పుడు సింహబలుడు గొప్పగా సకలాభరణభూషితుండయి తే

ప్రసనలేచి యొప్పులకుప్పుయగు తనయప్పుగారి యుప్పురిగకు జనుడెంచెమా
ర్గంబెటువలెను!

క భ.

సరగునకీచకుడక్కుడు రాజహజారంబునజొచ్చి
మరికతనూక్తికి శాలలు నవమణిమంటపములుగడచి
చిత్రవిచిత్రపు నీడలన్ని ఈజమాత్రములోదాటి
ధాత్రీకాంతునికొలుపుకూటము దాటుచునేగమున
హితమతిసోదరిని మ్రొక్కిడితన వ్రతమునుగలవాడయి
అతిరయమున తన అక్కగారి సాధాంతరమునకేగి
చెలువమనున పూర్వేందుని భరగుచంద్రశాలలోను
నలరను పరివేష్టించును నిష్ఠ శెలగుచున్న వేళ
అనతిదూరముననుండి సింహబలుడగుగుడె చువాడై
తననిజసోదరిదాపున నిలచిన క్రౌవతి నటుగాంచి
అవరిమితంబగు చక్కదనంబున కాశ్చర్యమునొంది
తపవివిధంబునుండెనశ్చర తినుడయిత్రమశెంది
సనితనివాసముగనుగొనితానపు డనిమిషలోచనుడై
మనమునవిస్మయమందుచు మూర్ఛిలినురల వెలివొంది
అతివసుందరముజూచి సింహబలుడాత్మగతంబునను
అతులితంబుగాపొంచాలిని నిట్లభివర్ణనచేసి

న! అంతనా సింహబలుండక్కగారిమేడయు పరిభాగ మిక్కి చంద్ర
సాలలోనున్న సహోదరివద్దనున్న క్రౌవతింగాంచి ఈవిలాసవతియెవ్వ
తోయిని ఆమెసౌందర్యంబులనేకవిధంబులుగా దలపోయచుతనమనంబున
నిట్లనియె!

క భ.

ఎవ్వనిదో యీవనితారత్నము యేపుణ్యులుగనిరో
యివ్వనిరూపవిలాస విభ్రమము చెప్పనలవిగాగు
నొలకరిమరుపోశంభ రాంతకుని చిలకలరధమేమో
కలికినుజేష్ఠకుకలుములనిచ్చెడి కడలికూతురేమో
భారతిజేవినుజేష్ఠనుజూడగ వరదెంచినదేమో
నానీమణికార్యాణి వినోదవిహారముచేసెము

బ్రహ్మయోగియగువసిష్ఠమహాముని భార్యయరుంధతియో
 ఈమహారూపవతిశాసనుమది రాశేశ్వరయిల్లాఁ
 ఈసతిరుక్మాంగద వ్రతభంగముచేసినమోహినియో
 భానురాంగి యది రంభ పూర్వశి భామలలోనాకతే
 అమరేంద్రునితో కలిగి సచీదేవరూ అరుగుదెంచినమో
 కమలబాంధవుననతియోచంద్రుని కాంతలలాలుండు
 ఇలమనుజులతో యిట్టిరూపవతి గలదా వెశికినను
 చంద్రబింబము జలరుహదళము చెలియుముద్దుమోము
 ఇంద్రుని ములో కొదమతుమ్మెదగియో యింతికుంతలాను
 పాటల మొల్లక మొ పగడ మొభామినికెమ్మోని
 కాంక్ష రేకలుకాముని ధనువులో కాంతకుకనుబొములు
 హరిణీనేత్రములు బరిహళిచూల వతివలోచ ములనూ
 మెరుగుటద్దముల గేలియొనర్చెను నెలతచెక్కి భృ
 ముద్దుట గుల్కుగనర్ధక శాంతుని బోల్పవచ్చునుదురూ
 వద్దులాడగతి పుష్పమునకు త్రుతిమిగువాసికము
 ముక్కునెక్కిగ నీకళంఖమును ధిక్కరించుగళము
 జక్కువపులుగుల నెక్కరించగల చక్కనచనుదోయి
 నాగముఖ్యుఁడ సకపాపించు నెలనాగకునుగారూ
 భాగుమీరగా యిసుకదిన్నలను బరుగుపిరుందులనూ
 కొదుమసింహ మధ్యమునకు దీటగుకోమలాంగినడుము
 కడలిరపులవంగజాలుని కాంతామణితోడలూ
 సలలితంబుగా నొప్పుపాదములు పాదరసములుబాతి
 వల్లవారుణ సన్నిభమనదగు పాణిపద్మయుగము
 యింతచక్కదనమింత వయ్యారము యింతమేనికాంతి
 యింతమోదనమింత రాజసము ఇంతగజలయింతి
 ఏలోకనంబుననుండివచ్చెనో ఈలోకంబునకూ
 బాలామణి సౌందర్యము నెన్నగపాలాక్షువళమూ
 ఈసలివాక్షినివర్ణనచేయగ నేనెంతటివాడి
 దేనువకొండమురారెరుంగవలె దీనిసవిస్తరము

నా ఇటుల పాశ్చాలిసనేకగతుల వర్ణింపుచు యిరు దేవతానుండరి

యయ్యెనేని మాయక్కగ రివద్దనుండుటకు కారణంబేమియని మానవాం గనగా నెంచి సింహబలుండు లేననునాటున!

గీ॥ యింతకదీనిన్నించుదీనిపొగడ! శక్యమేకంబునకునాకు శేషులై న! సంగవర్ధిలయిసయాసతినిజూడ! మన్మథుని బాణవహ్ని చేమగ్గుటకుచే!

రాగం - కాంభోజి - ౪౫ తాళం

నీవున్నతా మేమనందు భామాలావణ్య సీమరాలరామ! నీ! ఏవూ రీసివెవ్వరిదానవే ఈవూరిశేయేలెంచినావు ఏణాంకముఖ జనని జనకులే నోమనోచికనియెత్తిరోమిమ్ము! పాణిగ్రహణమొందించిన పరమాభివ్యక్తి వాడో! నీ! త్రిజగత్ మోహిని జేవివనగా నృజయించినాడజా జెంతో భాగ! నీ! గజయాననీసాందర్య మెన్నభుజగే ద్రునికయినా! నీ! అవని యందుకల అంగకు యేలనయరా ధనముగలటవే! నీ! దివికాంతాలిటు వలె యుందురేమో ధేనువగిరిమురారికే తెలుసు! నీవున్నతా మేమనందు భామ!

ప! తాలోనిమూర్కుండగు క్షీచకుండు పాలలాదరియగు న్నానతి రూప తిశయంబులకునోలువడిచూచుచు నజాలతరంబునగిల్లనివిత్కలంఠ!

గీ॥ మెరుపులా గిల్గుచంగ్రుచమేసి! కరపులేరుగులోకాంతి వజ్రాల తలుకు! మెల్లెవిరులరసమును మేలిమివేట్క! కలిపిదీగి నిర్మించెపో బ్రహ్మ జేపుడరయ!

తానలలోపల యాతరుణిచక్కసిదై యుండి
దీనిభావమున నొప్పుచున్నది నుజేష్టవద్దనిపుడూ
సన్నుతాలగి బహుచిన్నదోలునటు నున్న పేతువేమో
మన్ననోయా యక్కనడిగి దీగిచుక్కమెరుగవలెను

నిక్కముగానూ తినగూడుకె నిమిష మొగ్గిలనూ

చక్కరవిడుమార్కొన నామద్వికర్క కానేసె
రమణిమణిలో సాంగత్యమ్ము నిమిషమైనచాలూ
భ్రమతీంగ బియ్యరగగొగిట బట్టకున్నచాలు
పాటలగంధిని జేరిదాని నోటిమాటవిన్నచాలు

నీటుగదా నొనిరించినకిల్లడ వేడతిన్నచాలూ
అతివనుగూడక కక్కముగానే బ్రతుకజాలచేనూ
రతిమనోహరునభార్యకోర్వగా రాదనికేచకుడూ
ధేనువగిరిగోపాలునగొలిచి మానసప్రజాపతివయి
మాననిమోహముతో నరుడెంచెను మందగమనమునను

స॥ అప్పుడు కిచకుండు ద్రావణియందలి మోహంబున వరితరించు చుమందగమనంబున తనయక్కగారినిజూచి నవనెరంబున॥

క థ.

భునభుజబలుడగుసింహబలుడుతా గదిలివచ్చువేళా
వనితలుగనుగొని సింహబలుడదెవచ్చుననుచుతాను
సరగునలేదియు చలిక త్రైయ లోకమరుగున శేగగను
హరిబలుడప్పుడునంద పాదాబ్జంబులుకొరగి
మ్రొక్కినీరమ్మునిజూచి సుదేష్టమోదముతోయెత్తి
గ్రక్కునబంగారుపీకపై వేట్కలలరగయుంచి
ముద్దులమ్ముడుజూచి సుదేష్టమునియుచున్న వేల
ముద్దియైలుంచినగద్దెమీదనుముదముతో గూర్చుండి
అక్కనుగనుగొనజేమలాభములు నడిగెడిచకుండు
చక్కమక్కగనజేమాతిశయంబులు చాలానిజపించి
మక్కువతోడుతబావగుణంబుల మరిసురిదలచుచును
కొంతసేపులోకానుమరింబగు వింతలన్ని చెల్పి
అంతరంబునదృవదాత్మజపై అతిమోహంధకుడై
అనతిదూరమున నున్న ద్రావణిఅక్కనుజూపించి
పనివడికిచకుడక్కగారితో బల్కెనిట్టలనుచు

స॥ చవలందగుసింహబలుండు ద్రువదాత్మజపై నవరిమితమోహం
బునస్వామీవ్యంజై నన్ను ద్రావణిని అక్కగారినిచూడుమని యిట్లనియె॥

క॥ అక్కయీలలనామణి । ఎక్కడిదోదీని కాంతుడెవ్వడొయిడి
ముఖ । నిక్కడనుగనుపడచెన్నడు చక్కగ చెల్వగడుదీనిచందముజెలియక ।

క॥ ఈయరవిందనుగంధికిని వేరపనియేమినిలయ మయ్యెడివర్ణం బె
య్యెలితలండులపే । రయ్యెడిచెలినామధేయ మెయ్యెదొచెపును॥

స॥ నిర్మలమతియగుద్రావణింజూపి దీనినన్వయగోత్రనామధేయం
బులేమనుచు దుర్మహంధుండగు కిచకుడిల్లాడిన సుదేష్టదిత్తంబునతత్తరవ
డుచు యమ్మత్రశాశినివృత్తాంతంబు వీడునన్నయరుగుటకుగతం జేమియని
భయభాంకితై తనమనంబునెట్లనియె.

రాగం - దర్శు - ఆదితాళం.

ఏమి చేయదలిచినాడో కామూంధుడునాతమ్ముడుయీమూనిసినడి

నీవు! డే! నేనేమనిచెప్పుదునదానయ్య మానకమనవికనుగాన | నుమానవ
తి! డే! నేనహించడో వీరులుండుముఖలగిలో నుండరి ముడలి! డే! నీ!
డే! కరుణాశం దెనుగిరమరానిరుణిమణివల సద్గుణధాని దీని వెదగేము
క! డే!

న! అనియట్లు మన బుని అమ్మసిహారును సజాతిర్పించెయిన
మరియొక్కతంవగచి యెట్లకేలకుచిల్లెంబు మట్టిపరిచుకొని రమ్ముడాడిన
మాటలకు క్రత్యుత్తరమివ్వక అపార్థము పనపచరంబున వేరొకక్ర
సంగంబు జెప్పదొడంగె.

క థ.

ఏరతమ్ముడనిన్నుజూచి యిపుడంతకాలమామె
కూరిమితోడివిందువచ్చుటకు దీగడుగాలో ల
తల్లితోడుగనియటవలెనుందును ధారుణిగోపలను
సల్లలితంబుగ నెల్ల కాలమీ పిల్లతనంబేన
నాలుగుదినములకొకనాడైన నన్నుజూడరావే
చాలుగమనమున ననవరతమును సమేలుగోరుమందు
అక్కరిమ్మనిసంపత్సకమున కొక్కసారియైన
మక్కువతోననుదోడుకొనుచు నీమందిరమునకేగి
వచ్చువచ్చుగా వనువుకుంకముల నిచ్చివంక లేవ
ముచ్చుటగా నేపుట్టినయిల్లని పచ్చునడెన్నోకి!

న! అనియట్లుకలిగిన నిజపోదరుడా ఇపుడు మాటలు విడిచి గావే
జేయముతో సమయోక్తులు విన్నవించెనుభోగ.

క థ.

క్రొవడయందలిమోహంబున మదిల్లడమందును
పావచిత్తడగుకీచకుడప్పుడు పరగుణలా లేచి
సారసమాఖనేనడిగినమాటకు సమ ధానమియగ
వేరుకలుకులనుకలుకుచున్నది వేట్కడక్కననగా
ఇమ్మదిరాక్షసియడుగకాలనే నీక్షణములబోయి
సమ్మతిగానీవెవ్వరినియిప్పుడా కొమ్మనడుగ లేనా!

న! అప్పుడుకీచకుండు నిజపోదరివలన క్రొవడి వర్తమానంబు
దెలియ సేరక కామాంతకారుడై ప్రేమాతిశయంబున యాభాసూమణి
కడ కరుదెంచి సింహులందు యేమినుచున్నాడు.

అందితంబుగానిట్లనిడల్పుచు సంతకీచకుండు
 పాంచాలికడకగుదెంచియూ భామామణిజూచి
 సాహసమునదరిలే మోహమున జేహముదెలియకను
 ద్రోహతలంపునన్నిట్లనికల్గెను తోయబాడితోను
 యవ్వనవత్తలాయంగనామణుల కీచలువముగలదా
 ఎవ్వరిదానవుతెల్పుము కులమెఱ్ఱుదితరబాడి
 మందితవంబానరించినిన్ను ధరగాచినవాడెవడే
 చంచలాక్షినినుపాణిగ్రహణము జేయపుణ్యుడెవడే
 కడలిరొనీకు నివాసయోగ్యమగు కట్టుముపేర్చెడి
 కడుమోదంబుననిచ్చటనుఁ డెడి తారణమదియేమి
 వున్నదివున్నట్టుదెల్పుమునాతో సన్నతాంగివేల
 యన్నడులేనిచిత్రిముగా నిన్నుగంకిననుచు
 యల్లసంభవునియరవిడితరముల యుల్లుకోర్వలేక
 చిల్లగనటుయిటుదిరుగుచుపలికిన చపలునిపొడగాంచి
 అప్పుడువానితోనదురునిచ్చిబసు లాడకభయమొడి
 ద్రువదరాజునుసరికార్చియియి తోచకతలవంచి
 మహిమజేనుగిరిక్రీగోపాలుని మనమునదలచుచును
 తహతహజెందుచు వానితోబుంకక కలమునఁటనియె!

చ॥ ఇట్లు అనేకవిధంబులనడుగుచున్న కీచకుని కులుకులకు మూడు
 పల్కకుండినను వాడిపాంచాలనుతయండు మోహనా వేషంబున నయం
 గనయగితఃపూలలపదెరువుమాలిదిని కులగోత్రనామ జేయంబులతో కని
 యేమని తనమనోవాంచమును లేటబడందెల్పందలంచి యిట్లనియె.

రాగం - శుద్ధపావేరి - రూపకలాళం.

కలుక వేషునేజేసిన పాపమేమొకాని నాతోపలుక వేటికెదురుగ
 నిలదిమాటాడవు మర్కమేమే విడనాడవు కనికరమున ననుగూడివుకనుల
 బాడల! మనపైసిగ్గయి నటుననుగనియాసనిరాసజేయచుపని దానివలెను
 నాతో! కలుపునగు మొగమైనజూడిపంపగవాని నెంతదాకవగచెడి మిన్న
 ధునిదాక కోర్తునేనీకు తెగువతోననునికంగిట విగియారగజేర్చగజేవగ
 కుల్కగచనగొనుటకు! చ॥ హరిభీకరుడనునేను జేనువగిరిమురహరి నైవ

తమవానుశిరిగలవాడనేను సింహబలుడను తరలాక్షి రోవినవే మత్స్యధరణి
వరసుందరి సేకరుడనునానో! ౪౧

క థ

కులుకులాడినిమనము నింతగళోపమే మువాడై
వలుక వేమి నేజేయుపూర్వాశ్చత పాపమే ముసెని. ౪౨
అతివానిను నేడడుగవచ్చి నోరాడవేరుచేతు
వదిలకువట్టుకవచ్చి తెచేతులు వణకుచున్నవిపుడూ
వడవడినాడుమనంబున బుట్టిం భయముదీర్చుమింక
వలపులవారధినడుమ వన్నపుగుగలుగధర్మమే నా
చెలియానీవును నచేతు జేసినను చేపట్టకముంట
చక్కరవిల్లుడునన్ను గూల్చుటిదివిక్రంబనినమ్ము
దిక్కుదోచకనుయున్నవాడనిన తెల్పినవిసేమి
తరుణీయణి నేధారుణి గూలిని తడనంతరముననూ
పరితపించినానానాధీరుడు దారుకబోడునికు
కావుననన్నతికరుణతోడని కొంటుతో జేర్చి
నిమాధానముగనిష్ఠమునల్పుము సంతతిమలంగను
నాదుసర్వధనములకు కర్తవై నాగ్రహముననుగించు
నిదువత్తర్వుతోనమెలగెన నిజముగనివెకను
సరసిజాక్షి నేమిత్స్యహివతి మిరదినీధీరుడినూ
హరిపగాక్రముడా కీచకాగ్రాహి విశేబలాధిపుడూ
దేనువశయిలమురారికైన నాచేరులంబుభయము
చానరో మోహమునిలుపజాలనని జాగులేలరమ్ము

౪౩ అని తన యభిలాషంబుతోడ బడబల్కిన నచ్చోట గలుషించి
యోదుర్వార్తంబయిన పరిభవవికారంబుతోబడుండు తన్నుతానే ముఖ
మించుకొని వీడు దురభీమానియయియున్నవాడు వేగిరపడుట వెళు
కాదు నేర్పుతోడ తప్పించుకొనవలయుననితలించి యతిసుక్తిల్లనియె.

క థ.

అన్నానిన్నిట వల్క నేలనేనెరిగానుగాను
యన్నగానీచదువుదాసిదానినా పురుగేటికిబ్రగుతు
చెప్పునేలనొకరింటను వారికిచేసిన బ్రతుకుదానా

గొప్పవారిపై పరిచారికలను గోరుటయ్యుచు
 తలమాసినలుమాసినచెలివయి తనమనముకృతిలునా
 ఎలుమలుమాసిన చందమయినమని తలపడింకేమిటి!
 నిర్మలాత్ముడవునజ్జతుండవు నితికోవిదుడవు
 ధర్మాధర్మములెరిగినవాడవు ధరియవోధనుడవు
 కిడుమెలుగురియినటించెడి వాడవదియుగాక
 ఆడబుట్టువులుతోడలు బుట్టిన వాడవు నీవనఘా
 నీమానచపంశభిజాతనునిజమునపత్రివతను
 నినుహీనః పంశభిజాతను నిజమానపత్రివతను
 యాలనుదేరుగిరి శౌరిసమదివము గొలుచుచున్నదాన
 చలఃకుమాలిసచెలియలీననిమదిదల్పుమయ్యనన్ను!

ప॥ అనినవిని సచాత్మకుండయిన కిచకుండుయని ఆచారంబుకాదని
 యో దింపి నాబల్కు కోతాధీశుల నాగాచపరపరులచేవొచ్చితనానం
 జూచి కొగలింపగామికిపురు యెగురనిల్చిమదాండుడై యిట్లనియె.

కథ.

శత్రుశివుడేసీవచ్చిచెప్పిన తారమాంగకింక
 మగుటనిలుపగారతరముగాదు నీమధురాధరమీయనె
 గల్పిగుబ్బులను బట్టినియనేకంబు కకింటినిను
 బరపనాతరముగాదుజడి దబ్బకొట్టుచెలియ
 నిద్దమంగునీ చక్కుటద్దములు ముద్దుబెట్టిని
 ముద్దమనసుగవసిమెలసి యొకమచ్చటాడవేమో
 తడవుజేసిననుతల్లడబెట్టక ధర్మమేమిసికు
 గడియయుగముగా నెంతికారమని గడుపునునేదిలియ
 వెనబడిగోనాచుమానసము వెన్నవదనుజేసి
 భాసురాంగిసీమనురాయిగా జేసినాడుబ్రహ్మ
 మోహమోర్వకుననుచుకిచకుడు ద్రోహములెలియకను
 సాహసమందునచెల బట్టగ రాగ సరిసిజముహూని
 మానవాధమామెదురనికను గావలెరయనుచూ
 దేనుశయిలమురారినిజేవరుల మానినియిట్లనియె॥

పా! ఇట్లుకలిగిన పాపచిత్తునింజూచి పై రుక్మిణిపరణగాడక్క-దిక్క-
గించియాకుటిలాత్తునితో నిట్లనియె.

కథ.

రంతుమాసిన నెంతజెప్పినను యంతమూర్ఖమేలా
రంతులుబన్నుటమేలుకాదు ప్రాణాగోషుగునుసీతు
వరసతితైపుర్యకులువడినా పాతరుంగనటర
వరిధారలకయి పరకానురుడిధగణిగూలలేదా
కాలర్యగతిదెలియని నీతనుగైకొని రావణుడు
మూలబలంబులతోడతోను సర్వాలకుగుటవింపె
సుందరవదనయగు గురునిభార్యతోగూడినుధారకు
నిండనుబొందినచందముధరలోనకరువినలేదా
మాసినేకరుండలుగిగవులముః మానవతి! నూచి
మేః హీనుడయిదేవేంద్రుడవను నమొండలేదా
కజనుడుదేవేంద్రుడుభార్యగ గోరిదాషుహుడవు
అజగరమయివడియున్నరీతిగ క్రుజలువవ్వలేదా
సరసులయినమగవారలుకొందరు వరమధర్మవరులు
వరసతిగోరుటపాపమేతువది ప్రాణహానియంద్రు
వరసతిబొందినపురుషుండిందరికి వగవాడగుండ్రు
క్రూరకర్మనవమానమందెనని కొందరుబలుకుదురు
ఘోరమయినయమబాధగలదనుచు కొందరుబలుకుదురు
నిండయునవ్వదరిద్రమని కొందరుబలుకుదురు
మందబుద్ధిసంప్రాప్తమగుచును కొందరుబలుకుదురు
ఇన్నివిధంబులనచమనుచునీవెన్నగువినలేదా!

శ్రీరాగం - అటలాళం - మధ్యమానితి.

తగదుపోపోరానీపొగుమానరా! తగనుతగదనకసీవె తెగువతో
నంటవచ్చెవు తగవుతప్పిదుర్బార్గముజేయగఘనమా మొగతనమాచీచీ! తా
మందబుద్ధివయినన్నిలతోందరజేయుటమేలా అందరానిఫలముగోరవనమా
గావనదావురాచీగీ! తా! వన్నుమిన్ను తెలియకనీవుయూమాటలన్నిమాన
లన్నామన్నించుమన్న విసకున్నావుహాదున్నవరాచీచీ! తా! ధరనుదేనుగిరి
మురారి కరుణమానేననుమిరిమరువక వెంకటాచలపరదునిగొల్పెగిరితల
సంటకురా! తా!

కథ.

అంధుడవైననుగోరినాపు నీవంత న నేవు
గంధర్వులునాకేపురుభర్తలు గలరుధాత్రిలోనా
కావసుబలాధికులశ్రుక శ్రుముల సంగన్నులుమత్పతుల
దివిజేంద్రునిసరివారుమేయ సమాధీనులమత్పతుల
అవనిగుర్తరిసికరతమపటలాశ్వులమత్పతుల
జగతిలోనినమరదైత్యవరోజగంబులమత్పతుల
పరగపై శ్చమనుకానకుపావక ప్రాయులమత్పతుల
ఇట్టివారలునాభర్తలననుచేబట్టియున్నవారు
దిట్టముగాననుగాచియుండుచి తెలియుమునిక్కమురా
తెట్టతెరవుగ పట్టలేకనే గట్టికుండలేమా
పొట్టకొప్పు చేమిట్టిపడుచునను పట్టగవచ్చితివి
గట్టిగానవతులెట్టులయిననీ గుట్టుదెలిసిగన్నా
నట్టనజంకటనిజమవి తెలియుదు పట్టిమాటగాదు
మానముప్రాణముకొనుటయొప్పదనిమానవముననమ్ము
మానవాధిమామెచ్చటజొచ్చిన పోనివ్వగునిన్ను
నున్న తెలిగునదెలిపితినింతకుభిన్నమేమిలేదు
సన్నుతాంగుగగుదేనుగిరిహరిసాక్షియనుచున్నట్లు!

ప|| అప్పుడతిరత్నంబు యుడియకకగుకరోరంబుగావల్కి నకుంబుల
సుగాడుపెడచెట్టెట్టియెడవిల్లుని యడిదంపు జడికోర్వ లేకవిడచిపోకాళ్ళా
డక జడయితియకీచకుండు ప్రాకవిలోనిట్లనియె||

కథ.

సూరమబాంకినోర్వలేకనే నంతగవేడినమా
కాంతామణికాపంటివడికిపుడెరిచేసినావె
కలకాలమడనయమనిత్యమని తలచినావెచెలియా
బలవంతులునాభర్తలనుచుననుభయపెట్టెనవిపుడు
సన్నుతాంగినిపతులుకాదు యీనీతిలలోకములలో
కన్నదరించిజయించెమొనగా డెన్నడయినగలడా
పురగభుజోరవియక్షరాక్షసున దరిమిజయించితిని
హరిహరాదులకు నష్టదిక్పతులకయిన విరువనోనూ

సతు లేమోచేసెదరనివరితాప మొందెదావు
 రావుమానుమిక ప్రద తలపుపులు కేపెలునులున
 నాకరాక్రమునుగానకనన్నాక్షేపణ చేసితివి
 యేపనికయినావరీక్షించిన స్నేలుములరలాక్షి
 కోపముడిగి కారుణ్యంబునకు కొనిరిముద్దుగొనవె
 యేవుమీరతిశేలికూడియతాపమీడ్వగదవె
 హీనజాతివనినిన్ను గూడియవమానమోర్వగలను
 మానినీమణిసీకయిన ప్రాణహనికోర్వగగలను
 వరసతిధనవరులనియెంచిన వరువుహీనకోర్తు
 గురిహాళిమానివనిపరిహసి చిన వెరువో నోర్తు
 మండుడువీడనిలోకులాసర్పిన నిదెకోర్వగలను
 బాధుజనంబులుకలుషచిత్తుడనిగురితిన్నకోర్తు
 తాపనులిదితగదనుచునొసంగిన శాకంబునోర్తు
 పాపకర్మడనిపెట్టదగ్నియమ భాధలకును నోర్తు
 సీకయిన న్నెడిగించినవారలనిర్వహించనోర్తు
 లోకములో నొక పెట్టునబోడిగిసభ్యులమునకోర్తు
 యిన్నిటికోర్తును సామార్తుడగునెన్నివాడినేను
 కన్నులవిల్తునితాళికోర్కలేకున్నవాడనిపుడూ
 అనియీవిధమునబలుకుచుకెచకు జాత్రపకునునపుడు
 వనజదళాక్షినిగాఢాలింగన మొనరించగ రాగా
 దాపతిగ లెగొనితిట్టునుబల్కెనుకోపాటోపమునా
 ప్రాపక దృఢపుయందునిమిత్తము దావరించివావు
 పట్టగవచ్చినబాహుదండములు భగ్గుమునునగానే
 ముట్టుమీరిననుబట్టదవటరా కట్టిరెవ్వలనో
 ముచ్చటనుండగవలదునవలె కాకజనుడనీవు
 వచ్చినదారిచెమరలిపోయ్యని రచ్చయజేమిటికి
 వచ్చనికలతునివారికి నీకు జచ్చెదననినానో
 పిచ్చితనంబునబట్టవచ్చెదవు కుచ్చితాశ్చర్యదా
 ఆచ్యతుడగుజేనువగిరిహరినీమిడిమిణుచుచూరా
 హేచ్చుగవదరకపొమ్మపొమ్మరా పేటికినానోను॥

చ॥ ఇట్లు పాంచాలికి రోషవశభవనా కారంబున మామించినంజూచి
దోహతరశేఖరుండయినచితుగుడు భాషించనలవిగాక బిట్టవడితలవం హా
ని తెచ్చనలనలవృక్షడకుంజసియ ప్పాటలూపరి పాదములకు లప్పక మ్రొక్కి-
చ్చుకూతి వెచ్చయెత్తితన అకుసుంగొని చెచ్చదొడంగెనటయెటువలె॥

కథ

విశవమ్మనోయక్కగారు నావిన్న వంబునొకటి
ఘనముగ నింతకుముందుగ వనితనుజూపించి
నన్నయభిదానంబులడగిన నాతిమీదనాకు
మన్నభద్రపేరేపణముననగ్గలనుయ్యెమోహమిపుడు
అగణితంబుగా పెచ్చుచున్న జామగువమీదిచునుతా
తగిలిమదనాగ్ని జ్వాలలగ్గమాయయనుచు
మిక్కుత మొల మోహందకారచిక్కుచడితిలి నేను
దిక్కు దోచడిశ్శేమి నేతునోయక్కామ్రొక్కదను
దానినిన్ను నీనెర్పుచేత యెటులయిన గూర్చవమ్మా
అనలినాక్షినిరతముగ నీస్వాధీనమయినదమ్మా
వరిచారిక స్వధానధర్మము నరభియుండు వెపుడు
దొరసాక్షి నీవేవని జెప్పినతిరుగదాసీలు
అతిరహస్యముగ చెప్పితిరినిటులంబవన్నువేగ
హితమతితోనిటుజేయకున్న నాబ్రతుకునిజములేగు
తియ్యనివిలేతుడుడీకొనినామదివయ్యలుగా నేనె
అయ్యాయామరు లెన్నడెగుగనిది యాలగల్గెనిపుడు
అనియిటుబలుకుచి నిహబలుగులావమతి భేదమలగము
చనివడస్తోదరి పాదవద్యములపై బడివగవగను
అదరితడుచుకనుగొనినుధేవ్వుతానపుడు తత్తరమున
వదములకొరిగిన తమ్ముడ లెమ్మని మంచిలేనంబునను
యిలజేనువగిరిశౌరినినీవేకలవనితలపోసె
వెలవెలలోపుచురమ్ముని మాటలుకలయూచి॥

గీ॥ రాగరసమగ్నుడయ్యెనైరంధ్రిజూచి యకటకివినియేమియుపా
యమగునె వలదుతగడన్న వడలెడు వాగుతాడు । మాయజైవమనే నేమి
చేయుదాని॥

వ! అయినను రగిన తెరంగున వారింది చూచెదననినుడవ్వు కిచటని
కీటనియె!

కథ.

అనుజావినరాదెల్పెదనీ! యజ్ఞానంజేల
ఘనుడవుసింహబలుడవుధరిలో! కలధనవంతుడవు
పురుషాతాదులకైననీనరి భోగంబులేవు
సిరిగలవాడవు చక్కనివాడవు వగధార్మికుడవు
నుండరాంగి నీభార్యనునుధ్యరి విండగంభలేమి
అందెలుమెట్టెలు వదమునెమోయగి మండగముగమునెనగా
మచ్చికలో ననుజేరగనట్టియు మాటల తేటలనా
హెచ్చుగ నీవడభక్తిసల్పగల మచ్చికంటిగలదు
ముచ్చటలలరగవన్నివిషముల మెచ్చవచ్చుదాని
యిచ్చనుదీర్చగనదియె కాక తలరింతున నేకులగా
పొందుగ నీదువడంబుల గడుగను గొండరుభామినులు
అండముగా తడియొత్తగనుందురు కొండరుభామినులు
కురులుచక్కగాడీర్తురునీకును కొండరుభామినులు
కోరికలో నీపాదములొత్తురు కొండరుభామినులు
గురుతుగయరవిరిసరులు కట్టుదురు కొండరుభామినులు
కురిమిమీరగ వంకాయొత్తురు కొండరుభామినులు
చండనమునుమైసలదగనుందురు కొండరుభామినులు
మండవసమునుగనుగొనుచుందురు కొండరుభామినులు
గొవ్వగబోజనమజ్జనమిడుదురు కొండరుభామినులు
గువ్వగనయవార్నవములొనర్తురు కొండరుభామినులు
బ్రతుగలయింతులనేకులనీవడ భక్తిసలుపువాగా
నిక్కముగానీకొలుపునవుండ నీరజముఖులంత
చక్కదనంబునదివిజకాలిలను ధిక్కరింపగలరు
అట్టివాడుబహుమందినుండరుల కధిపుడవై నివు
రట్టుకోర్చిసయిరంధ్రినీగోరుట రాజధర్మమేనా
అనఘుడనిచవుదానినిగోరుట అప్రదిష్టగాద
వనజాక్షుగుధేనువగిహగియా వరికిమెచ్చుటరిది!

న! అనురస అప్యయకుల దెస ననాదరంబుచేసి నచ్చరి మలిం
బాచి కీచకుం దీట్లనియె.

కథ.

విసవమ్మా రాకొలుపుననుండే పనితలుగాదిపుడూ
అనిమిషనాథులగొల్చెడి తరుణి జనములలోనయినా
మానినిమణిసయిరంధికి దిటవగుమాని లేదమ్మా
దానివయ్యారము దానిసోగను అలదాని చక్కదనమూ
దానివేషమును దానివిలాసము దానిమాటమృగువు
దానిసమాసము ధరణిలో లేదనుమాట నిజము
అట్టిదానితో గూడక నేనిపు డెట్టులోర్వగలను
గట్టిగ నాచెలియనునాకడ కీట్టులంతువమ్మా!

ప! కావున నాయెలనాగ నేగి యుపాయంబున నయిన నన్నుం
జేర్చవయితివేని కందర్ప జ్వరంబుననే మృతిపొందుట నిక్కంబుగన విని
నుదేష్ట యిట్లనియె.

గ! ఆయురైశ్వర్య కీర్తుల నవహరించు | పరగనతి సంగరిము ధర్మ
పదమునందు | బరగువారేని పగహరింపగనియు | దెలియ నేముది దుర్వి
చేకనుగుడ!

కథ.

అదియుగాక యీనెలత ప్రశిద్ధంబైనవతివ్రతరా
సదములమతిసై రంధ్రినాడు ప్రియునకుయమాసవతిరా
గద్దమాటలువాడనేరదు ముద్దురాలుగదరా
ముద్దుగుమ్మనావద్దనుండు నేనుద్ధులెరుంగదురా
యీనలినాక్షికిను త్రమగుణములు నెన్నతరముగాదు
వన్నుగా నేవురుగంధర్వులు తనభర్తలనుచుచెల్పే
యీవరాక్రమమువారిసాహసము వారిబహుబలము
వారిచరితములుచెల్పగప్రాణము లాడుచుండునాకు
వావక్కల్పొకభృంసనకవిధముల నోర్చిననుచునాహి
హాక్కనాడిటు చెల్పగవిస్మయ మొందితిదోద
విన్నాడునాకన్నమునయిచదు కన్నుమూలేబడదూ
యన్నయినమీ బావగారు నన్నేచునునోయనుచు
వెయ్యివిధంబులనిమెనుగాచుక నే మరకుండుతానా

నేయ్యముమీరగయిమ్మదిరాక్షిని నేలుచుంటినిప్పుడు
యీలలనామగిరిమీది మోహమిక చాలుచాలునాకు
చాలాదుఃఖము మేలుగాదు యిది సౌఖ్యమేమిలేదు
ధరను భేరుగిరి శ్రీగోపాలుని మరువదునయిరంద్రి
కరుణతోడ భగవంతుడు యీమెను గాంచియుండునటరా!

చ॥ అనినుభేష్ట వచనంబులు విని సహింహనోరకమదన తిగ్రశ్రుత్వా
గోసోద్దీప్తితమాననుండనుగోలె నప్పాపాత్ముండు నుదేష్టతో నిట్లనియె॥

తరుణిమణిసీ వెన్ని చెప్పినను తిరుగదునామననూ
గరుమతివై నాతో వెన్నోగురుతులం జెప్పెదనూ
బుద్ధెలు చెప్పటమానుమిక ప్రొద్దుపోయెనాకు
వృక్షగోరితో నాదుకార్య సంసిద్ధిచేయవమ్మా
వలుకులురోటికీ సయిరంద్రి నీయిటు బలిమిసంపవమ్మ
అనుచుధయిర్యమునసింహబలుడు లానతికయమున లేది
జడలుకంకుడులేననిజసోదరి చరణములకునొరగి
యున్నగనుంగొనివిరటుని భామినిచిన్నబుచ్చుకోని
యున్నవిధంబులబోధించిన వినకున్నాడనివగను
భావముతోయిటుబల్కదొడగెను భామివిధయిర్యమున
అరలవాచ్చెడ అవదచయముల కన్నిటికినియోర్చి
ఈ వెడమాటవదలకున్నవా డేవిధముననయినా
చావునిక్కమని తోచుచున్నది చపలాత్కునికీపుడూ
అతిమనోహరు నేవిధమయినా హతముచేతురాని
అతిశీఘ్రముగా మన్నధువేదన కై నబుచ్చువాడే
బుద్ధికర్తానుసారణమనుసామ్యము సిద్ధమామెనిప్పుడు
బుద్ధిహీనునకు యెన్ని జెప్పినా సార్థకమేలేదు
అనియావిధమున తలచుచునట్లును తనగర్హునియొట్టి
ననితారత్నము నిజసహృదరిని కనుగొనిభేదమునా
కన్నులబాష్పకణంబులురాలగ సన్నుతాంగిబలిక
మన్ననతోనేనంతెచెప్పిన మానవైతినిపూ
నప్పటికెయ్యదొప్రాప్తమగునోమన కేమిచెలియనగుచు
తప్పుకనీనిజమందిరమునకూ తల్లిపొమ్మనిపూ

సంతసమలరగనమ్మము యేమికోరంతలేడు
యింతిసికొనగూర్చిబంపుటది యెంతటివనిగనుకా
జల్లరినంబుభామకుయేదో సదుపాయముజెప్పి
కల్లునవంబునసంపెదనింతె వల్లమంచిదికనూ
సుభముగల్గిసికోర్కెలన్నియు సఫలమాయనికను
అభిమతకేలియొనర్చుముయికనే యనుమానములేదు
విహితమొనర్చుముసయిరంధ్రకిబహు వేడుకలలరగనూ
మహినిధేనుగిరిశ్రీకోపాలుని మహిమయట్లుగలదో!

వ! అనియిట్లుకలిసినను దేవ్వులుకువినివరమానందహృదియైబడియు
నిజమందిరంబునకుజని సీహాబలుండవ్వుమా!

ప్రమదమునొందుచునెవ్వజనంబులు గమనించకురాను
రమణియ్యంబగుమందిరముక్కరమ్మముగావింగి
చెన్నుమీరగనంతరాళమున చిత్తరువ్రాంబించి
వన్నీటనుఅలికించిమంచి వంచవన్నముగ్గుదీర్చి
దావీరశాఖలనరంగుబంగరు సీరునినడుడిపించి
శ్రీరంజల్లగగృహమునచ్చల తోరణములుగట్టి
అందితంబుగా చవికలచాందిరి మంచమువేయించి
కాంచనమయమగుకటుదుకూలపు పచ్చడముపరచి
తరుణినిభంబగుహంసతూలిక తల్పముబరిపించి
మేల్ శాల్యబరిపించియరలగడ మెత్తనవేయంగి
మల్లెలు ముల్లెలుసన్నజాజాని కొల్లగదెప్పించి
సలలితంబుగాపానుష్ఠమీడను చక్కగబరిపించి
హేమనిర్మలంబైనగుల్మము దోమతెరలుదాల్చి
కామితంత్రువైకిచకుడవ్వుగు ప్రేమమీరగాను
తియ్యనిపిల్చునిటారికోర్వనని శయ్యనమాడజేరి
అయ్యలనాగనుమనమునదలచుచు నారాటంబునను
చిత్తరికలుడొకతక్కునుకుండక చవలితిసొంగుచును
వత్తుద్వారమునందుజూచుచును చిత్తరవడలేదురనిధిలేచి
యచటనిలచినైరంధ్రయువచ్చై బాటలుజూచుచును
పాటగంధిని గానలేకతడ భాటునతిరుగుచును

అంగనమణిసాగమప్రదేవతగ నాత్మను కలచుచును
దొంగచందనమున ప్రాసతిరాకకు తొంగి తొంగిచూచి
పాపచిత్తుడగుహరిబాండ్లప్పుడు కలిపించదాడగ
తావమగ్గలంబాయధేనుగిరి గోపాలునిమహిమ॥

స॥ అంతఃపరమంబు పాపంబుననుగిరి విరళగళంబుననుగిరి
లాడియగు నయిరంధ్రీ తనచెంతకురాకున్న గని చింతాక్రాంతుడయి ని
జాంతర్గంబున నిట్లని విరళింబు

రాగం - హిందుస్తాన - ఆదితాళం

పైరంగిరాదేమిసేతు - కోరిదాని కైదునాతు॥ పై॥ పాగిసాక్షి
తడవు సేయకారణమె తెలియఁబయితి - మారుడుచలమెత్తినను, లారుమా
గుజేసెనయ్యా॥ పై॥ తప్పుగళ పింఛననివొప్పు స్వదాయకా-యప్పుగా
రుదాసిబిలచి చెప్పెనొ లేదాయేమన్నదొ॥ పై॥ సాటముగనన్ను ని గాఢిం
చి మోదమున రాకయున్న నేనుదాని చింతకుచేయకమాన॥ సామదండోపా
యమున భామను సాధింతుగాని ధీమనుగ భేనుజైల ధాముకన్ద వశినివి
గును॥ పైరంగి॥

స॥ మరియునాకిచ కాధాముగుమోహంధ కారమగ్నంబు నుగలప
ద్రనుజేరి యిట్లనివిరళింబు॥

కథ.

ఇందువదనయిపుడిందుదోచిన పగదమవునునాకు
నుందరధనననుమందలించి తే కోర్కెదీగునాకు
కనులుయిచ్చియిదిజూడనమృత కలశిమబ్బునాకు
తనివీరకాగలిచిజే తాకుమూరునాకు
గబ్బిగుబ్బులనుబట్టుటనగపద లబ్ధిపట్టునాకు
గొప్పకీర్తిడదెబ్బది నుటచే యెబ్బవయిదినాకు
కాలికామణికినాపై మోహము చాంగలమకలగు
యేలరాక తానుండును యీక్షణ మే తెంచుటతెలియ
నిన్నడిగానన్నిప్పుడు పై మాటన్నదితరలాక్షి
నున్నగనాపై భ్రమసియున్నదని యెన్నవచ్చుదానిక
చక్కనివాడనటంచు దానిమది చక్కకలచియుండ
నిక్కముగానయిరంధ్రీకినాపై ముక్కువగలదపుడు

అంగనామణిగొయోగ్యురాలువను సంగలెరుంగనట
 పరువులేదునీవరిగి వేగమున నుంగొనిరమ్మిపుడు
 ధరనుభేనువగిరిహరియొకలడిక వెరవనేలగమ్మ!

ప! అనిమజ్జయు పెక్కు భంగులప్రార్థించినంగని పాంచాలరాజునం
 కవలనచిత్తంబున యింకాయుమ్మతోడ పెదనేపు పెనగంజనదని కాంచ
 నభీష్మగంబుగైకొని రాజమందిరంబు వెలువడియెనప్పుడూ!

క థ.

వనిబడిబంగరుకలసముజేకొని పాంచాలరసయా
 వినయముతోడనురాజహజారము నేటవడినజనువేల
 అవ్రకకునంబులుదోచెను మనమునకనుమానంబుగను
 కువలయునేత్రికిభీతినించెను గుండెగుభిల్లనగా
 పడతికికడువడిదేహము గడగడవడక సాగునపుడు
 నడువబోలెకాళ్ళాడకజడమతి నడుగులులేదబడియే
 వలదుచన్నుగవకన్నులతోయపు వరదనుదడివగను
 హరిసీవాలకడుఁఖమొండెనపు దార్పిగలేంబునను
 కనులసాంపునదలచియుహనువున తర్జనితగ జేర్చి
 లేసబోలాదలపోయునుద్రాపతి లేలనుము - హరిసీవ
 అడరోవ్తంబునునొక్కుచు అకసమీక్షించి
 విధిక్రమమోదెలియదనుచుమది వెలవలపోయెను
 ధర్మజభీమార్జునమాద్రేయుల తప్పకభ్యానించి
 దుర్మదాంధుడగుగీచకుడాడిన దుర్వాస్తలుడలచి
 మచ్చమహీపతిరాణిని ౧౨ డమదిరమాదెప్పునుట
 మచ్చకంటియగుపాంచాలాసుత నునఁబునచింతిం
 గెల్లనుగాతవలమ్మునిజూటకు జేవిసన్నుతించి
 కల్లునపంబునబంపుచున్నదని కంపమొందినిలచి
 గోరివల్ల భునిభారతీశ్వరునికమలమనోహరుని
 వేరువేరుగనుతించి వేరుగనికమీలేకలరటంచూ
 మున్నుకాచితివినన్ను భేనుగిరి మురారియందునిలచి
 బున్మొరిగినసతిద్రాపతిలానపుడున్న తేరగుమాని

ప॥ యిట్లు పాంచాలిని నుండుడలదిధేర్వంబులంబునూ ప్రియ
నియాడ వలయునని యొకనిమిషమాత్రం బచ్చటనిలిచి యామలయ
నెల్ల నవరత్నకంకణాలంకృతంబులయి కంకణస్వానంబు లెగియ ముకుళ
తాంకర హిరణ్మయకలశం నుజంబులు పాలభాగంబులం ధరించినబూ
భాగంబువుల కీంద్రప్రభావముగల సందభావరింకవటము నలెనూ॥

మత్తకోకిల॥ పన్నతాంశ త్రిలోకములను ప్రసన్న దైవశిఖానునవ
స్మగ్ధ ప్రియోవరాధి భక్తిజనచింతామణి॥ సన్నిహితులకెంత దు
రదంకనామహారాగి॥ వన్నెధేవన శేఖరంబుల స్మరణభాను॥

మ॥ పనుజేయు ప్రభావముం గల భవ్యసుందర గాత్రమా॥ పల
రాయమడీయ్యమున తోయనయ్యపవిత్రమా॥ తవిలినిష్కుధింప నెంతటి
దానలోకపవిత్రమా॥ అవని ధేనుగిరి నీవెలయు మురారిపక్షిణ సత్రమా॥

ప॥ యిట్లు మంగగజయాన తదేసిప్యత్ చదలు మానికంబుచుహృ
దయంబు వలక నినియాపిదు సుంహుబునినగలంబు పుండరింగునేనని
సంమయంబునా॥

౨౩

పాంచాలచేయ భక్తివిష్ణుల దైవసామ్రాజ్యము
అభయమాచ్చి కంలేయకుంబెని ననిందువాడై
అతిబలాహుడగి కాశుని పొక్కుని యతిరక్షము పగలచి
అతినారక్షణమునర్చిరమ్మమును గూర్జరమునంకితనూ
లంకల కాశున పగిగు దెంచి కావహుచముదాచ్చి
అంతరిక్ష మూర్ధంగులజలములు గ్రహకాకుం
పాంచాలసుత వెంటపంజివం దెంచిరక్కనులు
చలచలా మహరిబంచినదై త్యుని వాడయగుచాచు
యివ్వధమున ధృతధాత్మజ కీచకునింటికిజనువేళ
నవ్వుచు వాడతిరయమున లెడుగు సరిగిలిట్టులచయె
కొమ్మారమ్మనాడు కేళికాగృహముగలంగొనుము
యిమ్మహిలోకముంచిన ధోరము నెవరికై పోదా
గోడల కేనిన పల్కుటద్దములు వాడగలంగు మా
చిత్రమైన నానీతిబంధవముల దిశ్యుల నాడు
నేత్రోత్సవమోతుచున్నది నెలతిరో నాగృహము

మృగమదగంధపుతావి ఘుమ్మరని ముంచుకొన్నదనుచు
చిగురు విల్లునడిచింబున బారికి దగగొని హరిబలుడు
అది దిగి పాటున లోపలరమ్మని మంచలించదొడగె
అందుకు ద్రావతినిబ్బరించి కామాంధునిసొడరించి
మహినిధిగిరి శ్రీశోపాని మనమునధ్యానించి
తహానిహ జెందుచు పాంచాలనది అనయయిట్టులనియె

వ॥ ఓయన్నానానంట కోరమాలిన నానికెం శ్రృంగారభనంబు
లచిన్నెలన్నియుజూపించిన ధంక మేమియెక్క మననికలగా కర్మంబునామ
న్నా సర్వలక్షణంపన్నా॥

కావ్య - మధ్యమావతి - ఆదితాళం

కల్లు దెమ్మనిబంపెను - నచినహానరి - కల్లు దెమ్మనిబంపెను
కల్లుదెమ్మనినర్చు బంపెన కల్లుగాదీమాటవిమా - పల్లవాధిరిమచ్చధరనే
వల్ల భునియిల్లానీకట॥ క॥ భూపవర్షని పెకంత్పమ తీర్చసురనిపోవలెనె
దానికిరాచుయె మదిరగోయుము నాచనికినేవెల్లవలెనికనావడితితడువై న
నాపయిగోచరించు శీఘ్రముగజని॥క॥ న్యాయము వర్ణమున ధేనుగిరి
శౌరిని బాయనొల్ల విమారునా శాయగిన పయలు సుదేష్టజీసి మేలగుచు
నున్నదానరు - మాయ తంత్రమునెగుగ వెంకట రాయవరకునిసాక్షి
గార॥ క॥

వ॥ అని కీదకుం పిట్టసియె

కథ

కర్పరగంధిరొ చారుల సేతులు గిరిగనాడనూ
మెప్పుగమందిర సుదేష్టకుబంపెనె శంత్రపైనిపుడు
మెల్ల సుగంధినింపొంగగ నీవుల్లద్రావగినవె
యుక్క సంభవుని కేళ వమత్కృతలెల్ల ప్రహింసుటకు
పొంచి యుపాకగల్గె లేయు సెరయు రలాక్షి
పంచ ధిల్లునడిచింబుజల్లువారిందు నన్ను సరి
పంచము గాకాకీ పంతులు దేలిందు రాచన
ప్రాకటంబుగా నన్నువిండనిభావించినీవే
నాకురాంతులు నీవనజేయ బోడపంపెనె
కాకలవాణిరొయస్వరియంబునమార్కొన్నజయించెదు
నీశైధేనుగిరిహరినయిన పిలిచియొరగలమా

న అప్పుడు సింధురనైరి విక్రముండు గండగజగమనపై కలిన
మోహంధకారంబునం బడి రందెత్తినగతి విలపించుచు మారునివిరుల
నారాచపరంపరుల తాముమార్చి దేహస్సారికింబు కప్పి హంసశూలికా
తల్పంబుమీదికి పాంచాలినిం బట్టుకొనినం చూచి సూర్యుం డం
రాక్షసుం డన్మిశాకాకాంక్షై సింహబలు వక్త్రమున పడనైచె శిష్యమ
యంబున

౬ ఛ

అట్టిసమయమున పాంచాలికిల్ యంగడిల దాటి
రట్టుకూర్చిని రాజమాగ్గమున బట్టిబోవుచుం .
నెట్టనయిలబడి లేచికిచకుండు మట్టిదు పచుక విద
దిట్టరితనమున కిగ్గమందిమది నిట్టున సమలక
బట్టుగనన్న బడతన్ని వైచిలగు బట్టుననుపదిగో
వట్టిదిగాది యిట్టియాడదిక పుట్టబోదుదీక
తేట తెరవుగా వకలి పట్టరా దెట్టులెనగాని
లిట్టికొట్టి నాధించి కాలునై ట్టి దానిదెచ్చి
రట్టుకూర్చి దేరబట్టకన్న నేజెట్టినిగ ఎచుచు
మిట్టిపా'బు'తో సింహవిక్రముడు రెట్టింపున నెఱి
సరభసమున హరి మనకరిమీదిక చంగలించి న్న
వరగభీముడా భారకీలమున బట్టులమునగిది
కూరపక్షి నాకాశాననొడయగ తారస్యైభాతి
ఘోరిశుక్ల మృగసూపు నేయగ పేరుమెత్తుక
భూచక్రమై మనదైత్యుడు మరసతి నొడువపోవుగని
కీచకాధముడు కృష్ణవేణుక ని గనిసి నగుగుపట్టి
సంతముతో పురరాజవీధిలో బట్టరాగజూచి
అంతల క్రూపది బోగునవగచుచు మిశభయంబున
అంతరంగమున భేషచగిరి హరి కభిముత జేయుచు
నింతిగమనపాంచాలి కీచకుని తగ వనిట్టుచును

న ఇట్లు నీచాత్మకుండైన కీచకుండు రాజవిధిజనంబులు చూచెద
రని సిగ్గులేక యుడిసిపట్టవచ్చిన పాంచాలి చిక్కున నిట్లనెయె.

రాగం - హిందుస్తాని - మేరా - ఆదితాళం

భీభీష్మరాటరి ఔరా - మేపుండరకోరారా-క్రూరా-అహంకార||
 భీ|| తెగువానాతోయేమీవాదు - వెంటతగులూటమరియాదకాదు - నీవు
 మగువాతో - జగడామాడగచూచి మొగవాటు నగరా తగురా సగరా
 కీదారా|| భీ|| ధేనువై లమురారి కుణమానినాడా ననుజేరి నీవుమానాభి
 మానము పానాడికనుగొనగ నాతోవాదా|| భీభీ||

౪ ఇట్లు - ట్టన - చకుం శి ట్లనియె

కి థి

ఇట్లుమాచుచు పల్లికపించిన పుట్ల కేమి భారము
 యిట్లుపాల సన జేసినావు నిన్నెట్లువిడుతు నిపుడు
 రంతులేల నాగొంతుపయిన పంతమిడువనింకా
 ఎంతమాత్రమింక భయములేదు నిన్నె త్తిబోయెదా
 అంతరిక్షమున కేగిన నీవిపు డబినిజొచ్చిననూ
 కాంతరంబున కేగిన నిన్నొక ఘడియబట్టెదనూ
 బలవంతంబున నిన్ను నెను దెరబట్టవిడుతునట్టె
 అరియించుదు నె సింహవిక్రముడు నొటెరుంగవటపె
 యితియె సుపరియెనుచు మది నెంచినావుతగు
 గుర్రాత్మిని విడిచి పట్టె నామూతిమీనమేనా
 కటామన్నధిబాణబాలముల కెల్లువోర్తునచుచూ
 నిట్టూర్పులు సుగుడించుచు హరిబలు డట్టహాసముననూ
 ప్రజ్ఞలునులుదు పంహవిక్రముడు హర్రొంబున
 ఆజ్ఞజేసి నతడొడసిపట్ట జననట్టినమయముననూ
 దంపిగ మనదూకింపగ కనుగొని తత్సమయంబునను
 అంతరిక్షగోచరడగు రాక్షసు డద్భుతకోపమున
 రోమ్ములుంగలతన్ని కీచకుడు యమ్ములవడవైచె
 మమ్మునయంబడిలేచి కీచకుడు దిమ్ముమండగ
 అప్పుడు ద్రావడి విప్రలాభమున నమితభయంబునను
 యిప్పుడిక్కడ వుండరాదును తెప్పన దావెడలె
 తడయగ నీసభామంటపము దాపుచేరరాగ
 కడువేగంబున లెచి కీచకుడు గ్రక్కున చనుదెంచి
 సభామంటపము గదియగ నేగు పాంచాలివెంటనంట
 నచివులు గిరుగ నుచుండవాడెలి నాహసమునడాసి

మంకజముఖ తిలబట్టితిగిచితా బట్టు కావ్రమునను
 కొంకుడొంకు కొనరించక లేకను కూల ద్రోచి యిల
 ద్రుపదాత్మజ సంరక్షకుండునగు తపసునికింకితాడు
 కుపదాత్మజగు కీచకాధముని కుంభినిబడవైచె
 గోచరింపగి దానివెంటబడి సాచిహరి బలుము
 విసుప్రదేశియురు నెంగిగిముందే లేచి నిలచి ఖలు
 సాంచాలసుతి చలమాసి భంగిపా నన కలపోస్తి
 బుంచితిముగి తనకిమరికన్నుల కచ్చెరువందుచుచు
 మనమునవిస్మయమంది కచకుడు పినిలోనిట్లనియె
 ననితనన్నుచి పిన్నుచున్నదిని మనమున నెంచిలిని
 భామినికృత్య మటంచునిజముగి భావింపరాదు
 యేమిచోగ్యము యేమహత్వము యేమిటనాగింపు
 యేమిమంత్రపాది యేమంత్రము యేమి తెలియరాదు
 యేమరుపాలున తగులుతన్నులకు కరిగినశల్యములు
 క్షీతిలోమున్న య సయ్యుధములు కేసిజయించిలె
 అతిబలాఘ్నిల సమాక్ష్మినియా హవమంగి జయించిలె
 నయెన్నడై ననిటునంటిపాటినే నెరుగినదియుగాక
 నన్నెల పూలగి ద్రోయువాడు నాకి నెలబడనేని
 హరిడుప్రమదగణంబులతో నెదిరింపనతనిజయించె
 శిరఃసాధేనుగరిహరిమాక్ష్మిన్న సరకు నెయనిపుడు

ప|| యిట్లుకీచకుండు నడుకుతప్పిన మహాభుజగంబు చంపింబున నిట్టూ
 ర్పులునిగుడనిట్టలంబగుకొంబు వెల్లునమల్లగొనుచుండె నయ్యనసరంబు||

క థ

అనిలనంపిండు ధర్మతనూభవు డాస్థానంబుననూ
 జననాథులకిడుండి కీచకుని నాహసంబుచూచి
 సాంచాలాపరిభవంబునకు భావంబుగలిగి
 మంచినమయమిదిగాదనిమనమున మగ్నతనొందుచుచు
 విశితనొందుచుకొంతసేపునకువీరావేశమునా
 పవనతనుభవుడొప్పుచుండెనా ప్రళయగుద్రుడనగ
 అవనితకాశము తాళముగొట్టగ నప్పళించుపగి

తివికిలదిడులబట్టి పెంతులకు తారసిల్లినట్టు
 పిక్కుగ పేడంబుదులొకా గ్రుక్కగద్రావమూనినట్లు
 దిక్కులు నాలుగు లక్క శౌటికలు శెచ్చివేగమునకు
 ఒక్కజంబుగ పిసికొండములు చక్కజేయుచుగిరి
 జగములన్నియరచేత్తనిల్పియు నిగుడనచంగము
 అగిశెరిమొసట్రహ్మాండ బొండమును గులవేయు
 నిలయంబుతేతాగ్నులొక్కటై వెలసినచంగము
 జలజనంభవు ప్రాయస్కన్యవల్ల కొల్వొత్తరించె
 పిడిసటినాచిదనంబున శింభునికింపిమంట పగిడి
 గడిముడలస్సెగితింబున మం . . . యొకలు విజృంభించి
 మోసెడినచంగమాంభయంకిరా గూరమూర్తి దాల్చి
 ధీరతికొనెంత సభలో తేడరిల్లనట్లు
 లమితభీకారుడగుచుతా నిలతనూధపుడు
 రమణిమణిపాంచాలద్రోయు నిరాధముననుచుగాచి
 కొమ్మవికారముగనుగొని గనుగని కోపాటొముస
 మ్మరాంతకిండ్లపుడుకీచకుని గిటడంపనిలచె
 మత్స్యమహీపతి మనలొవాడన మనమునఁగలపొసి
 ఆచెగువులోంన్న భూరుహము నప్పొడి వీక్షించి
 యాసనంబువల్లటల్ల పృకోడిచు డన్ననుగనుగొనకి
 మాసకధర్మజుడనిలనంకిన నీమహిమలన్ని దెలసి
 కనులతోవారించుచు మనకిది కాలము కాదనుచు
 పన్నుగకొలుగు దలియొండగ సగితులదెలుపుచు
 కలవరమెల్లగి దలియనిట్లని పలికెధర్మజుండు
 నలలుడయెటకవృక్షము చూచెనవింటకట్టియలకు
 ఫలభూజంబులనయిన నీవికిబ్రతుకనియ్యవటార
 బలియుడవలెఈవృక్షములన్ని పాటుజేతువలరా
 కట్టియలకుఫలశాఖలుకల్గిన చెట్టునువిరచెదవా
 ఇటువంటివాడుంటెధరలో బుట్టపుభూజములు
 అనియావిధమునగూడి వచనములనయ్యజాతవైరి
 వినిసంపుడు ధేనునగరిశౌరిని మనమునధ్యానించి

వ॥ ఇట్లు ద్రావతిభంగపాలునకు కోపోద్దీప్తితమానముండై పాపచిత్తుండగు కీచకుని యేవుమాచం గలంచుట గనిపించి ధర్మతనయుండు మర్కంబుగావారింపిన ధర్మంబునకుఁజట్టునడి అజ్ఞాతనాపంబునకు వెరచి నిట్టూర్పులునిగుడించుచు దాగుణ చిత్తుండై మూల సూరిండ్పారకుం నానమయంబునా॥

౪౪

పాంశుభూవిభుని కోపం భూపతి విని యిచ్చుచులేచి
అండజగామినివీడివెండ్రుక బుండగచుట్టుచును
లలితసరాగముగప్పినననమృదు లధివిధంబుననను
కలికి దేహమునధరణిపరాగము గప్పించుట్టముగా
చంపకమునవ సారభమెనను గాంబునకాస్తవ మే
చంపకగంగికిముక్కుగోళ్ళు శంఖులపొగిలవీచె
యోయజములకడమంచుబిందువు దొరికి మిగిలదోష
ఆయెలనాగకుకున్న బాష్ప కణంబులు దొడగె
అంపమయినపూర్వేందునిపై గల గందుచందముననూ
యిందునిచేరెడుసుందరి నెమ్ముగమందు సెరిపకుగూ
సర్వలోకజనవంశ్యమైన పాంచాలివీచకునిచే
దుర్వారంబగుభంగపాలునకు దుఃఖముకొందుచును
ఆవిరాటుపతిసభకుజేరగ నుగ్గురెంచినిలచి
యివ్వధిమంతయు దెల్పెదననితాగి నిట్టులనుచుబల్కె
అటనాదు పూర్వాకృతకర్మము యెదురంచుచున్న
సలధర్మముల నేర్చిబహుబల సహసముగల్గి
శ్రేష్ఠమైన యశులశాస్త్ర శాస్త్రములు జేయంబులుగల్గి
శిష్టగ్రంథముదుష్టనిగ్రహము జేయ నేర్పగల్గి
పన్నుగదుర్గమ ప్రతిభటమర్తను ప్రబవులనగణిం
యన్నిటగల్గెల పెంధర్వాగివు లేవునుత్పత్తిలు
తొలగక నాడుతలంపులలోపర మెలుగుచున్నవాడు
పొలపుమీరగనన్నొకయావన గోరియకుండగాచి
నేడుసింహబలుడగడచేయు నాశాడతలపరైరి
చూచిచూడనటులూర్కమింటనా గోచరులై నారు

నీచుడుచకుండదెదుబడ ద్రోసినామనియు
 పరిభవమొందికి నెట్లునతింతును బ్రతుకుదురిలలోను
 వతివ్రతధర్మము తమిఁకున్నవి ప్రాపకాలమునకు
 గదియించు నిరాగణచేయును శీతినాథోత్తముడు
 వోసహులుగారిమనభావోపకృష్టనిగాని
 పాపపుణ్య మెరిగిన ముల్కు నొల్లరియిది
 కుచ్చితుడిచి నుభంగి పెట్టగానిచ్చులవిడిచిగాచి
 అచ్చెగుచందుచు నీనభవారలు మెచ్చుమన్నవా
 యేమిరాజ్యమిది యేమిధర్మమిది యేమిదొరతనంబు
 యేముజనులుయితడేమి గాజనరుడేమి కీర్తిపగులు
 నామొరలిపుడే వీరాలకింతుర నరసలిరాజ్యమును
 యమరసాక్షుడు ధేనునరిహరి తానేకలడ నలడ॥

న॥ అనినక్కాణించి మళ్ళపక్షిగాంచి చింతింపుచుమరియిట్లనియె॥

కా॥ ౧-జంగనూతి - ౨-తాళిము

ధర్మమిదేనా ధామణవల్లభ దుర్బుదుశిలా దొమ్మిరాగా॥ ౬॥ ఖలుడు
 జేసినవని కలిగివేటివ్యగ సూకువదేహిభలిభగగావ॥ ౭॥ రంశులతోన రాజ
 బజారులోనింతగనన్ని వాకించెరుయార్వగ॥ ౮॥ క్రూరులుసన్నిలకూర్చిద్రో
 చినావారకవానినడచినవేమి॥ ౯॥ దెనువాగేతుకుదీపలబ్రాహ్మణులు మానిని
 వెంకటాచల మాన్యనిగానగ॥ ౧౦॥

౧॥ పాతకుడుకేచకులను సుభంగి పెట్టురిసిబాంధివుడచ నీనాత్మ గంచి
 అప్రమత్తునికానూంకి సమర సకుం కంశితుని జేయవై విధిగ ర కినాథా॥

౨॥ యిట్లుపలికి పాంశాలితనంబున మహికాంతున బల్కుటకుచితం
 బుగాదుచపలచిత్తుంకగుకీచకుండు మత్స్యరాజ్యంబున కగ్రశేష్టుండు కా
 జోలు నతడసాద్యుండని యెవ్వరుగూచియూరకున్న వారనిశంబిన్ద్రాపగి
 నిలుకకుండ నట్టియెడ॥

కథ.

పాంశాలిగను సుభంగుండమని పరిగవిరగడచుడు

సంచాననబలనంతుని గనుకొని పటారొద్దంబునను

దీమసమున దండింపగసత్వము రేమిజేసియతడు

యేరుగోచక మనమునచింతిల యింతిగపుమాచి
 చల్లనిమాటలకోపముడిపి యికచనుమనిచెప్పగనూ
 నలలితంబుగా సింహబులును తననడచుంబున కీగ
 అనమయంబున సభికులైరజగులద్భుతమొంగుచుగ
 దోషకారిగుగు కీచకాధమున దూషింపుజేయుచుగ
 పాత్రివ్రతసైరంద్రనింతగ బాధపెట్టినాడు
 పాశకునకు యిక బాధలక్ష్మనుని పల్కిరిగమలొన
 యింతసంపనతి దానియగుటకీ హేతువనుచువాగు
 యింతగిండునుకుమారి యిట్లుజూడేశమగువాగు
 అశివకల్పిసిరినిచ్చిచాల విదినుచు మగుగువాగు
 దేవియవేక్ష నింతవచ్చెనని బావించెటిచాల
 గుజగుజలూ యి కీచకుడెంతో కుజ సమయగువాగు
 నిజముగా నెవంబు గుట్టి కీచకుడీల్గు ననెడునాగు
 ద్రువ రాజమణిభంగపాలుని దుఃఖమందెప్రజలు
 యిప్పు చలపయి భేదనగిహరి కృతలేకగువాగు॥

నా! అని యిట్లుఅనేకమునేకవిధంబుల కీచకునిందింపుచు సాంచాల
 నాధుభావంబునకు విగుణుడున్న సమయంబున ధర్మజాండాభ కేశవతో
 లిట్లనియె

గాగం - కాంభో - అటతాళ -

చాల్ చాలుగోపోనే సైరంద్రనిమలాచిచాలసంతోషించిరి॥ గాల్చా
 శాపించుచు గాజనభికుల విరగనలచనసంబున నా గానచ్చి విందు॥ చా॥
 కలచడు కీచకుడాని తలవట్టిదిగి చీవడిబుడమి బడకోయగిలకంటియివుడిం
 దు కలవారంబుగాచి నలతానిట్లలయించనీతిగాననినాకె॥ చా॥ రమణీకా
 నీమనోరమణునిగితిజూచి యునితక్రోదేశులై సమయముగాగని సందేహిం
 చిరి యేమొకమలాక్షవారికటినోక్తులాడె॥ చా॥ తరలాక్షిపలకాంత
 పుగుషులలో చేరితగుదుమాట్లాడునో మర్యాదకాదునీ దొరసానింటికిపోవే
 ధరను భేదగిరి మురహుడైన మెచ్చునా॥ చా॥

నా! అనియిటువలెకైన ధర్మనంకనివలుకుల విని సైరంద్రయచ్చట
 కలకయెద్దియనియుం బలుకంకలంచిచూచి మరియు సతండ్రిట్లనియె

క॥ అధికప్రసంగమైనీ! చదివునకడనటన సల్పునటుదిరిగెదనా! పృథి
 వీప్రవ్రతనై । సదనమునకు లక్షవకజనవనజడలాక్ష్మ॥

న॥ అనినసాభిప్రాయంబుగా పాంచాలి యిట్లనియె॥

• క థ

భూదేవో తృమనీగ్రహించిన బుద్ధిశాలినయ్య
 నాదుమనోహరులధిక ప్రసంగులు న్నాట్యమాడువాగు
 నటులభార్యనముయాటపాటలతో నటననల్పనలనా
 దిటపుగ నానాలోకజనుల దేవినైతినేను
 పదుగురున్న యెడకేగుదెంచక భయములేదునాకు
 మనదైత్యాదులమాచినిమనకి మంచిచెడ్డలేను
 నిక్కముదెల్పెననాహృగయేశుని మిక్కిలిజూడఁజులు
 పెక్కుజూగులనతికి గునతన మెక్కడ గలనము
 పెద్దవారలటులాచరించిరో పిన్నలారిలల్లె
 కద్దనిచేతుగుకానననేటికి కంకుబొట్లగాను
 అనియిటాదెప్పుచు పాండవేయనతి యచ్చటగుఁగాసి
 జననతి నతిజకగుగు వేళలన మనముననిట్లనియె
 పనికిమాలినేనింక వగచినసలిత మేమిగులదు
 బనిబడిగూవిధమంశమత్స్య భార్యయొనర్చినది
 నూయలాడినతమ్మునింతనయ్య మధిరముదానివలెను
 మాయజేసిపోపొమ్మనిబం పెను మంచిదానివలెను
 యెంతనీచురాలెంతవృద్ధురాలెంతకఠింకరాలు
 యెంతక్రూరాలెంతద్రోహురాలెంతమూర్ఖరాలు
 యెంతచెప్పినాదెంకచూడవే దెంతతంత్రవాది
 యెంతకట్టిదిది యెంతదిట్టిది యెంతకంఠాని
 యెంతకపటిదిది యెంతలోభియిది యెంతదుష్టురాలు
 యెంతకై నది సాహసురాలవె యెంతకై నజాలా
 నెట్లనగోముఖవ్యాఘ్రమటందుగు యిట్టిదికాబోలు
 మంచమహాకలుషాత్మురాలుయిది పాపమనకనమ్ము
 మంచితనంబున నింతజేసినని మించినభైరముతో
 పాంచాలిపైగయచేకన్నుల భాష్పముఁబొత్తుచును
 అంచితముగా నలినాక్షిత్రొట్టిల్లుచు నంగముదూలగను
 త్రాగతప్పి తడమాటునయుల్లము తల్లడమొందగను

రాణివాసమున జేరిమహీపతి రాణిపాలుకరిగె
 చింతమిక్కిటంబయితన యాపదిచెప్పజాలకున్న
 యింతినిగనూచువిరటునిసతతో యేమియుదోచక
 పరువుచక్కిదనియెంచి లేచి సంభ్రమము పున్నుకొని
 గరువచందిముననొప్పుచు తానేగలయెగుగినిగో
 కలువకింటిసయిరంధ్రనిగిని జ్ఞాఘ్రిముగి మిప్పులంచి
 వెలుగువెరయక బంగిను భేష్ట యిలల మిగులు బల్కె
 బాలికామ-శిష్యులు నీదేహము దూలగున్నదేమి
 కలికరో మనధరనివరాము గిప్పియున్నదేము
 వన్నెదరిగినెరుకులు చిక్కవడి వున్న హతువేలు
 కలవరమిక్కయిది యేమికారణము తెలియలక వచ్చు
 కలుమాత్ములునీ కేమిమికారము లెగు జేసినా
 దిట్టతనంబుననట్టిదీ లెక్క - ట్టివేముబలులు
 పొట్టికొవ్వ నణగించివధించెన నట్టిదురాత్ముల
 నాహనులయినా చంపుదునొప్పుదు సంజయంబు లేదు
 బాహుబలాధిపులయిన గొననే భంగివరతునమ్మ
 అకటాధేనునా గెసునాజ్ఞ యేమనగవచ్చునయ్యో॥

వ ఇ తైరంగెల్ల నాకెగురించెప్పుమనిన సుదేష్టయజచి పాంచాలి
 యిట్లనియె

తరునిరొయేమియిదిసకలము నెరిగయుయెగుగినిచందమున
 అరమరలేటిక నన్ను దెల్పుమని యడగుచున్నావు
 అన్నిదెలిసి నన్నడన నే ముచువిన్నవించె
 సన్నతాంగి వి మయినాదెల్పెన నావధానముగ
 మదవతివయనీవపుడుకీచకుని మందిరమున కేగి
 మందిరముదెమ్మనిజెప్పగ నేజని మద్యంబోయుమనగా
 మదముననరు జేరబట్టివచ్చిన మదగజారిబలుడు
 కదసివట్టగా వచ్చిన నేనీ కలుకావమునను
 పాపచిత్తునటు దూలగిద్రోచియిక పరువునక్కదినుచు
 రాపుకొర్వనని విరాట్రాజుసభ బాపుజేరబోగ
 అన్నచూడనా వెంటనంటితా నతిరయమునదాక

నన్నువీధిలో నన్నుబట్టుకొని తన్నినాడుఖలుడు
యేమిసేతునిక నాదుపరిభవము గెంతనివినరింతు
సామజయానరొ మాటలోనిక సార్థకమేమమ్మ
కాలముకొలదియె ధేనువగిరిహరి కనుణయేమిజేసె
బాలకమనిరో యింతటియిడుముల పాలదానవైతి

ప॥ అనినవిని సుధేష్ఠ యిట్లనియె.

ఉ॥ భేదముక్కుమీక్షణమె కీచకుసంశ్చితుజేసి నీకుసా॥ మానమున
ర్కుసేననిచయంబున కేకయరాజపుత్రియు॥ త్యాగరన్నత్తితోసమ నయం
బొనరించిన నయ్యసంబంధం॥ వాదినీపూనిపాండు తి గల్గభయాలయ
ముచేసి యిట్లనియె॥

ప॥ వోభూపాలసుందరి నీవు కి వద్దివితె మానసురాంబునై పరితాప
మొండనెల చన్నాపని కొందించిన పాపాత్ముండగు కీచకుని నూచిమాచి
టకునాచులగు గలభిద్యోతేపుగలది నీవు వేర పడవని కేగిన పీనిభయ
భాగిని యగుదు సుధేష్ఠ యిట్లనియె.

అథాన రాగం - అలతాళం.

మానిసినిరొనామనివి గైకొనవమ్మా సై రంధ్రీ - మానమున
చింతాచూని మన్నించుముసైరంధ్రీ॥మా॥ఘంతుల సీమనోహరణ గంధర్వ
రాజులు సైరంధ్రీక జలఘాత్తు బదికపరాక్రమ వంతులు సైరంధ్రీఅట్టివా
రిత నీదు రెట్టెల్లవిచ పించు సైరంధ్రీ॥మా॥దిట్టణమునమాంట్టముంచకు
మమ్మాసైరంధ్రీ॥గట్టిచేసేపతులరభ సమంతయువింపెసైరంధ్రీ॥సింహబలు
బట్టి చీల్చి వేసెనరమ్మా సైరంధ్రీ పడలిరొమశ్చభూపలికేమి మోసము
సైరంధ్రీ॥పిడువాకామచ్చుని యిడుముల పడదురొసైరంధ్రీ పురజన
ములనేమి పరిభావపరతురొ సైరంధ్రీ యిదిమీది ధేనుసై కేసుని సాక్షి
గసైరంధ్రీ॥సకలవిధములనిన్న సంతక్షణమునేతు సైరంధ్రీ॥ మునువకనీవ
తులక గలెల్వితవేన సైరంధ్రీ తరుణిరొ వెంకటాదాన వరదునితోడ॥
సైరంధ్రీ॥

గీ॥ ౬ మృనామస్వగైకొ సీకోసముడిగా గైచిభుజయింపనీకమ్మ లెమ్మ
వే॥ వసంతరోహిణి లల్లివంటిదాన॥ ఇంతపంతమాధేయవాదీశునాజ్ఞ॥

ప॥ అని యివ్వినంబు సుధేష్ఠయు నెలతనుదామున సుదాకరముఖ
యగు సయిరంధ్రీ అనేకవిధంబులనాదరించియు వగపుదీర్చనలవిగాకవిచ్చ
లవిడికుచ్చితాత్ముడగు కీచకునిదిట్టుచు సైరంధ్రీ భంగపాటునకు పిచ్చలెం
చి అచెలియలూరకుండెరంతా॥

క థ

అంతరంగమున తిడువరిభవము లంతయుదలనోరి
యెంతజేసినని దుఃఖమునొందును కుంతికోడలబ్రహ్మ
తడయక లేచిన తడచాటున పడకయిల్లు జేరి
ఏడిచెడితల్పము పై బడిద్రావణి నడకక నునున
శంకతోకన్నలు జలముల చెవుల లంకులనిండగ న
పంకజపాణియు రంబుమోదుకొను సులక రేమనదు
మశ్వమహిపతి మరిదియున్నడి మహినిగూలున నుచు
మశ్వకంఠివిల పించుచునపుడొక నిర్భయింబు జేసి
పావకన్నుడుగ కీచకాధముని పట్టిపధించుటకు
ఈ పదునాలుగు భువనంబులలో నెన్ను నెదురులేను
భీమనే పడతి భీమబంధుని భీకరుడనివిందు
ఆచుహసత్పాడు కీచకాధముని హతిముచేయగలడు
తామనమేటికి తడయక నెజసి భిమునిపురికిల్ప
కామాంధుండగు సంహవిక్రముని భూమినిపడగాల్చి
రన్నమారుత నూజనిబంపుగ రంతులేలనయచు
కింబుకంటి పాంచాలరాజనుత తనమదినిటునల్ప
ఆ సమయంబున గ్రాహతీపరిభవ మంగనూచివగచి
ఈ సరసీసహస్రేత్ర భంగపాటెలు జూతునయచు
సరసిజటుత్రుడు పశ్చిమధరాని ధరముమగుజేను
పరగగ ఏకటి వెలగొనియెనత బందురంబుగాక
ధాత్రీతలమున జారచోరనిశి రాత్రినమయమాయె
అట్టివేళకవుం లేదుకుంబిసి యతిరయమునలేచి
గట్టుగతమమై ధూళికిడిగొని కురులచక్కజేసి
ధౌతవ మున కట్టుకించుకిము ధాతుమెలయదొడగ
పేతువగల నుచు నచ్చట బసెయు యితగ లెగుగకుండ
కంటకుడగుమ్మగ రాజవిక్రముని కానినిపురికయప
నొంటియైననప రాత్రీవేళతాప వంటయిల్లు జేరి
తరుణిరత్నము గ్రాహతీభిముని తల్పమునోనిలికి
గునుతనముగ నిదురించెటికనువడి కొడుకునుపాడగాంచి

వేసటనొందిమయి వంచిమోములు మునుకుదీసివైచి
 జలహవానేత్ర సమీరనంననని బిలచితెమ్మటంచు
 యేడిత్రోవనే నెట్టుబోదునని యిట్టులనుచుబలికె
 నాదుభంగపాటల్లగుచుంగొని మోచముతోనీవు
 నిద్దురబోవు చున్నవాడవిక యేమిచేయుదాన
 ఆదురాత్ముకుడు నన్నునిన్నితా సంశయమునుచించె
 తప్పకతననిజ నదినమునకుడని నొప్పుగానే ఖిముని
 అట్టిరాజసుతి నిట్టులయిలనని అవమానముకొంత
 నాగతిజూడగ ఎదుగురిలోపల నీవుబాటగుకోంత
 ఆగడముగనను యీడ్చితప్పునని యాదరమదికొంత
 దిట్టతనంబు కొట్టినతిపులు తప్పుకొనుటకొంత
 ఎప్పటివలె నన్నువాడు అతిదూరమెప్పుగోబోడు
 అఖిలదుఃఖముల బరలుడు నేనిపుడగుడు జెందుచుండ
 సుఖముగనీవును శియ్యనలొరలుచు సఖుడవై నాపు
 సన్ననభలో నుకచకుడు దిన్నిననమయమునా
 ఖమ్మడివగునీ వలెకొద్రంబున గునిసినసమయమునా
 అన్నగామకను నన్ను 'జేసి వలదన్నమాత్రమున
 అన్నరాజముని దండింతుజేయుట లన్నిమరచినీవు
 అంతటనన్ను సీరాసరంబుగా నాత్మనెంచినావు
 పంతుగించినయ మూలికెక్కట యింతగుట్టుతనము
 ఇంతకునాదు పరాక్రమకర్మము ఇట్టులగుటజేసి
 అంతరాత్ముడగు ధేనువాగేసుని కయినకరుణలేదు

న॥ అని యివ్వీధింబున మందసంభాషణముల సంబోధింపుచున్న
 పాంచాలపాని స్పర్శనంబున వృకోకగుమేల్కొని నీ వెవ్వరనపుడు నేన
 య్యన సమ్మానిని యెంగడింగి యాజ్ఞ నేనికాకలంచి కుంతసుతుమధ్య
 మందు తన మనంబునా

క॥ నీచుడగు కీచకాధిముడు । డీడ్చెతిలంబట్టిదిగిచి యిలమీకబడి ।

ద్రోచిన రిభవమును శో । జెచ్చగవచ్చనిపును తోయజవనా॥

శ థ.

మానసిమణిరొ వినవేయెన్నడు రానిదాననీవు

యీనిశీధినమయంబుని నిచ్చట కేలవచ్చినావు
 పల్లెటిలుచు నిరుబూడగనామది పల్లెడించదొణనె
 తెల్లముగ నీనచ్చిన కార్యము దెలియబల్కుమబల
 అనిఈవిధమున నడిగిచూచుత తనయుని ఏక్షించి
 వినుమని జెప్పదొడంగెగ్రదాపది వినయవిధేయముగా
 అనిలతనయనీనన్ని దెలిసి నన్నడిగిన ఫలమేమి
 ననిబడినాచే చివరయంచని భాగ్యంబులిగెనెనా
 తేజవడంగ వున్నగున్నములు దెల్పెననిమనగా
 పాటలగంధికిమత్స్యపహీపలే భార్య మొక్కుటకు
 అవుడుమత్స్యభావగుని మరిదితాచచ్చట కేతెంచి
 చపలాత్సుకనగు నేడిదిట్టగాతలయెత్తుకవాని
 చిగురువిల్తునడిచంబులు బారికిచిక్కి యోర్వలేక
 కీచకుడవ్వుడు యక్కుగారితో యోచి నొకటి
 వాచవి నెవము నమ్మబంబునుని నాంజనిన పింప
 మదనలి మస్యమహీపతి ననిమధిరము తెమ్మనగా
 అదియేనిజంబుని కీచకునింటికి ఎరిగినచుగాంచి
 బలవంతంబున నమ్మవాడు చేరబట్టగిరాగజూచి
 తొలగినోచి నేమరకమత్స్యపతితోనువుజేరగాగ
 నెంటునెకీచకుడగుగుదెంచి చనునంటగించిత్స
 మట్టిలోనపొర్లించిఈడ్చినది గంటివనిలతనయా
 సంగోచింపక కీచకుండిటు సమనంటమొనరించి
 యింకయేమిగల యిట్టిదుగాత్తుని యేకృతమున నా
 హతముజేసినాకభయమొసంగుము క్షీతినాధునితనయా
 ప్రతివదీర్చగ నిచ్చుజేడిని ప్రస్తుతించినాడు
 నభలోనాదుబరాభవమంతము బాలగచుంగొనుచు
 ఇధరిపు బలడవు కీచకాధము యేబణగించుటకు
 వెరవుదీర్చగ నాకయినా కరుణలేకపోయె
 తరుణిభంగపాటంతయు కనుగొని ధర్మతమాభవుడు
 యెట్లునహించెను ఏధిలోకులనతి రట్లుపాలుగాగా
 చుట్టుపన్నప్రజలంగరదేమని మాట్లాడరయిరి

కాంతేయాగ్రజ యింద్రనందనుడు కవలవాసుని పుష్ప
పంథముతో రక్షింపలేకయును బల్కుకనేమిటికి

కాలముగానని దాగియుండరిది నేనట్టిదురాశ్శకుని

క్రూరకర్మనవకారిని ద్రోహినికుటిలినదుర్బుధుని

ధాగుణిలోనవక్తీర్తివని నమాంకానికామకుని

పరసతి పరధనమవహరించగల పాపినికుత్పితుని

పరులనునిండెలొనర్చుచు బ్రతికెడిపరశుకిరాతకుని

కూచుచు నేనికనిర్వహింపవని తోచెనునామదికి

క్రిచకాకముహతముతేయుమి క యోచనలేమిటికి

చక్కగముక సింహానికముని జంపనైతివేని

నిక్కముగా నురిబెట్టకనయినా నీశ్శ్రవణియైనా

నవలకనాభి విషమునె నా వహ్నిచేతనయినా

సకవడిగారడముచేతనైనా నేయాషధమనయినా

నజముగ నేనికమునుదొరగుదు నీపామునానా

గఽ బిజగా కలుషాశ్శుడు నన్నిలుచీకాకుపరచినాను

ఎంతవేడినాగు పల్కరిదియేలుభేమసేనా

ఇంతపరిభవము నొందింపగల నేనెట్లునిర్వహింతు

ఇకనీనగరజనంబులు నవ్వక నేకృతముననుండు

అకట ధేనువగిరిగోపాలని కయినకలధగాట

ప॥ అయిల్లు విలపించుచున్న ద్రావణి గాంచిమనంబునకరుణయు
క్రోధావేషంబు ముప్పిగుగొనుచుండి వెలవెలబోవుచు చిరునవ్వునవ్విభీమ
సేనుండిట్లనియె

రాగం-జంబుగూటి-అదిరాశం

తరుణీమనకదితరుణముగానని యొకవలెయీలత్వరపడుటదిమేలా॥
త॥ లంపటకోర్పునని లావువాడవని తెంబ్రకీచకం జంపమంటివిగాని॥త॥పా
టిగాదురాయని పాండవాగ్రజుని మాటచచ్చినా వానగీటడగించనే॥ త॥
కులయనేత్రివి కుగూడగారణమును వివశితనొందునొందుచునూ వేరవునూ॥
త॥ ధరయధేనుగిరి ధాముడై హరికరుణ లేకసరిభోదిగానారాదెమరితరు॥

ప॥ వోమవానిన్నడుగడుపరటనవిగతపుణ్యుండగు మృగరాజవిక్రముం
డు తెగుటకుమిగులవగల బొగలవలదుమాటలుబాటింపకవిద్యువుమనిగంధవ

జాత్యజండయి యిందువదన దెండంబునకుండువానందలంచి ముందసంభా
షణంబుల నిట్లనియె. శతక.

వివరమెరుంగగ జెల్పెదనినునే విన్న తెరంగాశటి
చవనునీవాంచకు లోబడిమును నైయ్యూరియ నడుకన్యా
తామునుయిదుముల బడ్డవిధంబును ధానునికే తెలుసు
రామునితోడ సరస్సహసమున రాక్షసకృత్యమున
యేమియుదోచగ వరితపించండి భూమిరినయమున్నూ
గొనకొనికుంభము వలనోజిక్కియు యారదుర్ధనములో
వనిబడిలోవహుద్రయునలజుడు పాగుగారెమున్న
సలరాజేంద్రుని మౌకాసలకు సరుగుజెందియందు
యిలనునుహాద్యుత దుర్దశవారధి యీన లేచెదమముగి
అట్టివారు వడిరానికష్టములు ననుభవించియోర్చి
వట్టుగధరలోకీర్తి నొంది సాభాగ్యవతులుగారె
ద్రావతివినునీ పటులసాహసముల లొందిరింతమాని
అవదనోర్చిన నిజముగ సంపద లనుభవించగలరూ
యిలగలధేనునగేసునినిర్మల గలిగినపుడు బాగా
ఖలులుదుర్మగులనందరిననుపుడు కాలునిపురమునకూ

నా వోచంద్రయాన మున్ను నిన్ను వ్యభిచారివిధంబున సభామం
టంబునకీర్చి అభాసుచేసిన దుర్యోధనదుశ్శాసన కర్త శకుని సయింధవ
వ్రముఖంబుగ దుష్టలోకంబును స్పష్టంబుగా కాలాదిష్టాతయగు అంతకుని
పుటభేదనంబుకనుపును సంతకు మదీయాంతరంగంబు చింతాభరణం
బున నవమానమండమగ్నంబును సయివేగిరవమచున్నయది ధృతరాష్ట్ర
లకు కారణంబుజ్ఞాతవాసంబది భంగంబగునని హరిబలుని బరిమాధ్యుటకు
సంశయించితి కాలోచితంబగు నొక్కసమపాయంబుగలదు చెలిపెదమను
మని పాంచాలిలో భీమసేనుండు మాయు నిట్లనియె.

రాగం - ముఖారి - అటకాళము

గూలదన్నద చూడవేకీదకాధమునినిని బాలగ నేనిన్ను జోలువేళ
ముదాల్చి మాలిపాద పుతేరుమా పాలిరిరానీపు యేలయూచలమింక నేని
పాలదాననటంబిలిదియు బాలికామణివాని నాటక శాలలో కటునోడితె
చ్చినినిని అంగనమణినినె సంగరములవాని పొంగనిగించెదను సంగతి
గాను రంగుగనజ్జాలమునె భంగమునులేకుండ నటంబునరుంగబడితిని
తకు తెవ్వరువినుంగ నేసినదయిట్లుకేసెదోపి యింక! సంశయమిలనిపుడా

సింహబలునిమక్కానగించెదను మగువరసీవుజంక నూధర భేనుగిరిపురికారి
నే నేనమ్మియుండవల వెంట చలమాత్యకవితునంతిరముగొనియాడితిఁను
మొకూల!

వ. కరువలికొమరుం డిట్లుపలుకగ విని తరుణీమణియగు పాంచాలి
ధరణివరనందవడెదంబున పరమానందమునొందుచు మందస్థితనుండర
వదనారవిందయై సందేహించక తొండరబడి మాదభాగ్యుండగు గంధగ
జ్వాలి విక్రమాగిరందెడించిన నుండరాతలంబున బడగూల్పుమని వడిమిడి
యడుగులు కొరగినకడివ లేలెన్నని తడయఁ భీనుసేనుం డిట్లనియె!

గీ. పాటలాడనినమింక మాటలేలదిక్వలెంబుననినేర్పు లేటకడ
గదర్చఁగాండునికేచకు తోడిలేమ్ము భేనుగిరికారికరుణచే నేనుద్రుంతు!

వ! ఇట్లుకలిగిన నవధరంబున ద్రువదరాజనుతకరిభవంబునకుదు,
ఖమునకుగలిగి అవరిమితంబుగావేడి నట్టార్పులు అబ్బిబాడమెననగ పాం
చాలనుతనాదరించగా ప్రాక్షితిమోదమున అంచితంబుగాకుండుమనుచు
నవధరించెననగ తరునినగపుగని నిదరఁజొవుగని తారలన్నివిరిసె కథ.

గరితకన్నతమ్మిసోబగడంగననికమలముచెల్వారె కామ్మనుమీర
కుహాన్యముచేయటకోర్వబాలమనెచు తమ్ములమీదికి తుమ్మెదమూక
లజమ్మిరేగెననగ | యంతిద్రవువలికిదింగిదీర్పజని ధావ్వంతమనెడుకన్య |
కాంతుకొచ్చినగలేదిగురాంతడమంతటజేసెననగ | ప్రవిమతలగు చక్రివా
కములభాగ్యరాసియనగ | త్రిభు, నలక్ష్మి కిలనగృహములగలదీవక శ్రియన
గ | క్రభుడనెంత డెపుడెగరవేయు పూలబంతి మ మునగ | భువివెలంగన
వసారమెత్తుడు పూర్వమహీ ద్రుమానయ | నవనిగానుడియించి ధవళకు
చులనక్రకాశించె | ఆనమయంబున భీమాద్రుద్రావతి యచ్చటబాసి
వాసిగతనుకుసిరిగిరిభేనునాగేతునిమదిదలచి!

వ! ఇట్లు సూర్యోదయంబుగట నమయకరిణీయంబులు వేగిరంబు
ననడలి చిడిముడిపటను సింహబలుండపుడూ! కథ

నట్టుడ కూలాలంబునములు నీటుగగట్టిసింహబలుగు | నట్టనక
లగిరిటముశిరమున బెట్టిమోడమననూ | తొలగిరిమరుపును బోలగ
దొడిగను కల్కి తురాయొకటి | బిలుకుతాళములగట్టి బిగించెను
కులులక్రబలగును | తారచంద్రహారాదులు శిరమునధీరితొవలచి |
తాలించునవరిత్నదొకాటపు నాడుకలనుదొడగి | కడవడినిట్లునలం
కృతుడునై కరిరకబలుడు | తడయకలేదియు దుగ్ధదాత్తజ్వాలెదగి
లిసది త్రమునచక్కెరవిల్లునకరకుంజరడిక్కితల్లడిలుచుఅక్కగారిసాధాం

తరింబునకు చక్కగ జనుచెంది అక్కడనక్కడజూచుచు చావతి నొక్కడ బాడగాంచిటక్కులాడియిదియొక్కలెనాచై జిక్కినట్లులై లె । నిక్కముగా నాయీనుధిరివాగ లెక్కడదని జెరచు । మక్కువతో యామోని కాటుబడ నొక్కి విడచెననుచు । చక్కెరబొమ్మనుబట్లగ సమయము దెక్కదానటంచు । గ్రుక్కలుమిగుచుసింహవిక్రముకు మిక్కిలిమోహమున । యక్కడనుండి యనకాత్తురాయనినలు దిక్కులుజూచుచును దిక్కులువానికితోడ కిచకుడ క్కిడుండువేలా । తిరిగిమీటి సాంచాలభూపరుని దనకువానిజూచి । భద్ర నమిదేని తీమునిమాటలు దలచి యిందువదన । కుచ్చితాత్ముడగు కిచ కాధమునిగోంపటులతోచ । అచ్చట తాననిచేయువిధంబున అటుముటు దిరుగుచును । విచ్చలవిడిగా దనుగోకిచకు డచ్చెరువగుచును । వచ్చని ల్లునదీదంబున వారికి పిచ్చులించగాను । పప్పువమీదను ఇస్సితోయేమో ముచ్చటాడననగా । ఎచ్చుగగుల్లుచులేని నయ్యారము దెచ్చుగతరలాక్షి మచ్చికతో నలుగె త్తియొకరుతో మాటాడనిభితి । పెచ్చరయ్యెగిలి వ ల్లుకులై కిచకుడనింగనుచు । హేలావతికననడక చన్ద్రాదారులెరుగ నట్టి కొమ్మ । కాలిమెట్టెలొం డొంటిదిగియు ఘల్లునమ్రోగించే । నాతి వడంబులు తద్దిరుధియన నటనమాడిదొడగె । గీతమువలె మాటాడుచుడ టైను చేతులుతొళముగ । వడతియొడిలును విరుచుకొనుచు వేడపాటలు పాడుచును । కడువడి దొడ్డకుచెంబుల భరముననడుముచు ద్రిపురుచు । మానినిచుడిపాం సో త్తరీయముచు విరానతోలగించి । లేనివికారముదె చ్చుటకుల్లుచులే నివ్రుసప్పుచూను । వానిచెంతకింతోత జేరదనివాసకన్ను లార్చి । చానవానితో కలుగు చిన్నగనిసరగున కీచకుడు తద్దయమునమున ద్రువదరాజుని తరహా నూహించి ముద్దుగుమ్మ రాచుండునచాలా మో హమొందుననుచు । కమ్మవిల్తునిశరములచారికి సొమ్ముసిల్లువాడు దిందు రమంతయుదెలిసిచునంబు యుమ్మలికముగదరా । ద్రువదరాజునత నపుడు కనుగొని తొండరవడుపాటునను । చిరుల చిత్తుడిగు కీచకాధముడు దాని కినిట్లనియె । కాంతామణి మునుగాని నెంటి కలహనూయెమనకు । వంక గింది కొనరింతికినవహారంతులు జేసితివి । దంతిగమనసీపాదాబ్జులులు ని రంతరమును దెలిసి । అంతరంగమున సంభవమలర ననంతిసౌఖ్య ముల తో స్వాంతజాతీలిలా భ్రాంతిదీరినను గాంచుననుచుయంటి । యంత నూత్రమనుమంతకరుణలేదేమిసేమువాడ । వింతలాడి నీవింతలైనవా తం తు బాగదెలిసి । కుంతమానముది భ్రాంతిగలిగినను కాంతునిగా తేలికంతు నికంత మడంచినన్ను దయకాంచిలే నీకిప్పుడు । అంతులేనిసౌభాగ్య మిచ్చ గల దెలిసి దెచ్చెదనూ । ఈనగరంబున మీననులెల్లను నినివదాసీలు ।

తానకొ యీధరయానవవతి నుతులేనిను గొలిచెదను । అట్టతొనముననీ
పునన్ను చే వట్టిసట్టులైతెవట్టపురాణిగనిన్ను గొలుతురిదిగట్టిమాటనమ్ము
భావనీదవులకెల్ల ధవుడనై వరనువరిగినాను తూరవద్యుడను మేరుధీరుడ
ను తూరుడనేకొమ్మనానీయనియారావ్వుమునాడుని తారముగా డటన ।
తూరిమిలోడుల విరటుడు రాజనిమేరు పేరుమాత్రమేను । యెల్ల రాజ్యభ
రంబు నాడగుట తెల్లమరుంగవటవల్లవపాణిర్ నిన్నటికృత్యము వల్లచె
లియలేదా । ఇందునిజాననసభలో నినునీడ్చి తన్నునపుడు అందరుండియి
దిసిరిగాదనుచు మడలించిరిటనే । మందగమన నామాటకేదురులేవెందు
కు యీభ్రమలూ । మలయుచు నందరు తమలోతామ మన్ననుయిదిగా
ని తలలుయెత్తి ననుజాడగవెరచితి తలిరుబోణివినచె । వతియులునీవతు
లేవురుగలరని భయపెడితివినన్ను । కలభగమన నాబారిమాక్కొనిగలగ
లేనిప్రియులు । యంతటివారో నీమనోహరులేమోపనియుంటి । యంతగన
ను నెదిరించినందు కాయెంతుబాగచెలిసి । కర్పూరగంధిర్ వతులవాడక
డ గంటనింకమీదా తొప్పుగనన్నిటు గూడకున్ననీ గొప్పదక్కడికను చె
ప్పినట్టువిని వచ్చితివట్టపు తుప్పగనేరెదను । వప్పనమాటకు బలాత్కార
ముగ కొప్పుబట్టియీడ్చి తిప్పలుతెట్టగ మాననికనా నివ్వదిద్దముగను ।
తప్పదనుచు మృగరాజనిక్రముడు దర్పమువృలేది । వనిబడిజంకకనచ్చి
నగనుగొని పాండునుతుల భార్యమనమున మారుతనూనుడు బల్కిన మె
ర్కమునూహించి యిందువదన చిరునవ్వునవ్వుచును మందహాసమునను ।
సందియ మేమో ద్రోచినటుల భయపెడిన చందమున । అంతరంగము
న సింహబలునకిది యంత్యకాలమనుచు అంతరాత్ముడగు భేనునాగేశుని
ఆత్మను డలసాసి ।

వి అప్పుడాచకలచిత్తుండా క్రామిరమోహనేశంబున ద్రువద రాజ
నందనం గొగలించవచ్చినం గని కవటంబున కిట్లనియె ।

రాగం - యదుకులకాంభోజ - అదిరాళము.

అటాడించేసి వటులానే ఈరాత్రినాటకశాలకురారానమ్ముకోరా
నీధిలోజనమంత పాటుకూరతున్నపూటనూగనుళించి । పొద్దుపోయిననేళ
రారా । నమ్ము । పుత్రర మొదలగు నుత్తమకన్యలు పుత్రగీతములభ్యసించి
జాకేలేంచి అంజారియిండ్లలో నత్తుగాభుజించి నిత్తునిదురపోయి గాత్రా
రుచనిశీదిరా । నమ్ము । ముందుగా నేనాట్యమందరమునకేగి యందురాన
తించుతోందారవడకానీపందాముగానీక్షితియందుమోదామునకందర్పశే
ళి । రానమ్ముసంకోచమేలనేనింకానీదాననయిరరామిచటసల్యకంకామానీ
భేనుకై లేకుగొనియాడివెంకటాచలామూర్త్యవినుతినిసాక్షిగా । రానమ్ము

౪౧ ముద్దయలకు నాట్యంబు గఱపునట్టి ముద్దయలే నేతెంచిముద్దులు మురియునట్టి పూలపాన్పునందపుడలదీర్చి కొంతసేపులచ్చటయూడెకప్రాద్దుబోయి జనులంతా నిదురసలుపు సమయంబున గ్రక్కునలేది సద్దుతా యొకచనుడెందిన మధురపానంబుజేసి మదనకదనంబున హృదయా నురంజనంబాదన సంతాపంబుబీర్చుకొని సుతుష్టాంత రంగుడవయి సంతసంబున చెలంగువాడయివగుడు నిమ్మాట వడలక నీవొక్కరుండవా చక్కటి జరుగుజేరమని వక్కున నవ్వినచేత్తెర బొమ్ముగనియిదిసికుడక్కగదా యని మిక్కుటంబగు సంతోషంబున గ్రక్కున కీచకుండెట్లనియె.

౪౨ సంతసంతాపె నీమాటనరసిజాక్షి! యంతప్రాద్దుకుడయవచ్చు యింతిసికు! యిష్టయగునట్టివీరయ్యలేమవచ్చి! మరునిబోరిజుం చెడమధుర వాని!

౪౩ వోగజరాజవదన నేదురజనీసమయంబున ప్రజలు తృప్తిజెందిన పీడన నిజముగావచ్చెడ నచ్చటమచ్చికతోయిండు వెచ్చరిక చేయుచుయిది నిశ్చయంబైనదా యని కుచ్చిరాత్ముండగు కీచకుండు తన నిజమందిరంబునకుం జని తడనంతరంతా.

క థ.

బామామణిపాంచాల రాజనుర బీముని రాకడకరిగిప్రేమతోయి ట్లనివల్క దొడంగనుసామీరినిజూచి! వీరవర్యుని నాడుకొరతను తీర్చ వచ్చినాను! వారనీడు కొరతదీర్చుదుక మాదిరవగతనయా! తప్పుకనీవిక సూతునింద్యము తడవు శాయకవినా! అబలు దీట్లనివల్కదొడంగను అని లతనూభవుడూ! పాటలాడరి కనుమాట లేమిటికీపావని కీచకుని! పాటింకు గ నిలగూల్చె జనికనేవేటుగనుం గొనుము! నన్నయిడుగ వలదన్నిటికీ నే నన్న ప్రతినదీతు! అనీచుడునేడాడిన ముచ్చట లన్ని చెల్పుచుబలా! అచ్చు రువండుచునన్న నీవుననిమెచ్చునట్లుజేతు! చెచ్చెర చెల్పుచుటన్నజూచి పాంచాలి యిట్టులనియె! వనసతనూభవనేను సుధేష్టకు వసులు జేయుజే శ! సవరణగానరుడెంచి కీచకుడు చక్కగ ననుపిలిచి! మిక్కువతీర్చి ముటంచనగావిని మెట్టుతనంబుననూ! చుక్కములోవల పులుగుచండమా గ జక్కితి నేసికు! యక్కడబోన నుపాయములేదిక వెక్కసవడనేలా! చక్కగ యిష్టముదీర్చుకొనుమునను సంగసమునగూడి! రాత్రికినాటకాల లకురమ్మని రాజసమునబలుక! ఆత్రేవడుచు వాడలులన వచ్చెడ నమను నమ్మమెచ్చి! నిక్కముగదాయని పలువిధములనిలచినిలచియిడిగి! గ్రక్కు పన నరిగెనురాత్రికిని జనుకంటిరవబలుడూ! వాడుమాటలునాటక కాలకు

వచ్చెదనని బలికి వేడుకగా జనుడెంచినపిమ్మట వేగమెఱలేచి । మనము నభేనువ కొండమురాజునిమరువకడలచుచునూ । నినుచేరగవచ్చితి నింతయు నిక్కమనిలరనయా ।

ప॥ అనిన భీమ సీనుం డిట్లనియె ।

సీ॥ కామ్మరో నేమాటనమ్మి కీచకుడురాజనుడెంచు మాటలున ర్థమై తె పులివాతబడివీడు బోవుసాళాని నేదిదిపించిపుచ్చగావింపలాసి । చె లగవహ్నిని బడుశలభంబు చండమే కదవడినాకునాబారిబడితె । పిల్లికి జక్కిచ పీకిముసామ్యముగదా ఆక్కటిలుడు నాకుజక్కనేని ।

గీ॥ డిట్టరయివాడునాచేతనట్టుబడినాఫణముకట్టినమందుకంఠగదిగాదా దూరమన వాడునాకంటడోచనేని । కాకమును బట్టుసాళువ కరణిగాదా ।

ప॥ ఓనారీమణిఆకూరాత్తుండునాబారిబడినే వీడారునిరజంభయి హఠ్యాదులడ్డగించినను పుమామనోహరుండు ప్రమథగణాబులు సన్ననిల లలుపారావారంబులింగినన పుమామనోహరుండుప్రమథగణాబులు చన్న అనురేంద్రాదిదివిజలుమూర్కొన్ననునిలువరించికలుమాత్మ్యదగుకలభారివి క్రములిరలయిభంబాలియింపెదనుగానివిడునాపడతియని సమీరనందన్తు కల్కిన ప్రమోదంబునొందుచుపాంచాలిసంచలినిజస్వాంతమొలుట్లనియె ।

కథ.

ఓకగల్గితేయూపని జేయుము భూపాలునితనయా । యేపుమారిముసచూ పులుచూచితె యాపడగల్గినను । ద్రావడియింతకు దెచ్చననుచుననితప్పగ బలుకుదురూ । బాకరానియాగూడవర్తనకు భంగముగల్గినను । నిక్కము గానీయన్నయితమ్ములునిందెయొనర్చెదరూ । చిక్కియుతాలిలిగించుటకంటే చనియెక్కిరించినమేలూ । ముందువెనుక యోచించిచేయునుటు తోంద రకడవలదు । మందరధరుడగుభేనునాగేశుమహిమయెట్లుగలదో ।

ప॥ అనివలికిన ద్రుపదార్జున గమంగొనుచుండ సురరి మిలెంబుగా యొడలు విజృంభించిచిపులంబగు పల్ల సరచికుశిలస్వాంతుడగుకీచకాధముం డిప్పుడు నాచారి నిల్చనేని నిమిషమూత్రంబున సమయింపజేసిన మయ భంగంబెగాకుండు నటుచంపనోపుదు నయినను యారాత్రికివానిం గూ ల్పుట నిశ్చయంబనిదెల్పి మారుతార్థజాండు మహాననగృహంబున శీలెం చె రదనంతరంబా ।

కథ.

పారిబలుడప్పుడా పాండునుకోడలి యుండలిమోహమునికరితావంబు నజాగలుచుమనము కరుగనిదుఃఖమున । కరితనంబులను వంచనచేయువరు గునజనుడెంచియొరు రెరుగనియేకాంతస్థలముననాంటిగగూర్చుండి వెరుగు

వడుచు కందర్పవృత్తిగోచరుడై కీచకుడూ । తెరుగు దోచకనుతనమదిని
 ట్లనివరిత పించదొడగె । వదలక బ్రాహ్మిణిని రుచిరలావణ్యము నొందు
 చును । సదమల మణిమయ భూషణములు వగచక్కగడలపోసి మెత్తవయి
 నలెన్వంగిమాటలు చిత్తంబునడలచి । చిత్తజేశరములనాతి చూపులగుచె
 ప్పి చెప్పివలచి । మదతి పయారము సహజతిథిమించెద లోకగిలించి । మ
 దగజ గామినీదర నపునడ కల్పుహృదయంబున డలచి । కలువిధమల
 యిటుడలచితజేచినీ బ్రతుక జాలననుచు । అలయుచు సాలయుచు నెగడ
 బడుచు నాకష్టముగ ముచుచు । పొలుపగరాత్రి నయినాదానిని నేపాండ
 కుంబనేని చలమున మారుని శరముల భాగిచూపునిజమునాకు । అబలా
 నడయంతగరమ్మని రాకయుండునేమో । ప్రాకటబలులగు దానివతులున
 న్నుకట్టివధించెదరో । ఈ దలి నన్నిట మునుపటివలెనే త్రోచి నెట్లునేమో ।
 లోచలేదు సమరమ్మని నూతిలొ ద్రోయుచున్నదేమో । సరసిజాక్షి నమ్మి
 చివసంబడిదలప నున్నదేమో । మరియుచుమోల్కర రమ్మనినన్నిట మో
 నగించునేమో । హేతువ దెలియది జేయియటలెలపోతలు యేమిటిచి-
 త్తిగ దన్నువరింపనున్న నాశితభానువదన- పాటలగండికి నాపై మక్కువ వ
 ట్టరెరముగాదు - నాటక శాలలోవచ్చి యుంతరి పాటుగననుగూడి - నా
 క్కుగయున్నది యాదిన మాటలు దప్పదురెరలాక్షి - యప్పటికినే ప్రా
 ద్దు గ్రుంకుదాక నెప్పుడుజూచెదను- గడియయు గండయి లోచుయంతని
 గడుపునుకాలమును- కడుమోదముతోసి ధురగానిటలక జేరుటపుడో -
 కలువకంటిదానిని శిగియారగకపుగలింపు టపుడో- అలరుజోడితోమడకా
 శ్రుమరియాద నెవగుటపుడో- అలవిల్తుని హంకారమడచునుగలుచు ట
 పుడోయినను - కలువిధములకలపోయుచుకీచకుడలమట జెందుచును ।
 నిలచిన చోటును స్థిరముగ రినకాల నిలువకదిగగుచును- ఖలుడు కీచకు
 డు వంటశాలకు గ్రక్కన జనుడెంచి- ధరహాళిడియమునమనోవికారము
 మరిమరిదాచనను - సరగునతా భుజియింపనన్నమునైచగాయెనుపుడు ।
 మంచిసీరుదానిండ వాయనకుంచితరుని మహిమ - చొచలొక్షిపై మో
 నా వేళమునచాలగ నిభుడించి- చాలగలేచి మదన జ్వరంబు మూలుచు
 కీచకుడు- బాలామణి ననువరపులవార్ధి నేలద్రోచె నుచు - మానిని వ
 దము సంకటతకతి యాత్రగదోచగను- లోటు నిల్వక వేగను దీగోదా
 న్యవనముజేర సరసీరటంబున చేరెను దేహము చల్లి నడునటంచు - విరుల
 వరాగము కరువలిలీవగవివళిత నొందుచును- మరువిరి శరముల ఛల్లువల
 గొనిమరిమరి నగచుచును- హరిబలుడిచ్చట నిల్వరాదనుచునతిరయమునలే

చి- వేడికోర్కెనని గొప్పభూతము నీడల నిలుచుచును - వాడిచెడగానగ
చుచు చిల్లల జారిగనుంగొనుచు - తుమ్మెద గుంపులు బద్ధిరేగితిలపి
మ్మని గూయగను - కమ్మని విల్లుడుహుమ్మి కరములు గ్రుమ్మగ బెగడిన
ను-రావ్యాకూల పెనుదుచు కోకిల మూకలకూలలాటించి - గాతురకచ
నిత్రులు గులవనముకు రాకయుండననుచు - తరగున తన శృంగార శ్రీధికా
భావనంబున శ్రీ - వరమృదులెల్లయు విదాకిచతురువారకగుయిలేది - అ
టుయిటు జారలుచు కీచకాధముడు ఆరాటంబునను - కులకుంతలిటు
రమ్మని బిలుచుచు కొనిరి ముద్దీయించుచు - హోయబాషియిటు పచ్చశిం
చు మని పొలగి నడిగొనుచు - కాదు బాజవలు మాన్వరమ్మనుచు కవు
గలించుచుచు - కత్తలంబు నడలించుకవాడటు కవుగలించిపోగ.

విత్తబయలుగానుండియు వ్రాపతివత్తరిగానక నూ
కన్నులవిల్లుని వికారమువినయని మనమునదలచుచును
వజ్రసేత్రిసైరంధ్రయేలయిటువచ్చుననాకడను
యిలుడునిల్చిమిహింద్రము మరుగున కేసమయమామ
కమ్మనివిల్లుని నేజయింతునని నమ్మదిమరియగనూ
యిమ్మెయివదికేరంబున వరితానంబున కీచకుడు
అమ్మెల్ల నేనిర్వహించనని విడలుసమయమునను
తమ్మికోలంకులసారసమ్మలొక్కుకమటిముకులిం చె
ఘుమ్మఘుమ్మనుచుఅకుల మొత్తములు గుహలో ప్రవేశించె
దిమ్మరిజకువలంతులలేవగ దివసకరుడుగ్రుం
రాశిరిగృంకగానంధ్యారాగము దోచెనులోకమున
శ్రీచరిమార్గంనాసమయంబును తెంపుమెరసియుండె
చుక్కలన్నియునుతోడతోడతలజూప దొడగనపుడు
అక్కజంబుగామనుపుడించు విలు యెక్కు బెట్టినిలచి
చక్రవాకములయిక్కలు రోయగ సాగునట్టి వేళ
చొక్కముగభూభాగమెల్ల పెంపెక్కినట్టి వేళ
కుక్కుటంబులును గూళ్ళతోజేరెను కోరికలలరగను
వెలదులంతతమయిండ్లలో వివిగులు వెలతి శ్రేణిరవుడు
టాలుపుగ భేదనాగేతునిపాడుచు భజియించినవసులు

వడి అంతవడంబడిబంధురంబగువంధ కారంబున విడలురటపౌరణనంబుల
మనంబులలర సమయంబుగుచుండునట్టి యెడవృకోదరియగు శాంరావిష్ణుకో

ధరునికడకుండుని నమయంబాయ నాట్యశాలకునుగుమనినప్పుడూ
గీ॥ అతడు పెండ్లి కపిలచినయట్లు॥ వివేశహృదయుండ్లై శలచ సేహితముచేసి॥
ద్రువగనందనజూచినాతోసనీవు॥ నల్ల నంతంత నడుగు నమ్మనిన॥

కథ.

అప్పుడుభీముడు వెడలెరుజనముల కగుపడరాకుండా
వొప్పినముగనునూ కర్పగ పడుగుల చుప్పడుచేయగనూ
మెల్ల మెల్లగానడకలునగుచుచు కల్ల రితనముననూ
సలలితంబుగా పాండునికోడలు సాగిపెంటగాగ
వవనతనూజూడ నాట్యమంటునము పరగ చేరబోయి
అవిరళిమగునొక తావునతల్పము నమరిపించియుండు
ద్వాంతగారిగుడ్డకుట్టిమా స్తంభహువమైన
అంతరాళము నందుభీముడను యాజ్ఞ సేయనగును
వగవడివిరటుని వందనలాడెడి నాట్యరంగముననూ
మునముతోనిగువుడు కొంగసేవచ్చుట ముచ్చటాడు గుం
అనిలనందగును బల్కెనహరి యడగుగుదెంచునింక
వనితనీవునా బాహుబలంబున నీ కొరుతుకునీవు
అవతిదూరముననుండుమటంచని యాజ్ఞ సేయనంగిన
ద్రువగతనయయుకమాటున దారయుకొంగిచూగుచున్న
అప్పుడు వృకోకగుతల్పంబున పుగుగునకీచకుడు
జవాబుయు పన్నీరుగంధముగ చాలకమైనాది
సకలాభరణ విహూషితాంగుడై సంతసమలరగ
వికచహృదయుడై కీచకాధముగ వేగిరవాటునా
చాలగమధ్యము ద్రావిసొక్కుచును సోలూచు నిలువెడలె
కాలకర్పగతి గానలేకి గుంటీరవబలుడు
సింగముగుహజొచ్చుమత్తమాతంగముచందమున
సంగి తెలింగగ వాడటునాటక శాలానొచ్చియును
శాంతధైర్యము బాగుగర్వమున సంతమసాంద్రమున
సంతసమలరగ వాడూమంటసా భ్యంగమునజొచ్చి
శంకలేకవలలాంకుడున్న పర్యంకమనిటకేగి
సంకోచింపక నెచ్చరింపుచు సామజారిబలుడు

చాలగరుబ్బుచు గేలెను చినీ పాలివాడనచుచు
 బాలామణి యరుదెంచివాడ నన్నేలుకోవె యగుచు
 నంతిగమనరో నిద్దురలెమ్మిక తాళలేనటందు
 చెంశవసింపగ చోటులేదువిను మంతజగుగురుచుచు
 భుజముపట్టి కగలింపుచులెమ్మిక ప్రొద్దుబోయెననగ
 గజరిపబలుడిటు వట్టినగరుగొని కరువలిననగ
 నిట్టమైనకోపానవమిడగతా నేసిమించుకొని
 గుట్టురవినగ లేవనిపాటు యిట్టిదోయనినాచి
 అట్టిటుకవలక యున్నమహాబలు నట్టునెరుంగుచు
 యెట్టకేలకా సింహబలుడుచు బట్టగనిమ్మచుచు
 శట్టిలేపివరితాపమింకనే నట్టచాలనచుచు
 మట్టుమిరిధరధేగుగిరిహరి మహిమతెలిచులేక॥

వ॥ మఱియునమ్మితై భాంతకవిక్రమండు చిత్తజగ్గుని నేతమ్మివిరి
 గోలలమొత్తంపుజల్లుల పెల్లిన చిత్తంబుపరియలైత తరపాటునలమ్మత్త
 కాశినినొత్తిలమ్మచుచు మెత్తనిమాటా నిట్టనియె

రాగం - యదుకులకాంభోది - యేకతాళము

పలుకవేటికే బల్కులాడినాణో పలుకవేటికే బల్కులునినాహి
 కలికనన్నబ్రోవ॥ పలు తామసిందిదాసి తప్పుగాయామాని ప్రేమవేః
 నాని బింకమేమొకాని॥ పలు॥ సువతులతనిజూచి వగలగున్నద్రోచి కళలి
 నచ్చిడాచి తిడుగొతన్నగాచి॥ పలు॥ యిల సభేచుశైల నిలయునిట్లుబాల
 లచుచున్నచాల సగవుగాదు యాల॥ పలు॥

వ॥ ఇట్లు వినయమున బతిచూలుచు ములలేని తమకం బుగునడింప
 అది నాప్రతిపాకు లేమగు మగనియెగుంగి కనకాధముండు మరియు
 నిట్టనియె

కథ.

నయనోచ్చన్నగ పలుమూసికొని తడయకనైరంధ్రీ
 నయముకీచక తెచ్చితినిదిగో ప్రియమగువస్తువులు
 గుమగుమతావులు గ్రుమ్మగుకల్పము కొరియలదుకొమ్మ
 రమణీయంబగు కస్తురితిలకము నలదిదీర్చగదే

నన్ను వరించిననుండగులందరు నదరులిచ్చినట్టి
 బన్ననరంబులు పండుఫలాదులు సరగునగియింకొనిమా
 పచ్చిపోకలనుపండుటాకులును సరిమళ ద్రవ్యములు
 పచ్చకన్నారము పాకాయ పాపత్రయాంకులును
 పచ్చికోబ్బెరయుచల్వమిర్యమాలు అచ్చమయినకాయ
 దెచ్చితినిదిగో గియింకొనినన్ని మెచ్చుముతిరళాక్షి
 తరుణిగో వినునాపముజూచిన తరలాక్షులుధరలో
 యెరులనుజూడగ నొల్లునాపై మరిగినచిత్తమున
 నావివేకము నాదుసాహసము నుకినిమెచ్చుచును
 యెవిధమునను విడచితరింతురు యింతులువిరహగ్ని
 వారునుందరము నాదువిలాసమునను భ్రమసింపెలులు
 కాదనివలపుల వారిదిబడియి నుండి తేలుదురలలా
 కరమగుదుగ నొకొగటమెలగునాంతామఃపలని
 తిరిగినప్పు విడినాడిమినివిరి శిరముల బ్రతుగిగునా
 సింధురగమిని నామృదుభాషలు చిత్తమలరిపించా
 పొందుమానినీజనినిలకల్లక వింధములేకొన్నా
 నాదువరాక్రమ నావయధేనము నాదుభాషాబలము
 నాదుదర్పమును నాదగుధయిర్యము నాదుభాగ్యమహిమ
 నాదుప్రతిష్ఠయు నాదుపున్నతము నాదుకీర్తిధనమూ
 నాదుసుందరము నాదుగాంభీర్యము నాదుయలంకృత్యము
 నాదుభూషణాల్ నాదువస్త్రములు నాదగుభాగ్యములు
 నాదువేషమును నాదుభాషలును నాదుభిషణమునూ
 మగువరొనాతగు లక్షణములుయే మగివారికిగలవే
 జగతిలోననుపొడగాంచినయింతులు చెలగివరించెదరు
 ఇంతతడవు మాటాడక మనసెట్లునల్పినావే
 యింతకీతన మతినివుకానియే యింతులోర్వగలరా
 కంబుకంటిగో మాటలేమిటికి కాలహరణమాయ
 బింబాధరమటునొక్కనియ్యవే బినరుహదళినయన
 అని యివిధమునబల్కుచు కేచకు ఉనిలజ్జపైకొనుచు
 స్థనములబట్టగ భీమునివత్తు స్థలమటుబునుకుచు

కుంభినివగిదిగనున్నదివత్ విజ్ఞుంభణమేమనుచు
అంభోరుహముఖ వల్కువునీకుచ కుంభములేడచుచూ
ప్రాధనుండరికి సిగ్గుయేలనే పలుకవచుచుబాచూ
గాధంబుగలలు కొగలించుటకు గమకించినజూచి
పారవారగివిదీరఘోరతర వీరానేళమున
మారుతనూజుడు క్రూరాత్మునితో మారుదల్చెనపుడు
అనలదూరమున గున్నద్రువవ గాజాత్మజనిగురుండా
సనిబడిభీముడు కీచకాధముని విముక్తియిట్లెయి
నిన్నునీవుకొనియాడుచుండినది నీతికాదునీకు
అప్పుతానభూపించి మోచుకొని యున్నభలంబేమి
పన్నుననాసరి యాడదానినెయి ఒకయవచ్చునీకు
మన్నయమంబున లెయగలగలలు మాటలాడినావు
నాయుకలివ్వునీ నీవశాశ్చ్యైవే నీయుండెల్లనా
బాయకకొగిట శిష్టియే యుపాయమగునొనీకు
నాతోపొందిన వెండియునికొని నాగొరెలెవు
యి లీటని నీమోహతాపము లీ కేలజూడలే
అరుమానింపగి నేటికనాకడ అనుభవించురమ్మ
వనసుహవాణుని కేళిలోఘనముగి నినిపెయిరమ్మ
మానకయొగటి బల్కుచుమానెత నూలడవుడులేచి
ధేనువకొండమురారిసితన మానసమునదలచి॥

ప॥ అపుడుపాండుబాపాలసందనుడు కోపాటోపంబున జూపట్టచు
లెచి పాపచిత్తుడైన కీచకాధముని తలవట్టివంచి ఎపునబెనంగుచుండ పాడ
నుమానింపక చిట్టతలచికెట్టించి కరువలిపట్టిబట్టిన బడలించుకొని రోషా
వేళి భీషణకాటండై యితండు గంధర్వుండచు తలరపున సిహబలుం
డప్పుడూ.

౩౪

వడిముడిబాహులు పాదయుగంబున నొడిచిపట్టిదిగిచీ
కడువడిజవము నటుయిటు బెనగుచు పుడమినిబడవైచీ
పడినవానిపై మందికేయగ కడగుచున్నజూచీ
ఒడుపునప్పుడ తప్పించుకభీముడు కడురయమునలేచీ

నడుములువిరగ పడికిటబొడుచుచు మెడచుజక్కబట్ట
 జడమతలప్పుడు యిలబడద్రోచియు యెడలువిజృంభించి
 నడుముపట్టిధర వినరికొట్టగా నొడిచినట్టితరుణ
 అడుకువదక్కియు నొడినప్పించుక నడిచిసింహబలుడూ
 దిట్టతనంబున కగునలిపట్టిని నెట్టనబడవైచి
 జుట్టుపట్టుకొని యొడ్వగభీము పట్టాదలించుకొని
 దండలాడితగ బయినభుజగము చాబ్బునపపనజుడు
 దండధరుండను బోరికోపమున మండిపడుచునపుడు
 గ్రద్దనవారి యురమునమీసము తొకగుడ్డుగుడ్డెనపుడు
 అద్దురాత్మకుడు పవనజనకుతగు గుడ్డునిచ్చెనపుడు
 ఘెల్లునిసిద్ధర మల్లయుద్ధమటు జెల్లచికలపడిరి
 మల్లనరసిబాష్పలించి రంజల్లిచుచుకుడు
 సగులభీమును వెండియునాసెను తగలెనద్యుతముగా
 తగించినడుగులు దిరలకయొండొదిగుచు మెరియుచు
 పొడిచినవ్వెన నొకరొకవిడచు పొడుచుకొనుచునలసి
 పుడమినబడవయి చదిమినబెరక పడవైచుచుమగలా
 కొకరినొకరు ఇలగులగడిలచుచుకొంటులార్చుచునూ
 కరియుచు బాముచుపట్టుచునొండొకవదలించుచునిలుచు
 బొడువెడుకిరుకరుగడియుచుగుండియనదిరగదాగుచునూ
 వడిముడిగుడ్డులు హరిబలునబలు పిడుగలగిలేదోచె
 కడపటిరాల్చి దేననితలచెను జలయునుకీచుకుడు
 తద్దయునిద్ధర నలపడియుద్ధతి పెద్దపొద్దుబోరి
 మర్త్యయతో గూడాంధకారమున గర్జింపులలోనా
 చెలగిపోరగా కీచకాధముని జనముతగ్గసాగె
 బలమంతటనె హెచ్చగిసాగెను పవననందించుకు
 హరిహరాక్రముడు మృణాసత్కృష్ణగు తురిగిభీముడపుడు
 సరగునబట్టి కీచకాధముని ధర్మపై బడవయిచి
 విక్రమముప్పుగ ద్రొక్కమహాగ్రత నాక్రమించిమించి
 చక్రమునందు గూల్చబడినయా చక్రముచండమున
 పంచాననబల వంతునిబొడువగ బట్టిగదిలనిక

పంచానన మెణుబుచు బవిన పగిదివవనసుతుడు
యొడలువిరుగకగా ద్రొక్కువాడటు లడరివేనబోగ
మెడచుబట్టిభూ మధ్యభాగమున పిడికిటపొడవగనూ
పొడువగకీచక జ్యేష్ఠునిగుడ్డును మడిసి నేలబడియె
నాలుకవెడలగ బెట్టిభూమిపై గూలతన్నుకొనిచు
సాలుచుముక్కున వారి నెత్తురు జాలుగబారగనూ
యొడలువడంకగ నెడుగరచుచు వడచెడివేగమున
కడకుచేష్టలుచు యుడిగకీచకుడు విడిచెచక్రాణమును
తడుపరిభీముడు ధౌనాగేశుని గలచినప్పులంచి
నుదతిద్రాపతి కీచకాధముని జూడమనుచుబల్కె॥

వ పల్లవచూచు ఫలభరితంబగు వృక్షంబున వసుంధరా తలంబున
గూలద్రోయుగంధ సింధురంబు చందంబున వివిధరత్నభూషణ భూష
తుండైన సూతుని భూతలంబున గూల్చిన కాళ్ళున హస్తంబులును క
బరింబున కదిమ నా సమయంబునా

చ॥ వికృతివు చావుచంపమది నేమకపుట్టిన గుట్టివట్టిమి స్తకమును
చినదీర్ఘభుజశాఖ వానియుతంబు పేనిలో నికదొరకం గా దురితునిం
చినకందులల త్తియైనకీ చకుధరణ స్థలి నలిపి చంకటిమ్ముజే సన్నిష్ఠుడై

ఇట్లొసరించి పాంచాలరాజనంబున నచ్చటబలించి అన్నచే నచ్చట
వెల్తురుజేసి కీచకాధముని పాటుగచుంగోరు మనియె నవ్వుడు

క థ

వనరుహలోచన ద్రుపదిరాజసుత వారకచరుడెంచి
మనముభయమునుప్రియముచెప్పుని జనగొనుచుండగను
ప్రేతగుగంధిని ప్రీతిలగ్రావది భీమునిదాయుచునూ
గోపమురితిగి జసినభీముకు ద్రాపతిమెచ్చుచునూ
అచ్చెరువందుచు నాసికింబుసయి నందులమటుజేర్చి
మచ్చకంటిలో నిట్లనిపల్కెను మూగుతినూని నొక
ముచ్చటలలరగ నకల సౌఖ్యములు నిచ్చకొలదియుండి
కుచ్చితాత్మకుడు పిచ్చితనంబున తుచ్చసుఖముగోరి
రచ్చలోనన్నిట తన్ని నకతమున బచ్చెనికీచకుడు
ఘొంతటదుర్గుడు డంతమునొందగ చింతదీరెనాకు

సంతోషించితి వీడిట గుండిన శక్యము బ్రతుకుటకు
బంధముజెల్లెను పనవశనయనీ వెంశటిదీ గుడవు
అంతరంగకో సానలమశచియు శాంతిపొందుమనగా
యిట్టిమహాబలు నంశుడొవుంకర యేమిభయమునాకు
గట్టిగదే సువగిరిహరికృపచే ఖునిజగముంచితివి॥

సీ॥ కొలువునోపనిగ్గు కోపమీటెల్లిన కలకలనిలచినదై రగ్గమ
హిమ! వేదాడుడ గుడెంచినన్వికారిశ్రవశక స్సృంగస్పినకవుకవంబు మననారి
లోననొక్క ట్టివై నన్విగుత్సాహంబుజేసిం హాసంబు లోకదుర్లయడగునీ
కీచకునిపట్టికలగి హాసవచనకలయిసాంపు॥

ప॥ అనిద్రావతి భీమనేనితో మరియునిట్లనినె॥

గీ॥ చూడ లలసోయ మచ్చసంస్థితియెనిరవు । నాశరంజేనియు శ్రమ
నాయకత్వ । మెరిసగలకొని యాడ వేసెంతదాన । పసిహిరిగూఢాపూర్వనం
శోమమగ్నైతె॥

౩౧

మంకమునపాంచాలగాజును ॥ మధురనవనములకు
మందహాసములభిముఖ పరమానంద హృదయుగగుచు
పంకజానవి మచ్చట మనముక సంతోషముకాదూ
శంకలీలెనికననగ నలయునని సరగున కోలేదీ
ధర్మజాను నంటశాలలకు శిష్యులకడ దెంచి
దుర్మథాండుడగుకీచకాగ్రజుని యిమ్మహి గూలుటకు
ప్రమదముకొందుచుద్రువకాజునుతులసరగునడ దెంచి
రమణీమశితననన్ద జేరికడు రయములబనలించి
దురితాత్మునిబరిచూర్చచేసితా నెగుగనిచందము
ధరసుధోపగిరినిదలంచుచు శిష్యులయితడెంతా॥

క॥ అసినవినికీచకుడుచచ్చినపిమ్మటబుట్టినవ్విశేషములెల్లె ॥ వినువే
డ్పకుమనములెడు । ననయేర్పడగ జెప్పమటయుప్రీతి॥

చ॥ పరమనయాభిరామునకు ॥ భక్తిచకోరకతారకాధిపా ॥ దురితగ
దాంధకారహరిమన్నభద్రై తృప్తనాపహర ॥ గరసుతచిత్తచోరయురగ్రా
యతల్పకమేగుధీరసు ॥ స్థిరమతి నేలరారధర భేషశావిహరశ్రీధరా॥

మాలినీ స్మృతము

నరసింహనమిత్రా సర్వలోకై కస్తోత్రా । హరిహిమహస్తేత్రా అః
బుజద్భుతమగ్రా । పరమగుడభగ్రా భార్గవత్కనువిత్రా । ధరమ
రథిగోత్రా ధామగోగోపిత్రా॥

గద్యః ఇదిశ్రీ గోపాలస్థైర్య కుంజాకశాత్ నిత్యణా లంకృత

కవిశకవితా విచిత్ర నకలకవిజనమిత్ర ధేనువకొంగ

శిచ్చయామాత్య పుత్ర సహజ పాండిత్య

ప్రణేషంబై యున్న శ్రీమహాభారత

విరాటసర్వమునందు

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

సంపూర్ణము

- - -

